

אוגדן נפטרים

חלק ג' (ט-מ)

ט

טאוב ויקטור
טהל אשר
טובולסקי אידה
טובולסקי שמואל
טיכמן אברהם
טסקר עזה

י

יבין יעקב
יבין שרה
יבניאלי רחל
יוגב סימה
יוגב שמעון
יוסף-חי טובה
יוסף-חי משה רחמים
יזהר דב
יזהר זמירה
ינוביץ (ספקטור) אידה
ינוביץ יצחק

כ

כדורי אסתר
כדורי יוסף
כהן הילדה

כהן יהודית
כהן חנן
כהן עדי
כהן רוברט
כהנא יוסף
כס אידה
כץ טל
כץ ינקה
כץ ישראל
כץ משה

כרמון אטליה (וינשטין)
כרמון יוסף
כרמון רות
כרמי חוה שרצר
כרמי צביקי

ל

לב עמית
לבל פלורה
לבל מוריץ
לבקוביץ' שמעון
לדרר ארנושט
לדרר חוה
לדרר עזריאל (רודולף)
לדרר קטה
לדרר רות
לובל דב
לובל ציפורה
לוינ אהובה

מ

מאיר אשר
מאיר רות
מאיר שרה
מאירי אפרים
מאירי בלומה
מאירי דוריס
מאירי יושקו
מגל גיורא
מגן יצחק (איגנץ)
מדיני יהושוע
מדר יחיאל
מדר יצחק
מדר מלכה
מדר רחל
מזור גדי
מזור חיים

מזורביץ' זאב
מטיאס ליזל
מטיאס קורט
מטס ציפורה
מילר גרדה
מינקובסקי כוכבה
מיתקי עדה
ממלוק חיים
ממלוק נאוה
ממלוק עמית
מנבר אהרון
מנבר חנה
מנבר עופרה
מנדל צבי
מנדל שרה
מנור יוחנן
מנור רותי
משי איציק
משי חיה (ידובניק)
משי מרדכי

טאוב ויקטור

10.01.1976 – 30.04.1893

בן מתילדה ואלכסנדר אביה של חברתנו ציפורה הוכמן. עלה ארצה ב-1967 מיוגוסלביה. ויקטור טאוב, נולד והתחנך בעיר בניסקה – ביסטריצה שבצ'כוסלובקיה. אחרי בית ספר תיכון למד רפואה וטרינרית בבודפשט. עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה גויס לגדוד פרשים ושירת כרופא וטרינר של סוסי הגדוד. מהתקופה הזו ידע לספר סיפורים עליזים. עם תום המלחמה השתקע ביוגוסלביה בעיירה שחיו בה כ-30 משפחות יהודיות. השתלב בחיי הקהילה והיה מספר שנים ראש הקהילה. בביתו התקיימו כמה פעמים חגיגות חנוכה ופורים של ילדי הקהילה. תושבי המקום חיבבו אותו והעריכו את חריצותו ומסירותו לעבודתו. בהתקרב מלחמת העולם השנייה שוב גויס והוא כבר אדם מבוגר. עם מספר רב של חיילים יוגוסלביים נפל בשבי הגרמני ובילה שם ארבע שנות מלחמה. אחרי שיחרורו התברר לו שאשתו ובנו היחיד ניספו והוא התאבל קשות.

אחרי זמן הכיר את נדיה ובנה את חייו מחדש. לפני עלייתו ארצה הם ביקרו אצלנו פעמיים. אהב לבוא ולהיות בארץ. בסוף שנת 1967 ניתן להם לעלות ארצה והוא היה מאושר להיות איתנו. התעניין בנעשה בארץ ובקיבוץ, ניסה ללמוד עברית והיה גאה שלמד להבין את השפה. לדבר לא הצליח ללמוד. אהב את החיים עד יומו האחרון.

זכרונות על סבא

... אני לא כמו רוב הילדים בקיבוץ, לא גדלתי על ידי סבי. לראשונה הכרתי אותו כשהייתי בגיל 3. בתחילה מאוד חששתי להתקרב אליו. לבסוף התרגלתי, והיתה זו התקרבות לתקופה קצרה בלבד, כי סבא חזר שוב ליוגוסלביה.

ההיכרות השניה היתה כבר בגיל 10. נסעתי עם אמי לבקרו ביוגוסלביה. ב-1967 עלה ארצה עם אשתו נדיה מלא חיים, בכדי לחיות בקיבוץ וברצון עז ללמוד את השפה העברית ועוד לעבוד. נהג ללכת בתקופת הקיץ כל יום לבריכה, עד שנת 1975. הקפיד להגיע בכל שבת לבית-הכנסת בכפר חוגלה. זכה להיות בחתונתי, וזה גרם לו להתרגשות לא מעטה, למרות שהרגיש לא טוב, סרב לשכב. שבועיים אחרי החתונה שלי הצטנן וקיבל דלקת ריאות, מזה לא הבריא. בערב האחרון לפני מותו, ישבנו בחוג המשפחה בחדרו, הוא אמר לי: תמי, זה הסוף. הרגיש כבר כי סופו מתקרב. אזכור אותו באיש טוב. עם רצון עז לחיות וליהנות מהחיים.

טהל אשר

23.07.2004 – 04.06.1949

מספרת עמליה:

אשר אחי היה ילד שובב מאוד. בצבא הוא לחם במלחמת ההתשה בסיני וחבריו ספרו שהיה לוחם אמיץ. לאחר השרות הצבאי הוא התקבל לעבודה כימאי ועבד באוניות צים. הוא נסע בכל העולם, עבד קשה ואהב את זה מאוד. לאחר 2 ו 1 שנים בים הוא ירד לחוף ועבד חצי שנה במסגריה בגבעת חיים. לפני עשרים שנה אשר נסע למקסיקו והשתקע שם. הוא התאקלם מהר, למד ספרדית, דיבר בצורה שוטפת וקרא עיתונים. שם הכיר את גרסיאלה, אשתו. הם היו זוג חם, אהבו, הבינו, נתנו כבוד אחד לשני. אשר סיפר לה על ישראל ועל יהדות.

אשר ניסה מזלו בדברים שונים, עד שפתח מסעדה במקסיקו סיטי. בין אורחי המסעדה היו בכירים ממשרדי הממשלה, והוא הצליח מאוד בעסקים, עד רעידת האדמה הגדולה, שהרסה הכל. אשר נשאר ללא פיצויים וללא מקור פרנסה.

במעט הכסף שנותר הוא ניסה לפתוח עסקים שונים: בית חרושת לקרמיקה, תכשיטים ועוד. היה לנו קשר חזק אתו. רק כשידעתי שהוא בסדר הייתי רגועה.

לפני 13 שנים נולדה גיניפר. אשר היה קרוב מאוד לילדה ואהב אותה בצורה בלתי רגילה. באחד הימים גרסיאלה נסעה במונית, וברמזור נכנסו ארבעה גנסטרים, קשרו לה את העיניים ובמשך חמש שעות הסתובבו בעיר, רוקנו את כרטיס האשראי שלה ואיימו על חייה.

לאור הדברים האלה אשר החליט שהם לא נשארים יותר במקסיקו סיטי. הם עברו לגור בעיר מרידה, שבחצי האי יוקטן ונשארו שם חמש שנים.

בערך לפני שנה וחצי הם החליטו לבוא לארץ ולגור פה, קרוב אל אמא ואלי. הוא תמיד אהב את ישראל, אומנם חי שם, בגלל גרסיאלה אבל התגעגע הנה.

בגלל המחלה שלו הוא היה זקוק לקרבת בית חולים, רצה לחיות בשביל הילדה, לגדל אותה. ג'ניפר למדה בבית הספר, היא כבר יודעת לדבר עברית ומרגישה פה די טוב.

כשהתחילו כאבים בחזה, לא חשבנו שזה רציני. אמרו שצריך בדיקות – אבל אז קרה משהו בלתי צפוי. ההפתעה קשה, קשה מאוד.

אשר היה בן 55 כשנפטר. אח שלי הוא הדבר שאני הכי אוהבת בעולם.

עמליה

טובולסקי אידה

14.5.1991 – 4.8.1915

אידה נולדה בשנת 1915 בקרסלבה שבלטביה. אביה היה סוחר תבואות. אחרי מלחמת העולם הראשונה היה המצב הכלכלי של המשפחה טוב. לסבא של אידה היתה חוה גדולה לא רחוק מהעיר קרסלבה. לאחר זמן התפזרו בני משפחתה לארה"ב ולברית המועצות. עם מות האב, נפל עול אחזקת הבית על שכמה של אידה, מגיל צעיר, טיפול באחיה הקטן ובאמה החולה, כך שלימודים ומשחקים היו מותרות בביתה. בגיל בגרות הצטרפה לתנועת נוער "שומר הצעיר, נצח". בתנועה היו אספות והרצאות, עסקו בספורט, טיולים מחנות קיץ ומחנות חורף. אידה הלכה להכשרה ולאחר מות האם עלתה לארץ במסגרת של קבוצת עולים של 80 איש, לרוב מתנועת שומר הצעיר והחלוץ. יוסף יזרעאלי קיבל את העלייה בארץ מתנועת "נצח" והעולים מהתנועה נשלחו להתיישבות בעין גב ולקיבוצים שונים. אידה סודרה זמנית לגבעת חיים. בגבעת חיים חלתה אידה בדלקת קרום המוח, נוכשה ע"י נחש צפע וסבלה מקדחת קשה. עם החלמתה עברה לעין גב. בעין גב נולד בנה היחיד יוסי ואחרי גירושיה, הפך יוסי למקור כל אהבתה ותמצית חייה. בשנת 1950 עברה מעין גב לגבעת חיים, אחרי המלצות הרופאים שעליה לעבור לאקלים נוח יותר. בגבעת חיים נקלטה כמשפחה חד הורית עד לנשואים עם שמואל. אידה עבדה תחילה במטבח דייטה, אחר כך, אחרי שקיבלה הכשרה בתפירה, במחסן בגדים. שנות חייה האחרונות של אידה היו שנות סבל לא יתואר. נקודות אור שהקלו את סבלה היו חבריה המעטים, משפחתו של יוסי, צביה והנכדים, שמואל שטיפל בה במסירות אין קץ וכמובן טיפולם המסור עד מאד של הצוות הרפואי והסעודי באיזולטור. במותה נגאלה מייסוריה.

יהי זכרה ברוך.

טובולסקי שמואל

10.9.1995 – 17.9.1909

שמואל נולד בשנת 1909, בעיירה סקידל, בפולין. משפחתו חיה עם משפחת הסב בבית גדול, כשבחצר גידל אביו עצי פרי. מצבם הכלכלי היה טוב.

סבו היה יהודי למדן, אשר לימד את היהודים המשכילים את מקצועות היהדות. הקהילה בעיירה היתה בעלת תודעה יהודית עמוקה. התקיימה בה פעילות תרבותית, היה בית ספר יהודי וצעירי הקהילה אף למדו להגן על עצמם במידה ויותקפו על ידי הגויים.

עקב הפעילות הציונית שהחלה כבר בשנות ה-20, החלו היהודים לעלות מהעיירה ארצה ולהתיישב בה. כתלמיד מצטיין נסע שמואל ללמוד בוולנא, היא ירושלים ד'ליטא, בסמינריון למורים. הוא קיבל תעודת הסמכה ולימד במשך שנה בבית ספר בעיר פינסק.

יחד עם לימודיו היה פעיל בתנועה ציונית, בעיקר בהדרכה מטעם "פועלי ציון"

שמואל נשלח להכשרה ולאחר שנה, בשנת 1934, עלה לישראל והגיע לגבעת חיים. כאן ויתר בשמחה על מקצוע ההוראה והיה גאה לעבוד בחקלאות ולאחר מכן בקבוצת הבניין. הואיל וידע עברית עוד בחו"ל הוא ריכז את קבוצות העבודה וגם לימד עברית חברים בקיבוץ. מטעם הקיבוץ נשלח לשרת בפלמ"ח, בפלוגה הימית וחזר הביתה בשנת 1944 לעבודה בעגלונות. עם עבודתו זו עזר גם בגידול סוסים עבור האנגלים, (אחד הענפים של קיבוץ גבעת חיים הצעיר). כאשר חוסל ענף זה החל שמואל את עבודתו בפרדס. בעבודת

הפרדס המשיך שמואל שנים רבות בהתמדה רבה, עד כלות כוחותיו ויציאתו ממעגל העבודה. שמואל חי בגפו עד אשר הגיעה אידה, עם בנה יוסי לקיבוץ. אידה ושמואל בנו משפחה ושמואל אימץ את יוסי והיה לו לאב חם ואוהב. כשאידה חלתה טיפל בה במסירות רבה, עד שנפטרה בשנת 1991. כאשר התאלמן העיקה עליו מאוד בדידותו ומצב בריאותו הידרדר יותר ויותר, עד שהפסיק לצאת מהבית ונפרד מחייו.

טיכמן אברהם

20.2.1910 - 20.9.1971

בן פיגה ויוסף, עלה ארצה ב-1949 מפולין. נולד בנוביקורצ'ין במחוז קיעלץ בפולין. התייתם מאביו בגיל צעיר. אחיו הגדולים היגרו מעבר לים, ואברהם הצעיר מכולם מפרנס את אמו מעבודתו כשוליה של חייט.

אברהם נמנה עם פעילי הסניף של פועלי ציון שמאל בעירתו, בלהט נעוריו מקדיש הוא את כוחו ומרצו למאבק למען האידיאלים הסוציאליים והלאומיים של המוני העם היהודי. יושרו, פשטותו ובדיחות דעתו חיבבו אותו על חבריו ומכריו.

עם פרוץ מלחמת העולם השנייה הגיע כפליט, מאימת הנאצים, לעיר לבוב, המשוחררת על ידי הצבא האדום. הוא אירגן מיד קבוצת חייטים פליטים שהתחילו לעבוד לקיומם.

נעצר על ידי נ.ק.ו.ד. כמו מאות אלפים פליטים יהודיים אחרים, "אלמנט מסוכן לחברה", טולטל כאסיר מחנות עבודה "לתיקון המידות" לעבודת כפיה מפרכת ביערות, הקור והרעב התישו את כוחותיו עד שלא היה מסוגל למלא את "הנורמה". לא התחשבו במצב בריאותו, והדביקו לו את התואר "סרבן עבודה" וכעונש שללו ממנו את מנת הלחם הקצובה לעובדים.

הודות לחנינה שקיבלו אזרחי פולין, שוחרר, הסתדר והצטיין בעבודה בקולחוז. הנהלת הקולחוז השתדלה שיתמיד כאן אבל ללא הצלחה, והוא גויס למחנה עבודה.

התנאים שם היו ללא נשוא, הוא בורח ומקבל עבודה במתפרה ממשלתית עד סוף המלחמה. בשנת 1946 חזר עם הרפטריאציה לפולין. עיירתו, כמו יתר הישובים היהודיים היו "יודנריין", אמו האהובה נספתה, הרעל האנטישמי לא הפסיק לפעפע. הגיע לשצ'צ'ין, מארגן קיבוצים מבין החוזרים מרוסיה על מנת להבריחם אל מעבר לגבול, כצעד ראשון לעליה. המפלגה מחליטה לארגן מקומות עבודה בשביל אלו שנשארו תקועים בפולין. אברהם נרתם לכל עבודה הדרושה בקואופרטיב של חייטים "נפשו" (קדימה). מכשיר בית הרוס, והופכו לבית מלאכה למשרות לעשרות פועלים והוא בראשם כבעל מקצוע.

לפני עלייתו מבקר הוא את דודו בלונדון, הלה מבקש שישאר ויעבוד במקצועו בבית מלאכתו המסודר והמבוסס, הוא סירב. בפרוץ מחכה הוא לעליה, בינתיים הוא פעיל שם בסניף המפלגה. בשנת 1949 הגיע ארצה, עובד בפרדסים. בחיפוש אחרי חברים הגיע לתל-אביב והתחיל לעבוד בקואופרטיב של חייטים. בשנת 1950 הצטרף לקיבוצו וכאן הגיע הקץ לנדודיו. הוא נקלט במשק ובחברה, בלי חבלי הסתגלות, עבד ברפת במסירות ובכישרון, מיום בואו עד סוף ימיו. גלמוד וערירי היה, החיים של ייסורים ותלאות לא שברו את רוחו, שופע חיים, אוהב חברה, ודעתו בדוחה, ער לכל המתרחש במשק בארץ ובעולם. תקופה ארוכה נאבק עם מחלתו הקטלנית עד שהוכרע ונעקר מתוכנו. איש עבודה, חבר מסור, ידיד נאמן. השאיר בן אה בארץ ואחים בארגנטינה.

מדברי חברים

אברהם היה בן למשפחת עמלים, עבד כל ימיו. התאקלם בחברתו, עשה את מלאכתו במסירות ובנאמנות. הוא רואה ומעלה על נס את החיובי בקבוץ, אבל לא נעלמו מעיניו גם תופעות שליליות מחיינו ונגדן הוא התריס לא פעם, אבל אוי לאיש זר שיעז להעלות דברי ביקורת כלפי הקיבוץ, ממנו שלל את הזכות לבוא בטענות. "לי מותר כי אני פה", היה אומר. חברים מבוגרים וגם צעירים נהנו להקשיב לסיפוריו הציוריים והמבדחים שבהם העלה טיפוסים ואירועים מחיי היהודים בעירתו, מעברו דלה והחיה הווי חיים תוססים שנכרתו באכזריות. גלמוד וערירי, ללא קרובי משפחה, עבר דרך של ייסורים ותלאות ובכל זאת אוהב חיים, אוהב אנשים, ער לכל המתרחש בקיבוץ, בארץ ובעולם. כשאובחנה מחלתו הקטלנית, אברהם לא נכנע ולכן לא רצה לדעת עד כמה מצבו רציני. תאב חיים נאחז בציפורנים באשליה וכשזכה להפוגה וחזר לעבודתו לא היה גבול לאושרו. לפעמים גם אנחנו נדבקנו באופטימיותו. לדאבון לבנו הארכה היתה קצרה והארוכה לא עלתה לו. נפל שנית למשכב, צר היה לראותו מתפתל מכאבים והוא בהכרה מלאה, והפעם כנראה מודע למצבו ונאבק על חייו. אברהם! כבר לא נראה אותך יוצא עם שחר לעבודה, ובזמן ארוחת הערב בחדר האוכל לא נשמע אותן מתרעם באוזני חבריך לעבודה על איזו הזנחה שנעשתה לדעתך ברפת. שוב לא תטפל בשקידה, במומחיות ובאהבה בגינתך המטופחת. התרוקן חדרך הרווקי, המסודר והמצוחצח. אברהם! נעקרת מתוך נופו האנושי של משקנו. בליבם של קרוביך וחבריך הרבים בקיבוץ, בארץ ובחוץ לארץ, יישאר זכרך הברוך.

טסקר עזה

5.2.1991 – 17.8.1944

עזה נולדה באוגוסט 1944. היא עברה ילדות קשה, הרי לא קל לילד להתמודד עם מצב של שוני משפחתי, במשפחה חד-הורית.

לאחר סיום בית הספר בגבעת חיים ולאחר שרות של חודשים אחדים בצה"ל, נשאה עזה לישראל והקימה משפחה. בעשר השנים, בהן נולדו אסף וחגי, עברה המשפחה מקומות אחדים; תחילה קיבוץ להב, אחר כך קריית ביאליק, קבוצת גבע ולבסוף גבעת חיים. היו אלה שנים של חיפוש אחר דרך חיים. ב-1972 לאחר השיבה לגבעת חיים נולד דני.

עזה החלה לעסוק בסריגה ממוכנת ולאחר לבטים רבים החליטה להקים מפעל עצמאי. עם רצון של ברזל וכוחות נפש גדולים שהיו עצורים בה, הצליחה להתגבר על מכשולים ולהקים, תחילה לבד ואחר כך עם חברות נוספות, ענף לתפארת. עזה הגיעה לביטוי יצירתי נפלא, עצבה דוגמאות והלבישה ילדים ובוגרים בסוודרים מקסימים - תוצרת מפעל הסריגים.

בתקופה זו ריכזה עזה את ועדת חיילים. היא הקדישה זמן ומחשבה כדי למלא בתוכן את מפגשי אחר-הצהריים של שבת ויצקה דפוסים חדשים של קשרים בין הצעירים, קשרים שעומדים עד היום.

עזה נשאה בשנית ויחד עם עברי הקימה משפחה אוהבת וחמה, נולדה תמי ומ-1983, במשך שנתיים, שהתה משפחת טסקר בשליחות באנגליה, כשעזה נהנית מכל מה שמספקים החיים בחוץ לארץ. בתום השנתיים חזרו לארץ, עברו תקופת התאקלמות והשתלבות מחדש בגבעת חיים. כעת נולד יוני.

עזה אירגנה תצוגות אופנה בחגים ובאירועים. הנושא מצא חן בעיניה והיא תכננה לצאת ללימודים ב"שנקר", בית ספר לעיצוב טקסטיל, לאחר שעברה את בחינות הכניסה. בתוך הזמן הזה נטלה על עצמה את אירגון החתונות. הקימה ועדה ושוב, קבעה דפוסים חדשים שלא היו מקובלים עד לאותה העת. המחלה עיכבה זמנית, לדעת עזה, את התחלת הלימודים בבית הספר "שנקר", היא אמרה "יש בי אורך רוח, ואני מצפה להחלמתי בלא ויתורים ובלי שמץ של ספק... אני נלחמת בכאב ובחולי בעזרת היצירה, ויודעת שהכוח יאזן בסופו של הדבר את מצב הגוף. איני מפסיקה ליצור..." הרצון לחיות מעלה מנבכי הנפש כוחות נעלמים. עזה שנאבקה ללא לאות, ניצחה את המחלה פעמים רבות: "כשנודע לי על מחלתי, חשבתי לעצמי שוודאי חלה כאן טעות". מאז שחליתי, השתניתי מאד בתוך תוכי: כל סדרי העדיפויות התהפכו דברים שהיו חשובים בעבר, נהפכו לשוליים. הרצון שלי לחיות ולא לוותר לא להפסיד במשחק הזה של חיים ומוות נהפך לעניין המרכזי. אני אוספת כוחות שאני יודעת, שקיימים בי".

עד שכשל כוחה.

נזכור אותה במלחמתה ה"עיקשת" למען החיים.

יהי זכרה ברוך.

יבין יעקב

3.02.1993 – 16.08.1909

יעקב נולד בשנת 1909, בעיירה לונה, ברוסיה, בן שני להוריו יחה (יוכבד) ומרדכי יבנין. עלה ארצה בשנת 1934.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה ברח אביו והגיע לארה"ב. אמו טיפלה לבד בשני ילדיה הקטנים והמשפחה עברה תלאות של נדודים וקשיי פרנסה. יעקב למד בבית הספר היהודי "תרבות", בו קיבל חינוך לאומי-ציוני. בנערותו הצטרף לתנועת "החלוץ" והגיע לעיר ביאליסטוק, לקיבוץ הכשרה "תל-חי".

באוקטובר, שנת 1934, הגיע ארצה, עם חברתו שרה ובמסעדה של הגברת ברון, בחדרה, פגש אותו חבר קיבוץ גבעת חיים והזמין אותו ללכת ברגל לקיבוץ.

בשנים הראשונות בקיבוץ עבד בטוריה, בפרדסים שונים בהדריה, בשויקה ועוד. תקופה מסויימת עבד גם כעגלון.

יעקב ושרה הקימו משפחה ובשנת 1937 נולד בנם הבכור ארנון.

במסגרת הפלוגה המגוייסת של הקיבוץ המאוחד נשלח יעקב לעבודה בסדום, שם עבד קשה מאוד במשך שנה.

לאחר שובו נבחר להיות מחנך של חברת הנוער (פליטים מאירופה) ומורה.

כמחנך נוער היתה לו השפעה חזקה על חניכיו. הם העריכו את סבלנותו ורצינותו ושנים רבות זכרוהו כמי שקלט אותם בארץ ולימד אותם מהו קיבוץ.

אחרי מספר שנים בחינוך נכנס לעבודה ב"גת", תחילה בדוד הקיטור. עד צאתו ממעגל העבודה, עקב מחלתו, בגיל 83, התמיד בעבודתו ב"גת". יהי זכרו ברוך.

יבין שרה

(יבנין / סרוויסקה)

18.02.2013 – 18.05.1911

שרה יבין נולדה ב 1911 בעיירה פלונסק שרוב תושביה היו יהודים . (העיירה מתפארת בכך שאזרח מספר אחד של מדינת היהודים החדשה- בן גוריון נולד וגדל בפלונסק) .אם כן האווירה השלטת ברחוב כמו בקרב משפחת סרוויסקי היא שהמילה ציונות אינה מילה גסה.

שרה בת בכורה לדב ולמרים ,אביה צלם העיירה וגם אחיה הצעיר ממנה בשנתיים הספיק עוד לפני השואה להיכנס לעסקי הצילום. כמו גם להתחתן ולהוליד בת (שגורלה לוט בערפל, היו שמועות שהיא הוסתרה בכנסיה הממוקמת מול בית משפחת סרוויסקי.)

שרה משתייכת לתנועת הנוער ה"שומר הצעיר" ומאוחר יותר כאשר היא רואה שעניין העלייה מאורגן יותר ב"החלוץ" היא מצטרפת אליהם. עוברת מסלול הכשרה איתם באחד מן הכפרים בפולניה וכשהיא מוכשרת דיה לחקלאות ולאורח חיים סגפני, כזה המצפה לחלוצה הטרייה בקיבוץ בפלסטינה - היא מקבלת סרטיפיקט זוגי ועם בעל פיקטיבי - יורדת ב- 1934 בנמל חיפה, ומשם לגבעת חיים. שני פולנים נפגשים בקיבוץ - מילה פה מילה שם, הופ נזכרתי , כבר נפגשנו, פעם, בוורשה, "אולי את יודעת איך מגיעים?" "כן, אסביר לך!" ולא מעבר!?. הנה נושא לשיחת פתיחה וממילא כבר מוביל להחלטה - אנחנו זוג . זוג זוג, אבל מהפרימוס אי אפשר להימלט . את תפקיד הפרימוס שלהם ממלאת רחל וונזרול. והם הסתפקו בעובדה שפרימוס בחורה קל יותר מפרימוס בחור.

מקום העבודה הראשון שלה בקיבוץ הוא נטיעות וטיפול בפרדסי הסביבה. השני - חנות מכבסה שהפעילו בחדרה חברות הקבוץ. היעד העיקרי - הכביסה המלוכלכת של חיילי הצבא הבריטי. והתשלום בהתאם ליכולתם של הקליינטים - גבוה בהרבה משאר הפרנסות - 17 גרוש צלצלו בקופת הגזבר ששללה כל חברה בסוף כול יום עבודה שהיה ארוך ומיגע אך מתגמל וגורם לגאווה רבה. שרה זוכרת לספר שערב אחד לא הגיע העגלון עם הסוסים לקחתן הביתה והן בהפגנתיות הלכו לאכול במסעדה של גברת ברום ושילמו בעבור הארוחה בכסף המיועד לגזבר. שידעו שאנחנו לא פראיריות.

אחר כך באו הלול , מטבח הילדים ולבסוף המתפרה. שם עבדה כמעט עד הסוף מבלי לצאת לפנסיה. אחרי 5 שנות חיי זוגיות וילד אחד - ארנון , הם הולכים בהפסקת צהרים לכפר הרואה ובנוכחות הרב שם יעקב את הטבעת (ששייכת לקיבוץ ותוחזר למזכירות אחרי הטכס) על אצבעה של שרה . וזה רשמי. כשארנון מתחתן הוא מציע לאביו לעברת את שמם מיבנין ליבין .

ובאים עוד צאצאים: בת דורון ובן אורי. וכול הצברים הללו הם נר הזיכרון למשפחות שנרצחו בפולין ואין אפילו קבר.

ב 18- בפברואר 2013 והיא בת 102 וחצי - מוקפת משפחה גדולה - מחזירה שרה את נשמתה לבורא. והיא קבורה לצד בעלה יעקב בבית העלמין של קבוץ גבעת חיים מאוחד.

יבניאלי רחל

25.05.1961 – 19.03.1911

בת ל- (גיטל) טובה ואריה נולדה בביאליסטוק, פולין. עלתה ארצה מפולניה ב - 1936. רחל נולדה בביאליסטוק, כבת למשפחה אמידה של אנשי תורה, השכלה ומעשה. בביאליסטוק, פולין - ספגה רחל משחר ילדותה תרבות יהודית וכללית. היתה פעילה בתנועת הנוער " החלוץ הצעיר". יצאה להכשרה ובשנת 1936 עלתה ארצה, נשלחה לרמת רחל שם בנתה את קינה המשפחתי. התחילה לעבוד ברפת. התנאים ברמה, השפעת העיר ירושלים, חיי החברה המיוחדים למקום - כל אלה הכבידו עליה מאד. לפי הסכמת מזכירות הקבוץ החליטה המשפחה לעבור לגבעת-חיים. בשנת 1948, בפרוץ מלחמת השחרור, הגיעה המשפחה למקומה החדש. אם חמה ומסורה, דאגה לחינוך ולבריאות ילדיה.

אשה טובה וחברה טובה. ראית אותה עם החיוך על השפתיים, מסבירה פנים לכל אדם, צנועה בהליכותיה. עבדה במשק: במטבח הורים, מטבח, בתי ילדים ועוד. עקבה בערנות אחרי בעיות הזמן - ידעה ספר. השתתפה בסמינר באפעל בקורס רעיוני, לקחה חלק פעיל בוויכוח והתרשמה מאוד מהתורה שניתנה לחברים אחרי הרבה שנות עמל, כדי לחדש את מטענם הרעיוני. בשנה האחרונה עברה משברים. חלתה במחלה קשה. נפטרה י' סיון תשכ"א בגיל 50 לחייה. הניחה אחריה בעל, בנים: ישראל, גורי, בנות: טובה וחווה, משפחה בארץ ובגולה.

חיי אדם - בשביל אחד מסלול חלק, בשביל השני - זרוע מכשולים. לרחל היו קטעים יפים בחייה: תנועת הנוער, יציאה להכשרה חלוצית יחד עם חברים לדעה ולשאיפה לבנות את הארץ, העלייה ארצה, עזרה בהקמת משק (רמת-רחל), הגנה בזמן פרעות ומלחמה, גידלה בנים במשק, ואז התאכזר אליה הגורל: מחלות שלה ושל בני משפחתה, אשר בסופו של דבר גרמו לצלקות בגוף ובנפש. אין לנו בחיים היומיומיים שהות וכח להקשיב לחבר ולצרותיו, הקשבה עמוקה וחודרת דרך הקליפות העוטפות את דמות האדם ועושות אותו כזה כפי שהוא מופיע לפנינו. אמנם, לפעמים ניתן להציץ לעומק הלב דרך כל השכבות ומי שנזדמן לכך אצל רחל, ראה את השלהבת ואת מרכז אישיותה: אהבת אם. אהבה זו קורנת אלינו דרך ילדיה, הממשיכים עמנו באותה דרך בה התחילה רחל בנעוריה.

(ארונדה ז"ל)

יוגב סימה

16.5.1995 – 17.9.1914

סימה נולדה בשנת 1914, בעיירה סוויר בפולין, עיירה שבה היה רחוב אחד. מסביב לעיירה קטנה זו גרו הגויים. סימה עלתה לארץ ב-1939.

בגיל 7 התייתמה מאביה ואמה גידלה בקושי אותה ואת שני אחיה. פרנסתה של האם היתה בתפירה. "ביתנו היה בית עצוב", סיפרה מאוחר יותר. מזונם היה דגים, ותפוחי אדמה, שגידלה המשפחה ליד הבית. בבית שמרו את השבת וחגגו את חגי ישראל. את בית הספר היסודי סיימה בעיירה. ספרי לימוד לא היו לה והיא שאלה אותם מילדים אחרים. כדי לעזור בפרנסת המשפחה נתנה בערבים שעורי עזר לילדים ממשפחה יהודית בכפר מרוחק. מפחד הגויים היתה רצה הלוך וחזור.

סימה השתייכה לתנועת החלוץ הצעיר וידעה עברית על בוריה. את המשך לימודיה כגנת עשתה בוילנה, בתנאים קשים. עבור שעורי עזר קיבלה מקום לגור ולעיתים גם ארוחת צהריים. מווילנה יצאה לפעילויות חלוציות. חצי שנה לפני פרוץ מלחמת העולם השנייה החליטה שהיא עולה ארצה ויהי מה. הנאצים חיסלו את כל בני משפחתה ואת רוב תושבי העיירה. ב-1939 הגיעה לארץ כמעפילה והודות לישראל גלר, שקיבל בחיפה את פני המעפילים, היא הגיעה לגבעת חיים.

בשנים הראשונות עבדה בחקלאות ואחר כך עברה לטיפול בילדים, עבודה שעסקה בה שנים רבות. אז היה על המטפלת להעיר את הילדים בשעה 6:30 בבוקר, להגיש ארוחת ערב וגם לעשות "לילה טוב". בגבעת חיים הכירה את שמעון יוגב, שהיה כבר "רווק זקן" בן 31. הם נישאו והולידו ארבעה ילדים: אריאלה, אפרת עקיבא ונחמה. במשך השנים נולדו 12 נכדים, מהם נהנו שמעון וסימה. אחרי שנים רבות של עבודה עם ילדים, עברה לעבוד במטבח.

מאז פטירתו של שמעון, לפני 14 שנה, הידרדר מצבה הבריאותי ומזה מספר שנים התגוררה בבית שקמה, בו זכתה לטיפול מסור של עובדי הבית ושל ילדיה, שכולם נשארו בקיבוץ. מהנינים שנולדו בשנים האחרונות כבר לא זכתה ליהנות, עקב מצבה הקשה.

יוגב שמעון

23.7.1980 – 5.6.1908

שמעון נולד בעיר אורגייב בבסרביה, ובזמן מלחמת העולם הראשונה עברה המשפחה אל מעבר לנהר דנייסטר, לאוקראינה. האב עבד בחקלאות והאם החזיקה חנות קטנה. הבית היה בית יהודי מסורתי, ואף על-פי שלא היה ציוני, למדו הילדים את השפה העברית מפי מורה מיוחד. בגיל צעיר מאוד התחיל שמעון ללמוד מסגרות ובמהרה עזב את הבית ויצא להכשרה חקלאית והצטרף ל"החלוץ" ברומניה. הוא היה איש עבודה כאילו מלידה ולא ידע את המשבר של המעבר לעבודה. שמעון השתייך לקבוצת החלוצים "לג", ואחרי שנות הכשרה ממושכות ברומניה הגיעה הקבוצה ארצה בשנת 1929 בין ראשוני העלייה החמישית. הקבוצה הופנתה לכפר סבא, אולם נקלעה שם למשבר פנימי והתפזרה. אחדים הגיעו לקיבוץ ג' השוה"צ, אחרים הצטרפו לקבוצת חפצי-בה. שמעון הגיע למשק הפועלות "עיינות" ועשה שם כמנהלו ומדריכו החקלאי, תחת עינה המחמירה של עדה פישמן מימון. בשנת 1935 סיים את תפקידו שם והצטרף לקיבוץ גבעת-חיים.

מדברי חברים

תולדות חייו של שמעון הלא הם חרותים בלוחות חיינו. הוותיקים זוכרים אותו מימיו הראשונים כאן, ואילו הצעירים הכירוהו מצעדיהם הראשונים על שדותינו וממפגשיהם הבלתי אמצעיים עימו בעבודה – בשדה, במוסך ובכל מקום אחר. דומני שלא היה שני לשמעון מבין המבוגרים שהיה לו קשר כה רב והדוק עם הצעירים בקיבוצנו. והקשר היה הדדי.

חייו בגבעת-חיים היו עשירים ויפים בהווייתם במשפחה ובחברה שלנו. הוא היה בביתנו הקיבוצי גם אבן פינה וגם עמוד תווך.

יוסף-חי טובה

03.10.1998 – 04.09.1937

אימא וסבתא טובה יוסף חי ז"ל נולדה ב- 04.09.1937, כ"ח אלול תרצ"ז, בדרום מערב הודו. אימא נולדה בחבל ארץ קרלה, בכפר צ'נאמנגלאם למשפחה יהודיה דתית, שהשתייכה לקהילת יהודי קוצ'ין. הקהילה היהודית התגוררה בעיר קוצ'ין/ארנקולאם ובמספר כפרים באזור. בית הכנסת המקומי הווה את מרכז חיי הקהילה. היהודים השתלבו בשכנות טובה ומפרה בחיי החברה המקומיים. השלטון המקומי היה קומוניסטי ובמסגרתו התאפשרו לימודים והשכלה לאוכלוסיה רחבה יותר (כולל ילדות ונשים) מאשר בשאר מחוזות הודו.

אימא נולדה כבת הזקונים במשפחתה. כעבור מספר שנים עברה המשפחה להתגורר בבית חווה בתוך מטע עצי קוקוס, באזור הנמצא במבואות הכפר (עיריה) פארוו. אביה של אימא עסק בתחום הטקסטיל. אימא הייתה עקרת בית, הדמות האהובה והמשפיעה בביתה.

אימא הלכה לבית הספר מכיתה א' ועד כיתה ח', ובמיוחד אהבה את לימודי החשבון והשירה. בהיותה בת זקונים אהובה, ומתוך רצון להגן ולשמור עליה, אימא לא נדרשה לצאת לעבוד וגם לא התבקשה לתת כתף בעבודות הבית.

בגיל צעיר שודכה אימא על ידי הוריה לאבינו משה ז"ל ונישאה לו. כעבור כשנה נולדה הבת הבכורה, שמחה. באותה תקופה כבר התחילו ההכנות בקרב קבוצה גדולה מיהדות קוצ'ין לקראת העלייה לישראל. יהודים רבים מכרו את בתיהם ונכסיהם בכדי לממן את עלייתם ארצה. אותה קבוצת עולים יצאה ברכבת לבומבי (מומבאי) ולאחר תקופת המתנה, בחורף 1954 עלתה בטיסה לישראל.

אימא נפרדה מבני משפחתה, שנשארו בהודו, ועלתה עם משפחתו הרחבה של אבינו ז"ל לארץ. ברבות השנים עלו גם בני משפחת אימא ואימה/סבתנו ז"ל לישראל. הפרידה ממשפחתה והגעגועים אליהם, תנאי החורף הקרים בארץ, התרבות החדשה והשפה הזרה היו לה קשים מאוד.

בתקופה הראשונה התקבלה הקבוצה בשער העלייה ושם נוצרו המגעים עם נתן ארונדה נציג גבעת חיים, ששכנע כ- 21 ממשפחות העולים הנ"ל וביניהן את משפחתנו להגיע לגבעת חיים מאוחד. גבעת חיים מאוחד הייתה בתקופה שלאחר הפילוג והעולים החדשים התקבלו בברכה. מרבית המשפחות מיהדות קוצ'ין עזבו, לאור העובדה שבקיבוץ לא שמרו על הדת והכשרות. ברבות השנים נשארו בקיבוץ רק 2 משפחות עולים קוצ'יניות. המשפחות האחרות עברו למושבים שונים בארץ ושמרו על אורח חיים קוצ'יני ודתי.

מפגשה של אימא הצעירה עם אורח החיים בקיבוץ וכן ימי העבודה הארוכים היה קשה במיוחד לאור העובדה שלפני כן היא לא עבדה כלל. מאותה תקופה נותרו לה זיכרונות של חוויות לא פשוטות מהעבודה, שנגרמו כתוצאה מאי הבנות והתמודדות עם פעולות שלא הכירה ושאת השלכותיהן ותוצאותיהן לא יכלה לצפות מראש. גם אופן גידול הילדים בבתי הילדים ולא בבית ההורים, היה לה קשה בהתחלה. במהלך תהליך הקליטה התוודעו ההורים אל מספר משפחות ואנשים תומכים במיוחד. בראש התומכים והמלווים עמדו חנן ועדי כהן, (שהפכה לסבתא לילדיה), כמו גם משפחת יואל ובלה קציר, משפחת בן אהרון ועוד אנשים טובים ורגישים מבין חברי הקיבוץ.

מרגע שאימא רכשה ניסיון בעבודה היא פיתחה חריצות, מסירות ודייקנות בכל ענפי המשק בהם עבדה

במשך השנים. אימא עבדה כלול העופות, במטבח הקיבוץ, בחדר האוכל של ביח"ר גת, בבתי הילדים של בית הספר היסודי, בעזרה לצוות המרפאה ובמחסן הבגדים. בכל מקום השקיעה את כל כוחותיה ובלטה בחריצות מיוחדת, שאפיינה אותה. לצד העבודה בקיבוץ טיפחה אימא כל השנים גם את הגינה הביתית, שהיוותה נקודת חן מיוחדת.

לאימא נולדו בגבעת חיים גם הבן ניסן וגם הבנות התאומות אורה וגילה.

כשילדי אחותה, שנפטרה בלידתו של יוסי אליהו, התייתמו גם מאביהם, אימא ואבא פנו אל מוסדות הקיבוץ ואל המשפחות הקרובות אליהן בבקשה לאפשר להם לקלוט בקיבוץ את 4 ילדי משפחת אליהו הצעירים. מאיר אליהו נקלט אצל משפחת בלה ויואל קציר. רבקה נקלטה אצל משפחת עדי וחנן כהן. משה ויוסי נקלטו על ידי אימא ואבא.

שנתיים לאחר ההצטרפות לקיבוץ פרצה מלחמת סיני ב-1956. אבא שנאלץ במהלך שירותו הצבאי במלחמה לתפוס מחסה בבור דשן, חלה שם קשות. מחלתו החמירה משנה לשנה והוא התמודד עם כאבים וייסורים שהלכו וגברו משך עשרות שנים, כשרק אנשים בודדים מודעים למחלתו. ועוד פחות מכך מודעים לעובדה שבעצם חלה במהלך שירותו הצבאי. בכל השנים האלו טיפלה אימא באבא במסירות ללא קץ. לעיתים רבות תוך התעלמות מצרכיה היא.

בינתיים עלו גם משפחות אחיה של אימא מהודו לישראל ולחייה של אימא התווספו הנסיעות, הביקורים וליווים של בני משפחתה בדרכם החדשה. ביתה של אימא שימש גם לנו, משפחות ילדיה (שהתפזרו בארצות שונות בעולם) מרכז בחגים, בסופי שבוע או בחופשות בארץ. אימא גם המשיכה ללוות באהבה את משפחות אליהו השונות ושמחה על הנכדים לבית אליהו.

במהלך השנים בקיבוץ אימא ניסתה להשלים את הפערים בהשכלתה, ולקחה חלק בשיעורי כתיבה, אנגלית וחשבון. בשלב מאוחר יותר השתתפה בחוגים ובהרצאות בנושאי חינוך, לימודי תזונה וכן בחוגי ציור ופיסול. עם התאלמנותה בשנת 1985 החלה אימא במסע חיפוש רוחני, והגיעה בעקבות השאלות הפנימיות לעבודה עם קבוצה ועם עצמה בתחום "המגע לריפוי" בהנחיית רחל שושני.

אל אימא הצטרף בן זוגה הנאמן מאיר עפרוני, שליווה אותה באהבה ורגישות בכל תקופת ההתעוררות וההתפתחות הרוחנית. משך שנים אימא ומאיר חיו יחדיו ועסקו בטיפוח ביתם וגינתם. גם כשמחלתה של אימא הלכה והחמירה מאיר עמד שם לצידה אוהב ותומך.

מחלתה של אימא החמירה אנושות עקב התקף לב שאירע במהלך צינתור שבוצע לה. לאחר התקף הלב, הטיפול הנמרץ וההתאוששות בשיקום, אימא עוד חזרה לקיבוץ וזכתה לפרק זמן קצר של מספר חודשי חיים. את החודשים האחרונים עברה בבית, בפינה האהובה שלה בקיבוץ.

בדרכה האחרונה אל בית החולים ליווה מאיר את אימא, כשאיבדה את ההכרה על כתפו.

אימא נפטרה בעקבות מחלתה ב-03.10.1998, י"ג תשרי תשנ"ט.

יהי זכרה ברוך.

אוהבים אותך, מרגישים בלבנו בקיומך
ילדיך ונכדיך עם משפחות אליהו ונכדיך,
משפחותיך, קרוביך וחבריך בני העדה הקוצ'ינית
וכל חבריך בגבעת חיים מאוחד

יוסף-חי משה רחמים

21.8.1985 – 1.9.1926

משה נולד בדרום הודו, בקוצ'ין. עסקי משפחתו היו קשורים בדייג. כבר בצעירותו התבלט משה בכישוריו האינטלקטואליים והחברתיים לכן זכה להמשיך בלימודיו. בתקופת לימודיו התקרב מחד אל רעיונותיו של גאנדי אך מאידך, ראה בארץ ישראל את ביתם של היהודים. זמן קצר לאחר מכן ידע שברצונו וביכולתו לעורר את הקהילה היהודית בקוצ'ין לקראת עליה לארץ ישראל.

משה נקלט בקיבוצנו בקלות יחסית, התחיל לעבוד בגן ירק ובפרדס. כשנתיים לאחר מכן התגייס לצבא והשתתף במלחמת סיני. אחרי שחרורו עבד זמן רב בחקלאות, בחדר האוכל, בחדר הנשק, בניקיונות ולאחרונה בעבודת עזר במרפאה. לכל העבודות התמסר באהבה ובחריצות, ודייק בכל מצווה קטנה כגדולה. במלחמת סיני התחילה מחלתו המסתורית. אותה מחלה שליוותה אותו עד סוף חייו. במשך כמעט שלושים שנה למד להבליג על כאביו וסבלו ולהסתירם מהציבור. הוא ידע להתגבר על כל אותם לילות בהם נדדה שנתו כדי שיוכל להמשיך בפעילותו.

הוא אהב את בני משפחתו אהבת נפש וחבל שהילדים לא הכירו את אביהם הבריא. באופיו היה איש חברה וגילה דאגה רבה לכל עולה קוצ'ין בקיבוצנו. הוא הקפיד לשמור על קשרים עם כל פרט ופרט בחמולה הגדולה שלו וידע את הנעשה אצלם כל הזמן. כשגברה מחלתו הפך ביתו של משה למרכז לעולי קוצ'ין. למשה משפחה ענפה בארץ, אבל העדה כולה היתה משפחתו ויהיה לה קשה בלעדיו.
דברי חברים:

טעם חייו של משה היה ברצון לעזור לבני אדם, וזה חייב הקרבה עצמית ופעילות צנועה ומסורה. כוחותיו ניזונו מהרצון הבלתי פוסק להיות שותף לבניה של חברה, אשר תחיה בדרכים של יושר, אמון ושלוש... את ביתו בקיבוץ טיפח באהבה, את הגינה ליד ביתו הפך לגן פורח. נזכור תמיד את משה כפי שהוא היה...

יזהר דב

26.4.1988 – 1.5.1905

דב נולד למשפחה אדוקה מאד, אביו היה סוחר בתבואות. המצב הכלכלי היה קשה בינוני עד נמוך. לאימו שילדה 7 ילדים היה דב השני בין 5 אחים ו-2 אחיות. דב למד בחדר ואחר כך בישיבה. בגיל 18 הצטרף ל"החלוץ" ויצא להכשרה. בתחילה עבד בקבוצה עירונית ולאחר מכן עבר לחוה חקלאית. בהחלוץ היה 3 שנים. מזה שנה כמגוייס למרכז החלוץ.

דב עלה ארצה במסגרת קיבוץ עליה ע"ש יוסף בוסל. הוא הגיע לארץ יחד עם 10 חברים ואחריהם הגיעו לקיבוץ עליה זה עוד 40 איש. ריכוז העלייה שלהם היה בחדרה. בחדרה התקיים קיבוץ העלייה שנה וחצי. לרוב עבדו החברים בפרדסים. משם עברו חלקם לרחובות ואחר כך לשרונה. בשנות ה-30 היה פועל בניין בתל-אביב ולאחר מכן עבד ב"דבר" בהפצה וגביה ובהפצת ספר "עם עובד". באותם הימים הקים את משפחתו עם זמירה והעלה לארץ את בני משפחתו, את הוריו, אחיו ואחיותיו. למשפחה נולדו שלושה ילדים: אורי גד ונחמה.

באביב 1947 הצטרפו לקיבוץ העירוני "אפעל" וכאשר התפרק הקיבוץ עברו לגבעת חיים. בתקופה הראשונה עבד דב במטע הבננות ובנוי. לאחר מכן היה מנהל חשבונות (מקצוע שרכש תוך עבודה בביה"ח "גת") ב"גרנות", במזכירות הקה"מ ובענף הבניין בבית. הוא התמסר תמיד לעבודות ללא גבול וללא פשרות, לעתים קרובות מעבר ליכולתו הפיזית ובלי להתחשב בצרכיו האישיים. מטבעו היה אדם צנוע ומופנם, שהתמסר לידיעת הארץ, התעמק בה הן בלימודים עיוניים והן בטיולים וסיורים רבים. בשנות השישים השתתף דב בחפירות מצדה, אחד המפעלים המזהירים ביותר בחשיפת תולדות הארץ. גם כשמצב בריאותו מנע בעדו לטייל במרחבי הארץ, אהב תמיד לשמוע על מסעותיהם של אחרים ואודות החידושים בארכיאולוגיה. בשנים האחרונות לחייו עבד ב"גבורות" וכאשר מחלתו החריפה היה מטופל בנאמנות על ידי בני משפחתו, צוותי המרפאה, בריאות וסיעוד, עד יומו האחרון.

מדברי דב

מה הביאני למצדה? ללא ספק ביקוש אחר התחיה - ובאמת מצאתיה. הסיפור מתרחש מדי יום על ידי מתנדבים חדשים. אנחנו, המתנדבים לשעבר, מצפים לידיעות על גילויים חדשים. משונה הדבר, אך שרדה בקרבי הרגשת שותפות לכל הנעשה על המצדה ואני מרגיש ממש כבעל מניות החרד לרכושו ומחפש בעיתונות ידיעות על שער החליפין, חבל רק שהרגשה זו היא נחלת כה מעטים...

יזהר זמירה

23.01.2005 – 06.01.1912

זמירה נולדה ב-1912 לשמואל ונחה-שרה סטראז' בביאליסטוק שבפולין. שמה מילדות היה סלובה-חיה ובארץ הוסב לזמירה. שם זה התאים לה מאד, שכן היה לה קול יפה והיא אהבה לשיר, לבד ובמקהלה. ימי ילדותה עברו עליה במצוקה ורעב של מלחמת העולם הראשונה. כנערה הצטרפה לשומר-הצעיר ועלתה לארץ ישראל ב-1935 כחלוצה במסגרת הקבוצה שהקימה את קיבוץ רמת-השופט. רוב משפחתה, הוריה, שני אחים בוגרים ואחות, כולם נשואים עם משפחות, נשארו בפולין והושמדו בשואה. כל ימיה זכרה זמירה את משפחתה שנרצחה והתאבלה עליה. רק האח הצעיר יוסף, שהיה חייל בצבא הפולני בפרוץ המלחמה, הצליח לברוח לרומניה ועלה אחרי שנה לארץ כמעפיל. הקשר בין השניים שנשארו, האחות הגדולה והאח הצעיר, היה הדוק.

לאחר תקופה קצרה עזבה זמירה את הקיבוץ כי לא קיבלה ממנו כסף לסיוע להוריה העניים שנשארו בפולין. היא עבדה בתחנת הניסיונות החקלאית ברחובות, שם הכירה את מרדכי גובר ואשתו רבקה שהיו להוריה המאמצים בארץ. בשנת 1936 הכירה זמירה את דב איזירר ויחד הקימו משפחה. זמירה ודב הביאו לעולם שלושה ילדים: אורי (1937), נחמה (1944) וגדי (1949). המשפחה גרה בתל-אביב בשכונת מונטיפיורי. דב עבד במחלקת הגבייה של עיתון "דבר" והוצאת הספרים "עם-עובד". זמירה הייתה עקרת בית. ב-1947 הצטרפו זמירה ודב עם ילדיהם לקיבוץ העירוני אפעל, שהוקם ליד כפר אז"ר. תקופת מלחמת העצמאות עברה עליהם שם. אחרי המלחמה הם היו עדים להתפוררות החברתית של אפעל ובהיותם חברי קיבוץ בעברם הרחוק, שרצו להמשיך בחיי קיבוץ עברו ב-1950 לגבעת-חיים בה היו לדב חברים ומכרים עוד מחו"ל. בפילוג נשארו זמירה ודב בפלג הקיבוץ המאוחד. זמירה עבדה במשך השנים כמטפלת ובעיקר כעובדת בפרדס בתחום ההרכבות. היא אהבה את העבודה הזאת ורק כאשר התבגרה עברה לעבוד במחסן הבגדים.

זמירה הייתה מרכז המשפחה עבור ילדיה ועבור קרובי משפחה, גם של דב. תמיד הייתה לה אוזן קשבת למי שנזקק לעזרה או לכתף להניח עליה את הראש. זמירה אהבה את המפגשים המשפחתיים ודאגה תמיד להפוך את כל מי שבא ל"בלתי רעב". זמירה קיימה יחסי ידידות ממושכים עם חנה אבישי, אשתו של יעקב אבישי, חברו של דב עוד מחו"ל. שתי המשפחות גרו בשכונת קרובה במשך כל ימי חייהם בגבעת חיים. זמירה הייתה גם מעורבת פוליטית. היא יצאה לסמינרים של מפלגת אחדות העבודה ופעלה במערכות בחירות בביקורי בית ביישובים שכנים. ב-1988 נפטרה לאחר מחלה קשה שהעיקה גם על זמירה. כאשר הופיעו הנכדים והנינים היא חשה אושר רב. לאחר מספר שנים עברה מדירתה לבית שקמה ולאחר תקופת הסתגלות קצרה הייתה לדמות בולטת שם. היא עזרה לעובדות בהכנת האוכל והקרינה כל העת מצב רוח טוב. זמירה הלכה לעולמה בגיל 93 בשיבה טובה ובצלילות הדעת עד יום פטירתה. היו לה חיים ארוכים ומלאים.

יהי זכרה ברוך.

ינוביץ' (ספקטור) אידה

30.10.2011 – 24.12.1924

אמא נולדה ב-24.12.24 בוילנה שבפולין.
בהיותה כבת שלוש עברה לצ'ילה עם אמה, בעקבות האב שנסע כמה זמן קודם לכן.
היא הבכורה מבין ארבעה – אח ושלוש אחיות.
כשהחלה ללמוד באוניברסיטה לימודי משפטים, אליהם נמשכה כל-כך, הייתה נערה בת 16 בלבד שאך
סיימה תיכון.
אלא שלאחר שנה בלבד, יצא בצ'ילה חוק האוסר על כניסה לאוניברסיטאות לפני גיל 18 והיא נאלצה לעזוב
את הלימודים והחלה לעבוד בחברת הטלפונים הלאומית.
היא התקדמה לתפקיד בכיר ונשארה לעבוד שם עוד שנים כשהיא מוותרת על חלומה להיות עורכת דין.
במהלך שנות רווקותה היתה שחקנית כדורסל מצטיינת בקבוצה ידועה בסנטיאגו, וכמו שהייתה נזכרת
לפעמים – "הבנות של קבוצות יריבות היו צועקות זו לזו לתקוף את הבלונדינית".
"הבלונדינית" עם העיניים הכחולות נחשבה ליפהפייה אמיתית, שמתלבשת באלגנטיות, ושברה ליבם של
לא מעט מחזרים, עד שבגיל 25 פגשה את אבא – אוסקר זילברשטיין, אותו הכיר לה בנשף של הקהילה
היהודית יצחק ינוביץ, מי שלימים (ב-1973) נהייה בעלה השני.
מירי נולדה ב-1955 ונלי חמש וחצי שנים אחר-כך, ב-1960.
במהלך אותן שנים אבא ניהל בית מלאכה לרהיטים מיוחדים שהיו נמכרים למעמד הגבוה בסנטיאגו ואמא
הייתה עוזרת לו, אך שהתה בעיקר בבית.
שניהם היו שחקנים בתיאטרון האידי שהיווה מרכז תרבותי מוכר ואהוב על אנשי הקהילה היהודית בעיר.
בשנת 1961, התרחש אירוע טראומתי עבור כולנו, אירוע שהשפיע על כל מהלך חיינו: אבא נרצח בבית
המלאכה, בהיותו בן 48 בלבד, משאיר את אמא אלמנה צעירה בת 36 ואותנו ילדות קטנות: מירי כמעט בת
שש וחצי ונלי בת שנה.
שני הרוצחים נתפסו, והושמו בכלא, אך גזר הדין המגוחך שניתן להם הניע את אמא להילחם להארכת מא-
סרם, והיא אמנם הצליחה בכך ותקופת ריצוי העונש הוארכה בשנתיים נוספות.
אירוע נוסף שהתרחש באותה תקופה, בו נחטפה ילדה יהודיה מפתח ביה"ס בו למדה מירי, הביא את אמא
להחלטה מהירה וגורלית בחיינו – לעלות לארץ ישראל.
ב-1966, בתום מסע של חודש וחצי באנייה הגענו לקיבוץ בו אנו חיות עד היום.
אמא נאלצה להיפרד מנעלי העקב הגבוהות והשמלות האפנתיות ועברה לנעלי עבודה שטוחות וסינר מטבח.
שש שנים עבדה במטבח, כשבצוות הקולט שלה היו שושנה סבאג, ציפורה מזרוביץ, חנה זלוצקי, שרה
מנדל, עופרה קוגלר, שושנה זגר, רחל שולר, חנהל'ה ומזליקו (סליחה אם שכחנו מישהי).
חלק מהשנים, לאחר שסיימה קורס טבחים במדרשת רופין, אף שימשה כטבחית ראשית והיה לה סיפוק רב,
מאחר וחברי הקיבוץ פרגנו לה מאד על האוכל הטעים שהכינה.

היא התגאתה במיוחד בקציצות שכל כך אהבו ובאורז שאותו אפשר היה כדבריה "לספור אחד אחד".
בהמשך חייה עבדה בבוטניה בגת - עד ההפרטה.
באותה עת שהתה בביקור אצל משפחתה בצ'ילה וכשחזרה, הופתעה לגלות שהיא וכל חברי הקיבוץ הפנ-
סיונרים סיימו את עבודתם בגת...
היא קיבלה את הידיעה בצורה קשה אך לבסוף התגברה והחלה לעבוד בחדר התגמיר, עד שגם שם הופסקה
עבודתה.
מספר שנים אחר-כך החלה הידרדרות בבריאותה, עד שב-2006 קיבלה אירוע מוחי ראשון שאילץ אותה
לעבור לבית שקמה.
ביום ראשון 30.10.11 אמא נפטרה לאחר אירוע מוחי קשה נוסף שקיבלה ושממנו כבר לא הצליחה לה-
תאושש.
נזכור את אמא כאישה יפה ומטופחת, בעלת מגוון רחב מאד של תחומי עניין, כזו שלצד אהבתה הרבה
למוסיקה (בעיקר יצירות אופרה), ריקודים וקולנוע הייתה בקיאה והתעניינה בלהט בכל אירוע אקטואלי/
פוליטי שהתרחש.
אך בעיקר נזכור את אמא כאישה עדינה, חייכנית, חמה ונעימה, שבראש דאגתה היתה קודם כל משפחתה,
והיא דאגה וטיפחה את כולנו - בנותיה, חתניה, 6 נכדיה ו-4 ניניה.

בנותיה - מירי ונלי

ינוביץ יצחק

30.1.1990 – 24.1.1920

יצחק נולד ב־1920 בביאליסטוק בליטא. בהיותו בן 5 נפטר אביו והוא נותר עם אמו ואחותו. בבגרותו הצטרף לתנועת השומר הצעיר והיה פעיל בה עד סיימו את לימודיו בסמינר. לקראת סוף שנות ה־30, עם עליית הנאציזם לשלטון, החלה המשפחה לחוש באנטישמיות הגוברת ויצחק יצא לצ'ילה. שם עבד והתפרנס בחנות של דודו. את הכסף שהשתכר שלח לאמו ולאחותו והללו הגיעו גם הן לצ'ילה. מאוחר יותר פתח מפעל עצמאי לרהיטים ולריפוד. עם מותה של אשתו הראשונה התפרדה המשפחה. הבנות שכבר היו נשואות, עקרו לקנדה ויצחק עזב לארגנטינה. החלום הציוני פעם בו עדיין ובשנת 1972 עלה לישראל, הגיע לגבעת חיים וכאן נשא את אידה, היה מאושר בהקימו בית בקיבוץ. את כל מרצו השקיע בעבודתו המסורה והאחראית ב"גת". הוא בילה בעבודה את מרבית שעות היממה. העבודה היתה בשבילו דבר מקודש שאין לו תחליף בחיים. השיתוק הראשון קטע את עבודתו, אך מיד עם השתפרות מצבו חזר והשתלב בעבודה ב"גת", הפעם במחלקת הפלסטיק. גם שם עבד במסירות מאין כמוה, כאילו מצבו הפיזי הקשה לא היווה כלל מכשול כלשהו בביצוע תפקידו. תמיד המשיך "לשלוף", בדיחות והתעניין כדורגל ובפוליטיקה. המורל שלו ירד בשעות הקשות כאשר מצב הבריאותי התדרדר ורגלו נקטעה. למרות המורל הירוד בשעות הללו, הוא אמר כי אם יחפצו בו ימשיך לעבוד. הפעם לא הצליח לחזור שוב לעבודה. את האיש המסור והגאה הזה, הרציני, תקף שיתוק נוסף שסיים את סבלו. שבוע לפני מותו חגג יצחק את יום הולדתו ה־70. יהי זכרו ברוך!

חברים לעבודה נפרדים

יצחק תמיד הסביר פנים, היה בעל חוש הומור בריא וידע ליהנות מבדיחה טובה בחברותא. הוא היה 'איכפתניק' אמיתי, דאג לאנשים עמם עבד ולעבודה עצמה. היה מבין משכימי קום לעבודה. התעקש להגיע לעבודה ולא להישאר בבית.

כדורי אסתר

29.09.2011 – 16.01.2015

אסתר נולדה בקלצק, עיירה קטנה בפולין, בשנת 1915 בזמן מלחמת העולם הראשונה. אביה נפטר ממחלה בתקופת המלחמה ולאחריה נשארה האם ללא אמצעים. אסתר סיימה את לימודיה בבית הספר העממי ונחלצה לעזור לאמה בגן ירק שגידלו ליד ביתם ומכך התפרנסו. בהיותה בת 14 הצטרפה לתנועת "החלוץ הצעיר". הסניף הפך לחלק מחייה, והיא מהר מאוד הפכה להיות פעילה בתנועת הנוער הציונית. בגיל צעיר החליטה לצאת להכשרה ולאחר פרידה קשה מהאם נסעה להכשרה בפינסק, שם חיו הצעירים חיי שיתוף כמו בקיבוץ וזו הייתה הכנה לעליה לארץ ישראל, דבר שהיה ברור לה שתעשה כבר מגיל צעיר. בהכשרה פגשה את יוסף, שלימים הפך לבעלה. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה, ב-1939, עזבה עם קבוצת חלוצים את פולין ובדרך ארוכה וקשה שעברה ברוסיה, טורקיה ולבנון, הגיעה למעבר ראש הנקרה. בארץ הצטרפה אל יוסף, שעלה מוקדם יותר, לקיבוץ מעוז חיים. בל"ג בעומר 1941 נישאו וכעבור שנה נולדה בתם הבכורה שלומית. בקיץ 1944 יצאה לשנת לימודים בסמינר למדריכי נוער בירושלים. ב-1946 נולדה הבת השנייה שרה. בראשית שנת 1948 עברה המשפחה לקיבוץ גבעת חיים, כאן השתלבה אסתר בעבודה בברווזיה, הדריכה עולים בחברות נוער ולימדה אותם עברית. היא לא חסכה גם מזמנה הפנוי לעזור ולקלוט נערים אלה בחייהם החדשים. ב-1954 נולדה בת הזקונים הילה. מאוחר יותר גויסה לעבודה במסגרת "מפלגת העבודה" בחדרה, בריכוז תא החברות והתמסרה במיוחד להנחלת השפה העברית לעולים חדשים. כשחזרה לעבוד בקיבוץ נכנסה לעבודת החינוך כמטפלת בכיתות צעירות, ומאוחר יותר בגיל הרך. היא יצרה קשרים יפים עם הילדים והוריהם, מה שפיצה במעט את הגעגועים לבנות ולנכדים שהיו כל-כך אהובים עליה, אך רחוקים. כאשר מצבו הבריאותי של יוסף התדרדר התמסרה מאוד לטיפול בו. לאחר מותו, בשנת 1985 ביטאה לא פעם את הרגשתה ואמרה: "קשה הבדידות בה נשארתי לבד בגבעת חיים ואף אחת מבנותיי לא נשארה איתי". כמה שנים לאחר מכן התחילה התדרדרות במצבה המנטלי עד שנאלצה לעבור ולחיות בבית שיקמה. שם במשך תקופה ארוכה חלה ירידה הדרגתית במצבה ולאט לאט התרחקה והתנתקה. שנים רבות חיה בשקט ובשלווה וכך גם נפטרה בחג ראש השנה תשע"ב.

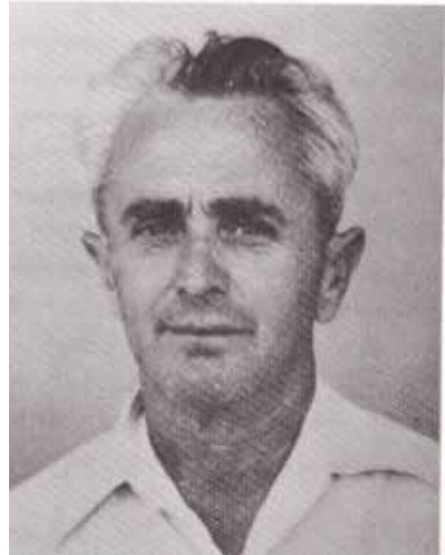
אמא, אמאל'ה

אנחנו קראנו לך "נצחיה". היינו בטוחות שתחצי את המאה – אבל לא. גופך התעייף, לבך הגדול והחם נדם עוד בטרם, לאחר שנים ארוכות שהיית עולם שאנחנו לא יכולנו להגיע אליו.

אנחנו זוכרות אותך אמא, מלאת מרץ, פעילה, עסוקה, מעורבת בחיי הקיבוץ וגם במפלגה. סקרנית, שוחרת ידע ומרחיבה אופקים דרך הרצאות, חוגים וקריאת ספרים. היית רגישה לזולת וסייעת לכל אדם שהיה זקוק לעזרה ותמיכה. לבך היה גדול ואוהב, תמיד נכון לחבק אותנו, הבנות, הנכדים והמשפחה המורחבת, כאמא וכסבתא. תמיד, כאשר היה טרמפ לצומת הרואה קפצת לבקר את נכדיך בראש הנקרה או בגבעת ברנר, עמוסה בכל טוב מעשה ידייך. ליווית בדאגה כל מכאוב ומחלה. דאגת שלא יהיה קר ושלא יחסר דבר וכמובן שנאכל, ונאכל. אמא פולניה במלוא מובן המילה.

אמא שלנו תמיד היתה אסירת תודה וכשכבר לא יכלה לבטא זאת במילים הודתה בחיוך טוב, וכך נזכור אותך תמיד. שלום אמא, אמאל'ה שלנו. תודה לך שהראית לנו את היפה שבטבע ואת הטוב שבאדם.

בנותיך שרה'לה והילה

כדורי יוסף

30.9.1985 – 25.7.1909

יוסף נולד בשנת 1909 בעיירה קטנה באוקראינה באזור וולין. בהיותו בן 7 נתייתם מאביו וכל שנות ילדותו ובחרותו חילק זמנו בין לימודים ועבודה על מנת לתמוך באמו האלמנה ואחיו. בגיל 15 הצטרף לשומר הצעיר, אך רצונו העז ללמוד הביאו לוילנה, בה למד בסמינר "תרבות". לאחר סגירת הסמינר החליט יוסף לצאת להכשרה והוא בן 25. בהכשרה פגש באסתר שלימים הפכה לרעייתו. יוסף עלה ארצה בשנת 1938 בעליה ב' והצטרף לקבוצת מחנות העולים ברעננה שיצאה ל"מעוז חיים". אסתר מגיעה למעוז חיים והם מקימים משפחה. שם גם נולדו שתי הבנות שולמית ושר'לה. ממעוז עוברת המשפחה לגבעת חיים, וכאן נולדה הבת השלישית – הילה.

בגבעת חיים עבד תחילה בחקלאות ואח"כ השתלב בעבודת חינוך כמורה לילדים הזקוקים לעזרה. יוסף השקיע מאמצים רבים בעבודה זו וזכה להערכה רבה. ב"אפעל" התמסר לארכיון ולספרייה וגם שם זכתה עבודתו להערכה רבה.

לימים חלה התדרדרות במצבו הבריאותי, התמודד בשיתוק שתקפו ונלחם במגבלות הגופניות מהן סבל כל-כך עד אשר כוחותיו תמו.

מדברי חברים

...יוסף גדל בתנאים קשים, התנאים הקשים הם אשר עיצבו את אופיו – אופי של דרישה חזקה הן מעצמו והן מאחרים, ללא פשרות וללא ויתורים, עקשנות ולחימה עד הסוף ללא כניעה. הכוח הפנימי הזה ליווה את יוסף במשך כל חייו: כאשר היה חזק ובריא, וגם בעת חוליו...

כהן הילדה

18.5.1995 – 23.4.1913

הילדה נולדה בעיירה טרנוביץ, בגרמניה, בשנת 1913 העיירה עברה מאוחר יותר לשלטון פולני, אך נשארה בהשפעה תרבותית גרמנית.

הילדה היתה הבת הרביעית מתוך חמש בנות המשפחה. הוריה היו אמידים וחיו, לפי הגדרתה, "באורח מסורתי-יקי". בהיותה בגיל 16, בביקור בעיר קרמס, אשר באוסטריה, פגשה את רוברט כהן ומיד נוצר ביניהם הקשר.

רוברט עלה לישראל ולאחר שנה, בשנת 1934 עלתה גם הילדה ארצה והם נישאו. הזוג הצעיר התיישב בקריית חיים, שם נולד בנם הבכור עלי.

אחרי שנים ספורות עברה המשפחה לירושלים, שם עברה הילדה תקופה קשה של גידול בתה הקטנה לאה בימים של רעב ומחסור במים, כפי שהיו התנאים בירושלים של ימי המצור. בעלה ובנה הבכור היו עסוקים בהגנה על העיר.

בשנת 1956, כשנקלטו בקיבוץ משפחות רבות עקב הפילוג, נקלטה גם משפחת כהן עם שתי בנותיהם הקטנות לאה ותמי. הבן הבכור כבר בנה חיים משלו. למרות גילם המבוגר הקליטה בקיבוץ היתה טובה, בעיקר בקרב שכבת הגיל שלהם. הילדה נכנסה לעבודה ב"גת", אחרי שנים נכנסה למטבח ובשנים האחרונות עבדה בחדר תגמיר, שם נחשבה לבעלת כושר עבודה מעולה.

במשך כל שנותיה בקיבוץ המשיכה לקיים בביתה את הקן המשפחתי החם והתרבותי. ארוחות ארבע יומיומיות היו חובה קדושה ובשנים האחרונות כך היה לגבי ארוחות הערב הביתיות.

עד ימיה האחרונים הקפידה להגיע בדיוק "יקי" לעבודה בחדר התגמיר, למרות שהיתה עסוקה גם בטיפול ברוברט, כאשר חלה בשנה האחרונה. הילדה היתה אישה שוחרת שלום, אוהבת נופים וטיולים, אוהבת ספר, לוחמת לצדק בצורה קיצונית ושונאת שחיתות. בדרכה שלה היתה מסורתית, אך תעבה את הכפייה הדתית והמסחור בדת. את הערכים האלה הנחילה לילדיה.

בהתאם לחינוך הנוקשה ה"יקי", התביישה מכל גילוי של חולשה וצורך לקבל עזרה. המחלה קיננה בה ואיש לא ידע. גם אם סבלה לא נתנה לזולת להרגיש בכך, בראותה בכך חולשה. מותה הפתאומי היכה בתדהמה את כל קרוביה וידידיה.

כהן חנן

16.10.2001 – 27.05.1911

חנן כהן – נולד באופבה בצ'כוסלובקיה בשם הנס קוהן. עם העלייה לארץ עברת את שמו, בן למשפחה בת 9 ילדים, בה שלטה התרבות הגרמנית. הבית המה מבני המשפחה, חבריהם וחברי ההורים, אמנים שהגיעו לעיר, מעין סלון תרבותי. היו שם הרבה נגינה בכלים והרכבים שונים, שירה, ריקודים ומשחקים, שולחן שחמט וטבעות קשורות לתקרה להתעמלות, טיולים בנופים היפים, ילדות ונעורים זכורים לטוב עד שהכל נקטע.

מגיל צעיר התעניין ולמד מספרים, מאחיותיו. למד בבית הספר עד גיל 14 ואז החליט שמשעמם לו וביקש להפסיק ללמוד, היה אוטודידקט כל חייו. אביו בתגובה אמר שהוא מסכים בתנאי שילך לעבוד. התקבל לעבודה בבית דפוס וגולת הכותרת הייתה כשנשלח למשימה בעיירות מעבר לגבול בפולניה/גליציה, שם פגש לראשונה את היהדות מהשטעטל, את ה – אוסטיודן.

בגיל צעיר הצטרף לתנועה החלוצית "תכלת לבן" ונעשה פעיל מרכזי. שם הכיר גם את עדלה – עדי והפכו לזוג. הסתובב בין הסניפים של התנועה והשתתף בכינוסים והדרך לעלייה לפלשתינה נסללה.

משפחתו הרחבה לא הבינה מה לבחור הזה ולעלייה לארץ השוממה והחמה הזאת. שנים אחר כך מי ששרד ממשפחתו הבין ושיבח את חוכמתו והכרתו המוקדמת את התהליכים שבאו על אירופה.

בידיו היו סרטיפיקטים לחלוקה בין החלוצים ולו ולעדי לא נשאר. קיבל צו גיוס לצבא הצ'כי ולא רצה בזה. נמצא בחוק משפט שאמר שמותר להגיע לפלשתינה כתיירים, וכך עשו. עם הגיעם לארץ ב-1932 לקיבוץ ג' של השומר הצעיר בבת גלים נשלח לעבודה בבניין. מהר עבר לחדרה ולנקודה בוואדי. עבד בפרדסים, במאפיה, ולבסוף הגיע למקום בו רצה, לעבוד במטעים ובכרם. למד רבות והתמחה בתחום זה, ובשנים מאוחרות יותר היה מגויס לארגון מגדלי פירות ולמועצת הפירות. בתפקידים אלה "חרש" את הארץ לאורכה ולרוחבה, הדרך, ייעץ, מיפה שטחים ועוד. עם תום הגיוס חזר חנן לעבוד במטע האבוקדו, היה בין הראשונים לטפח זן זה בארץ, ונשאר לעבוד במטע עד גיל מבוגר מאוד.

בשנים אחר כך הצטרף לחברים בסחל"ב ועבד באריגת שטיחים, ציור ומלאכת יד. היה פעיל במגוון תחומים בקיבוץ.

במשך השנים גויס לעזרה לקיבוצים כנוטע וותיק, כאשר גולת הכותרת הייתה עזרתו לקיבוץ רביבים ב-1948 במלחמת השחרור, ועזרה לקיבוץ רגבים, בשניהם קשר קשרים הדוקים עם חברים רבים.

הוריו ושניים מאחיו עם בני משפחתם ניספו בשואה. שלוש מאחיותיו הגיעו לארץ בזמן המלחמה ואחריה. רבים מבני המשפחה הענפה ניספו וחלקם התפזרו ברחבי תבל.

חנן ועדי היו שלמים ומרוצים בכחירת דרכם, מההגשמה הציונית, מהקיבוץ, וגאים בארבעת ילדיהם, נעמי, ערה, תלמה ויצחק, בבת המאומצת רבקה ובמשפחתם הרחבה.

יהי זכו ברוך.

כהן יהודית

2.12.1942 – 29.7.1916

יהודית כהן – ידעה חיי מחסור בנעוריה. ילדות קשה, יתמות מגיל 4. עשתה חמש שנים בקיבוץ. צעירה, תמימה וענווה. עיניה בהירות, שיערה בהיר, גופה דק וזקוף. אהבה את העבודה בטבע, עבדה בגן הירקות. מיום בואה לעבוד בגן הירק החלה להתעניין בארגון העבודה ובמקצוע. עם הסתגלות בעבודה והשתרשות בענף העמיקה שורש גם בחיי הקבוץ.

חלתה, חמישה חדשים ספוגי כאב וסבל. נשאה את גורלה בעקשנות, באומץ ובאמונה, כי תתגבר על המחלה ותחלים. אך לא עצרה כח, נעקרה מתוכנו בגיל 26. השאירה בעל, ילדה עירית ומשפחה.

בשקט הלכה... בשקט עברה. .. ביטוי מקוטע ולא בטוח. חוסר הביטחון בעצמה ובחיי הקבוץ. אבל במשך השנים המעטות החלה ההשתרשות ועם בואה לעבוד בגן העמיקו שורשיה. עבודת האדמה טובה היתה לה, התאימה לה. בבית החולים שכבה ללא תנועה ושאלה בקול חלוש אבל ברור על ילדתה הקטנה המחכה לה בבית, על הקיבוץ, על העבודה. כל מילה עלתה במאמץ. חומה היה גבוה, כאביה היו גדולים. בשעת ביקור חברים עוד אספה את כל כוחותיה בכדי להראות בסדר גם במצב זה. לבסוף הושיטה יד. במאמץ רב הגישה יד כחושה ורועדת. האם זה נחוץ? בסבל רב עלתה לה תנועה זו – אבל כזאת היתה יהודית.

(נוסיה רויכמן ז"ל)

כהן עדי

02.03.2002 – 11.11.1911

עדי כהן – עֵדָלָה ברטרר, עם העלייה לארץ החליפה את שמה לעדי כהן. נולדה במישקולץ/הונגריה ביום 11.11.1911. תאריך הולדתה המיוחד זכור לכל בני משפחתה וידידיה בכל שנה ושנה. בת בכורה לחמישה אחים ואחיות.

כשהייתה בת 8 היגרה המשפחה למורבסקה אוסטרבה בצ'כוסלובקיה, שם פתח אביה בשותפות עם אָחיו מעדנייה שהייתה מפורסמת בעיר. למדה בשפות הונגרית, גרמנית, צ'כית וכמוכן עברית עם הגיעה לארץ. מגיל צעיר נשבתה לציונות וגילתה רצון לעלות לפלשתינה. הייתה חניכה בתנועת הנוער תכלת-לבן ושם הכירה את חנן כהן. לפני העלייה לארץ ישראל נישאו על פי בקשתו של אביה של עדי שלא אהב את הרעיון שביתו שבאה מבית דתי תיסע מבלי להינשא. גם רצונה להיות חברה בתנועה ולעלות לא"י לא התקבל בעין יפה ע"י הוריה.

למדה טיפול בתינוקות בצ'כיה כהכנה לעבודה בקיבוץ ובארץ המשיכה בהשתלמות בויצ"ו ירושלים קצת אחר הגעתה לקיבוץ. שנים רבות עבדה כמטפלת תינוקות, בגיל הרך וביה"ס, ועד היום זכורה לטוב בין חבריה וחניכיה כמי שלא קיבלה תמיד את המוסכמות לגבי שעות "מותרות" להנקה וביקור ובגישתה הפתוחה להורים.

גויסה מטעם התנועה לעזרה בקיבוצים פרוד, רגבים ואייל. בקיבוץ הייתה חברה בועדות שונות. כעבור עשרות שנים בטיפול וחינוך ילדים עשתה צעד נועז והצטרפה לצוות המעבדה המצומצם ב"גת" יחד עם חברתה הטובה טרקה בדר, שם המשיכה לעבוד כמעט עד סוף ימיה. ב-1960 יצאה עם משלחת קטנה של חברי גח"מ לחפירות במצדה בראשותו של שמריה גוטמן, חווייה זו הרשימה אותה ביותר.

בין תחביביה והעיסוקים הרבים בשעות הפנאי: המשחק המרתק בדיאבולו שאת המיומנות בו הביאה מצ'כיה, אהבת הקריאה בספרים, האזנה למוזיקה, לימודים, סריגה – בעיקר נעלי תינוקות ועוד. עדי וחנן הקימו משפחה לתפארת, מלבד ארבעת ילדיהם הביולוגים נעמי, ערה, תלמה ויצחק אימצו את רבקה אליהו-הרטוויץ כבת. ביתם היה פתוח תמיד למאומצים צעירים ובוגרים, הקשרים שיצרו עם עולים חדשים או יחידים בקיבוץ היו חזקים וטובים ונשמרו עד מותם.

בעקבות עלייתה של עדי לארץ ב-1932 הגיעו הוריה ושלווה מאחיה לארץ ב-1935 ומאוחר יותר גם סביה מצד אביה והאח ששירת בצבא. כך שהמשפחה המיידית שלה ניצלה, לא כך היה גורלם של רבים מבני המשפחה שנשארו מאחור ולא שעו להפצרותיה לבוא בעקבותיה. עדי הייתה אהובה על כל משפחתה ומכריה, חניכיה, עובדי המעבדה, ואחרים. הייתה שלמה בדרכה, אהבה והתגאתה בבחירתה בחיים בקיבוץ.

יהי זכרה ברוך

כהן רוברט

05.12.1997 – 05.12.1911

דברי הבן עלי כהן

הקיבוץ הכיר אותך כרוברט. אדם שבעת הצורך ניתן תמיד לפנות אליו במשאלות ולא להיתקל בסירוב. בשביל לאה, תמי ועבורי, היית – אבא. אדם עדין, אציל, אדיב, טוב-לב ומכניס אורחים. היו לו ידיי אמן ואומן – ידיי זהב, שעבודותיו כצלם, כצייר וכתחריטן בעץ, מבוקשים ומפארים מקומות רבים, ועבודותיו המקצועיות והמדויקות כנגר, הפכו לשם דבר. מילדותי המוקדמת אני זוכר ציורי חיות ונופים שאבא צייר לי, שלצערי לא נשתמרו.

עד לפני כ-3 שנים ניתן היה לראותו דוהר בשבילי הקיבוץ על אופניו בדרך לעבודתו בנגריית "גת", למגרש הטניס בו היה משחק וחובט בעוצמה שלא התאימה לגילו הביולוגי, או לבריכת השחייה. ההידרדרות הגופנית החלה זמן קצר לפני מותה הבלתי צפוי של אימא, בדיוק לפני שנתיים. מות רעייתו מזה 60 שנה, לא הוסיפה לבריאותו, והוציאה ממנו את חדות החיים, אך לא את חדות היצירה. עד לאחרונה התמיד להגיע ל"גבורות", בית המלאכה לאנשים בגילו המתקדם, שם טווה שטיחים נפלאים ומבוקשים. לפני 10 ימים הזעיקה אותי לאה אחותי המסורה – התדרדרותו הגופנית הייתה ניכרת וממנה אפשר היה להבחין שאין דרך חזרה. הימים האלה בחברת אחיותיי עשו ל"יחד" המשפחתי שקרבנו מאוד, ואפשרו לנו להסתגל לרעיון שהסוף מתקרב. הייתי בקרבה פיזית רבה לאבא בימים אלה. דיברתי אליו למרות שחשתי שהוא כבר לא אתנו. קיוויתי שהוא יבין שאני, בנו בכורו, נמצא לידו. שמחתי בתוך תוכי לכך, שהוא אינו סובל ואינו מחובר למכשירים, נושם בכוחות עצמו ורגוע גופנית עד הסוף, אמש.

אבא היה ציוני, סוציאליסט ואתאיסט מתוך הכרה מלאה. את העסקנות לכל סוגיה תיעב והתרחק ממנה כמו מאש. לציונות הגיע בגיל צעיר מאוד בתנועת הנוער "בלאו וייס" שהייתה פעילה בעירת מולדתו האוסטרית. את הדחיפה לכך שמקומו בפלסטינה הרחוקה, קיבל לאחר אירוע שקרה לו ועליו סיפר בראיון שנערך עמו לפני שנים: "הייתי בן 15 כאשר נאצים מקומיים הכו בי. הם נעצרו אך שוחררו על ידי השופט, שהיה אף הוא נאצי". הוא הגיע ארצה ולאחר זמן מה הצטרפה אליו הילדה אהובתו, שתוך זמן קצר הפכה לאשתו ולאם ילדיו.

למעלה מ-60 שנה חיו אבא ואימא כזוג יונים, ולנו – ללאה, תמי ולי היו זוג הורים נפלאים משך זמן כה ממושך. הם התחילו את מסלול חייהם בארץ בקריית-חיים אחר-כך חיו 16 שנים בירושלים, ו-41 שנים חיו בגבעת חיים. כאן הם חיו כחברים מלאים שווי זכויות וחובות, תרמו והיו לחלק בלתי נפרד מן החברה הקיבוצית.

עובדה לא כל-כך ידועה היא, שאבא ואימא בקשו להצטרף לגבעת חיים כבר בשנת 1937, אך הקיבוץ הקטן דאז, דחה את בקשתם מאחר ולא רצה לחרוג מהמסגרת של מאה ועשרים חברים. הפילוג של שנות החמישים אפשר להם באורח פרדוקסלי להצטרף, והם עשו זאת בלב שלם.

אבא נפטר ביום הולדתו ה-86, בדיוק שנתיים לאחר מותה של אימא ב-18 במאי. חודש מאי, חודש האביב, היה מתמיד חודש של שמחות ועצב במשפחתנו: גם סבי, אביו של אבא נפטר ב-14 במאי שלושה ימים

לפני הולדת נכדתו השלישית, תמי. נכדתו אורית, נולדה ב־26 במאי. אבא הספיק עוד להשתתף בשמחת כלולותיה החילוניים לפני כשנה, והיא שמרה אתו על קשר הדוק בקיבוץ, ולאחרונה – במכתביה מסביב לעולם.

אבא היה פעיל ב"הגנה" בתקופת המחתרת, ואני כילד הייתי גאה בו. במלחמת השחרור, במצור על ירושלים. היה אבא מגויס, ואני זוכר היטב את בואו לחופשה כשהוא רותח מזעם: "החרדים, נטורי-קרתא במאה שערים. לא זו בלבד שאינם מתגייסים ואינם תורמים למאמץ המלחמתי, הם גם מניפים דגלים לבנים". מבחינה זו – "אין חדש תחת השמש". את היחס שלו לדת ולאתאיזם הוריש לי ואני גאה על כך. אחת החוויות המרתקות שלי עם הוריי בשנים האחרונות לחייהם, היה הטיול אתם לנוווגיה ב־1994. הייתי קרוב אליהם מכל הבחינות וטוב שחוויתי זאת. לי אישית, תישאר תמיד פינה חמה בלב לגבעת חיים, שהייתה בית חם להוריי במשך מחצית שנות חייהם ובה שניהם טמונים מעתה ולעולמים זה ליד זה. אני מקווה שהקשר שלי למקום, לא ינותק גם בעתיד.

עלי

כהנא יוסף

1.5.1943 – 1923

יוסף בא אלינו עם חברת נוער הראשונה מעולי וינה, כולו אומר תום וילדות. בודד גם בחברתו, ללא קשרי רעות.

בתום תקופת ההכשרה לא הלך עם יתר חבריו למקומם הקבוע בבית-אורן, אלא פנה הצידה, לבקש שביל לעצמו.

התנדב לצבא הבריטי וביקש להיות רשום בין מגוייסי גבעת-חיים. בכל חופשה בא לבקרנו. עמקו כנראה קשריו הנפשיים עם המקום; אך מכלל חיפושים טרם יצא.

ניספה בים, באנית החיילים העבריים, שטובעה על ידי האויב סמוך לאי מלטה. בן 20 היה במותו.

כס אידה (סבתא גבריאלי)

25.7.1983 – 4.1.1894

סבתא גבריאלי

סבתא גבריאלי נולדה בשנת 1894 בווינה, למשפחה מתבוללת. הוריה חיו בקרב לא יהודים. אחרי מלחמת העולם הראשונה נישאה. בעקבות המשבר הכלכלי של סוף שנות העשרים הוחמר מצבם והם חיו בצמצום רב. עם עליית הנאצים לשלטון ולאחר מכן כניסתם לאוסטריה, חל מפנה ביחס ליהודים. בעלה נאסר ונשלח למחנה הריכוז דאכאו. כעבור מספר חודשים שוחרר והוכרח לעזוב מייד את אוסטריה. הוא עלה ארצה וכעבור זמן קצר חלה ונפטר. מאיר, בנם היחיד, כבר היה בארץ. סבתא כס נשארה לבדה בווינה עד סוף 1939 מפאת חוסר אפשרות להשיג "סרטיפיקט", הוא רישיון עלייה. אז החלה במסע ארוך ורב טלטולים לארץ, במסגרת העלייה הבלתי לגלית. את אוניית תפסו האנגלים, והעולים נאסרו במחנה המעצר בעתלית. לאחר פרשת האונייה "פטרייה" העלו האנגלים את כל העולים האסורים על האונייה "אטלנטיק" ושלחו אותם לאי מאוריציוס.

תנאי המאסר היו קשים מאוד ועד מהרה פרצה מגפת טיפוס, היא חלתה במחלה הקשה והחלימה בקושי רב. לאחר החלמתה שופרו תנאי המאסר והיא הפכה להיות פעילה בקרב אגף הנשים ונהייתה נציגתן בפני שלטונות המחנה. בשנת 1946, לאחר סוף מלחמת העולם השנייה, שוחררו העולים והעלו חזרה ארצה. לאחר הגיעה לארץ קיבלה דירת עולים צנועה בפתח תקווה והתפרנסה מטיפול בילדים עד ליציאתה לגמלאות. בשנת 1956 עברה לגבעתי חיים ומייד השתלבה בחיי הקיבוץ. היא קיבלה על עצמה את הכנת האוכל הדיאטטי המיוחד עבור חולי סכרת והתמידה בעבודתה. לאחר מכן עבדה במחסן ילדים; כמו כן נתנה שיעורי עזר באנגלית. במשך כל עת שהותה בקיבוץ לא פסקה להתעניין במתרחש בארץ ובעולם. היתה מעורה בחיי הקיבוץ ופעילה בקרב חבורת ההורים. היא הרבתה לקרוא ספרים ולשמע מוסיקה. ביתה היה צנוע מאוד ודרישותיה החומריות מעטות. חברים רבים היו מיודדים עימה, וביקרוה לעיתים מזומנות עד לימיה האחרונים.

כץ טל

08.09.1999 – 14.08.1977

טל נולד בבית חולים השרון בפתח תקוה. הוריו היגרו לארה"ב ובגיל 17 חזר ארצה בעקבות אביו לאחר גירושי הוריו. חי בקיבוץ כשנתיים. לא רצה להמשיך ללמוד והשתלב בעבודה ברפת. אחרי כשנתיים, עבר לגור עם אימו, אני, ברעננה, לאחר שגם היא חזרה ארצה. עבר לתקופה קצרה לתל אביב וחזר הביתה אל אימו. טל נפטר בהיותו רק בן 22. (צירוף מיקרים מצמרר, יום פטירתו הוא יום פטירת סבו, (אבא של צביקה). נקבר אצלנו בקיבוץ. השאיר הורים, אח ואחות.

יהי זכרו ברוך.

אבא - צביקה

כץ ינקה

15.5.1959 – 1909

ינקה חיתה בגבעת-חיים 25 שנה. הגיעה מקרפטורוס, ממשפחה מושרשת במסורת היהדות ובעמל כפיים, דרך תנועת החלוץ וההכשרה הגיעה להגשמה ולחיי קיבוץ. פה בנתה את ביתה וגידלה את ילדיה, כשאת דרכה בחיים מציינת פשטות בריאה ויחס בלתי אמצעי לעבודה, לחברה ולכל אחד שבא אתה במגע. היתה היוזמת הראשית והתופרת במתפרה קונפקציונית. יחסה לסבתא, לחברה, לבת הצעירה ולילד לא היה יחס של תופרת מקצועית, כי אם יחס של אחריות לטעמו ולצרכיו של כל אחד. דבריה לא תמיד התבטאו בשפת חלקות, אך נאמרו ביושר לב ומאחורי החספוס היה יחס כן ואמיתי לזולת. במרוצת השנים היתה המקשרת בין הפרט לבין המחסן כמוסד, תוך פעלתנות וערנות. בשנותיה האחרונות, לאחר הניתוח הגורלי, ללא תרעומת, עוררה ינקה הערצה והוקרה. התמודדה נואשת עם הכח ההורס בגופה עד אשר הוכרעה. נפטרה ממחלה ממארת, הניחה בעל, ילדים: משה (ניספה בתאונת דרכים 16.3.1971), עדה, דבורה, משפחה בקיבוץ, בארץ ובגולה. לא זכתה לראות את נכדיה בחייה.

מדברי חברים

היא היתה חלק בלתי נפרד ויקר מחיינו, מן הבית שלנו. האור אשר נדלק במתפרה השכם בבוקר מדי יום ביומו נסך תמיד בטחון ושמחה. ידעתי - ינקה עובדת. כלפי סבתות היא תמיד נהגה בדרך ארץ יתרה, כי לפי דבריה, היא ראתה לנגד עיניה את דמות אמא שלה. כאם המשפחה דאגה לבית חם ולפינה נעימה למשפחתה. גם לחברה כולה הראתה בת צחוק.

כץ ישראל

1904 – 1.1.1986

ישראל היה פועל בן פועל. אצל אביו הנגר למד את המקצוע. עוד בנעוריו עזב את קוטי שבגליציה, בה נולד והגיע לגרמניה לברלין, שם עבד במקצועו וספג מההשכלה הגרמנית. כשראה כי הקורבנות הראשונים של הגרמנים הם המהגרים ובעיקר היהודים, חמק מגרמניה והגיע ארצה. ישראל הצטרף לגבעת חיים בתקופה הראשונה של העלייה על הקרקע. גבעת חיים של קדחת וביצות על גבול ישובים ערביים צפופים ועוינים. בצעדים חרישיים התהלך בתוכנו כמעט חמישים שנה. איש עבודה היה כל ימיו. רוב שנותיו עבד בנגריה. היתה לו יכולת הסתגלות מצוינת, תפיסה מהירה וחריצות. מסירותו לעבודה היתה מעל ומעבר. ראשון בין הבאים ואחרון בין ההולכים. כשלא עמדו לו עוד כוחותיו הפיזיים עבר לעבודות שירותים קלות יותר.

אהב מאד את משפחתו ובעיקר אהב לספר לילדיו ספורים. היה מספר כשכל הילדים מצטופפים סביבו כדי לשמוע. הילדים היו שותפים בדמיונם לכל אשר קרה אצל הרב ב"חדר". הנכדים שנולדו הפכו לטעם חייו, למרכז עולמו... המר לו הגורל מאד. המהלומות שירדו עליו כופפו את גופו ופצעו את נשמתו. תחילה מותה של ינקה, רעייתו ואחר כך מות בנו הבכור משה בתאונת דרכים קטלנית. האסון הזה רוצץ אותו כליל. משענתו האחרונה, רעייתו גרדה, סעדה אותו בנאמנות עד יומו האחרון.

מדברי חברים

...איש נוח היה לבריות, כתובת לכל מי שנזקק לטובה כלשהי, לעזרה מנגר. תמיד קשוב, מוכן לסייע, אם בעצה, אם במעשה. היה צנוע ומסור, איש רעים, אהב שיחה ואהב להתבדח. את הבדיחות כאילו שלף מהשרוול...

בענוותו ובצניעותו לא הרבה לעולם שיחה על עצמו וכשהשיח לבו בשנות חייו האחרונות לא על עברו דיבר; כי אם על מכאוביו הרבים, בגוף ובנפש...

כץ משה

16.3.1971 – 21.2.1937

משה נולד בגבעת-חיים. את השלבים הראשונים של החינוך המשותף עבר בקבוצה של ארבעה וכך המשיך בגן הילדים. אהב לטייל עם אביו בחצר המשק ולהאזין לסיפוריו השופעים. האווירה המשפחתית החמימה השפיעה על הילד וטבעה את חותמה בנפשו.

בגיל שש עבר עם כל ילדי הגן לכיתה א, לשטח בית הספר, ששכן אז מזרחית לפרדס א, והיה מוקף ענפי המשק החקלאי וענפי החי. הוא הרבה לבלות בסביבה הזאת וכאן ספג לתוכו את אהבת הטבע והחי. עם זאת בלטה נטייתו, בעודו נער רך בשנים, למכונאות ולטיפול בכלי רכב. יחד עם ילדי המשק ספג את החוויות המסעירות של עמידת הקיבוץ במאבק נגד ממשלת המנדט אחר כך חוויות מלחמת השחרור.

בשנת 1952 חל פילוג במשק, הלימודים נפגמו קשה, עקב המתח הרב בחברה ובעבודה היה הכרח להטיל על ילדי בית הספר תפקידים בעבודה, שלא כמקובל. משה סודר לעבוד על הטרקטור בפלחה. נכנס לעבודה במסגרייה ולאחר תקופה קצרה לענף המים. בעבודה זו נתגלו לראשונה כושרו האירגוני וחוש האחריות של נער בן 18. בשנת 1955 הצטרף עם בני המחזור לחברות במשק. התגייס לצה"ל והתנדב לצנחנים, ותוך כדי פעולות התגמול סיים קורס מ"כים. בשנת 1956 במבצע "קדש", השתתף עם יחידתו בצניחה קרבית במיצרי המיתלה וקיבל את הרקע האדום לכנפיים. עבר קורס של סמלי מקלעים במחנה "דורה". במאי 1958 השתחרר מהצבא וחזר לענף המים. מותה של ינקה, אמו, זעזע אותו מאוד, נטל על עצמו חלק רב מעול הטיפול והאחריות לאחיותיו עדה ודבורה.

ב – 1959 נישאו אילנה ומשה – אילנה יצאה לבי"ס לאחיות ומשה לעזרה ליד-חנה. בתום תקופת שירותו ביד-חנה ביקש לעבור לעבודה ב"קואופרטיב", אך בשל התפקיד החיוני שמילא בענף המים – מבוקשו לא ניתן לו. כתוצאה מכך ניתק את עצמו לזמן מה מהקיבוץ – אעפ"י שהיה קשור אליו בכל נימי נפשו וקיבל עבודה ב"תובלה" בנגב. לא ארכו הימים והוא חזר והשתלב בעבודה. במלחמת "ששת הימים" הלך עם יחידתו לחזיתות ירושלים ורמת-הגולן.

ושוב חל ניתוק בין משה והמשק – הוא ואילנה רצו לנסות צורת חיים אחרת, קיבל מיד עבודה במפעלי המים של קריית חיים – תוך זמן קצר זכה להערכה. אך למרות התקדמותו המהירה והצלחתו במקום עבודה גברו געגועיו לחברה ולבית גבעת חיים. הכרעתם של משה ואילנה להישאר במשק התקבלה בשמחה ובסיפוק. היה פעיל בוועדות שונות. גילה כושר ארגוני לא רק בעבודה כי גם באירועים חברתיים שונים. אירגן טיולים – חוויה מיוחדת היתה לאלו שיצאו איתו לטיול האחרון לסיני במרץ 1970.

בבוקר יום ג, 16.3.1971 נקטע פתיל חייו הצעירים בתאונת דרכים קטלנית. הניח אחריו את אשתו אילנה, בת דליה, בנים : גיורא ודן, משפחה בקיבוץ ובארץ.

ממכתבים

התרשמתי נורא מהמאמץ וההתמסרות שאת משקיעה בילדים. את עושה ממש את הבלתי אפשרי והוא – מתן בית והתמסרות מכסימלית לכל התנאים, והם לא קלים. אני מקווה מאד שכשאחזור אעזור לך הרבה. חוץ מזה עשית לי חופש נהדר מכל הבחינות. מקווה שעשרת הימים הנותרים יעברו מהר ונתראה בבית. הילדים נורא חסרים לי וחלק גדול מן הזמן אני עסוק במחשבות עליהם... עשיתי חשבון, אם יימשך כך המצב, יצא לי לבלות את החלק העשירי מחיי בצבא... אני נורא רוצה אליך ואל הילדים, נורא כואב לי שדליה מדוכאת. מעניין שגיורא מתפתח בלי להיעצר. "רוצה שאבא יקפוץ עוד פעם מאווירון.

כרמון אטליה (וינשטין)

20.6.1969 – 7.6.1891

אמא נולדה בכפר צ'כי קטן – הם היו שלושה בנים ובנות, משפחה יהודית יחידה במקום. גדלה במשק חקלאי של הוריה שניהלו גם חנות בכפר. בקיץ ובחגים היה מפגש למשפחה, (לאביה היו עוד 11 אחים ואחיות, בתקופה הזו היו למשפחותינו הרבה ילדים). התאספו אז מוינה ועד פראג. בתקופה יותר מאוחרת הבית שלנו בווינה הפך למרכז לכל המשפחה. בת תרבות, קראה הרבה, אהבה לבקר בתאטרונים ובקונצרטים. בתחילת המאה העשרים, בתקופה ההומנית חינכה אותנו לאחריות בחיים במעשים ובעבודה. בעלת הכרה ציונית סוציאליסטית ואנטי דתית.

בשואה נשארה היא לבדה ועוד בן דוד אחד מכל המשפחה הענפה. אחיותיי אשר הצליחו לברוח בזמן לצרפת העבירו גם את ההורים לכפר קטן בהרים. בעזרת האוכלוסייה במקום הצליחו להסתתר ולעבור את הכיבוש הנאצי. אבי מת אחרי גמר המלחמה ואמא באה אלינו חולה ושבורה בפברואר 1948. למרות התנאים הקשים שבהם חיו ההורים (מלחמת העצמאות, תקופה קשה) היא הבריאה וגם פה היה חדרה הקטן למקום מפגש לחברים והורים. כך נזכור אותה.

מדברי חברים והורים:

נפרדים ממך בלב קשה. אמאלה למרות שלא היו לך ילדים משלך היית לאם אמיתית ודואגת לילדי בעלך ששיכלו את אמם בגיל הרך. חינכת אותם לפי מיטב יכולתך ועמדת לצדם גם בזמנים קשים. חיית חיי מחתרת עם דאגה לבעלך החולה אנוש. הגעת ארצה למשפחתך בגבעת חיים ומצאת את מקומך. שנות שלווה אחרי העבר הקשה. הסתגלת יפה לעבודה ולחיי הקבוץ, התמסרת לבני משפחתך. נזכור אותך תמיר מלאת מרץ ובמלוא אונך. מיום שהגעתי לגבעת חיים, התקבלתי לחברה של סבתא כרמון וזגר. בחברה החמימה הזו קל היה לי להתאקלם כאן. כאשר סבתא זגר חלתה ונפטרה נשארו שתינו וידידותנו העמיקה. בילינו יחד ועזרנו אישה לרעותה בימים טובים ובשעת מחלה וצער. ביום בהיר הלכתי אליה על מנת לקחתה לטיול, מצאתיה ללא הכרה-כעבור יומיים נפטרה. כך אבדה לי חברתי הטובה אשר אתה ביליתי פרק חיים מתוך ידידות ורעות. רק שנתיים שהכרנו מקרוב יותר – מאז שאנו בוועדת הורים. היתה נראת אשה מסודרת, משתתפת בכל אירוע במשק. בהתקרב יותר התגלתה הרבה יותר, היתה לה כמיהה לידידות, לחיי חברה, רצון חזק לראות, לטייל בארץ ולהתרשם. יחס יפה לעבודה לפי יכולתה. קרה ולא הכינו לה עבודה לאיזה זמן נפגעה מאוד ופנתה לוועדה כי לא יכלה בלי עבודה לכמה שעות ביום – בחברה עובדת.

אהבה לזכור את השנים הלא כל כך רחוקות, בהן ארגנו את הסבתות לקטיף תפוחים בגן הזקן – התרמיל כלל לא היה כבד מדי, השמחה היתה רבה ועשינו תוצרת.

בכל פגישה ומסיבה שארגנו לחברת ההורים, היא סבתא כרמון, היתה הראשונה שהציעה לאפות עוגות (בעילום שם) ולא שכחה להודות לכל אחת באופן אישי. בטיול האחרון – ברכבת כבלים ירדה לראש הנקרה. כשחזרה היתה כולה קורנת מהתפעלות על היופי. אהבה את החיים והסתלקה במות נשיקה.

כרמון יוסף

6.2.1976 – 14.7.1911

יוסף נולד בווינה הצעיר מבין ארבעת ילדי משפחתו. בהיותו ילד מתה עליו אימו, אבל מצא מחדש אם בדמות אשתו השנייה של אביו, שהיתה גם קרובת המשפחה. כנער עבר לקרובים בעיירה קטנה בצ'כוסלובקיה ונכנס כחניך לבית מסחר, כאן הצטרף לתנועת תכלת-לבן ואחר כך לקבוצת ההכשרה באוסלובה. בזמן המתנתו לעליה שהה אצל סבו וסבתו בכפר צ'כי קטן. בנובמבר 1934 עלה ארצה והצטרף מיד לקיבוץ.

בזמן הראשון עבד בבניין כטייח, אך עם פרוץ המאורעות גוייס כנוטר לשמירה האזורית בסביבה. עוד לפני מלחמת העולם גוייס על ידי ההגנה לשרת בצבא הבריטי – בעיראק, סוריה ולבנון. יוסף היה בין הנהגים הראשונים של הקיבוץ, עבד שנים בקואופרטיב עמק-חפר והחזיק את ההגה בידיים חזקות ובטוחות בכל דרכי הארץ. גם עם כניסתו לעבודה ב"גת" כמחסנאי, היה שנים אחראי לתחבורה במפעל ועד יומו האחרון לא נפרד מן ההגה. מילא תפקידים רבים בקיבוץ והצטיין ככושר ארגון ואחריות במילוי תפקידיו הרבים. אך את עיקר מרצו הקדיש לספורט, הוא ראה בספורט בארץ ובקיבוץ מקור חשוב לשמחת חיים של האדם ובמיוחד של האדם העובד. יוסף היה פעיל בפעולה ספורטיבית בעצמו, אך בעיקר ידע להפעיל אחרים לעיסוק בספורט, מהימים הראשונים בתנאים פרימיטיביים על מגרשי חול ובז'קט ועד לימים האלה, עם ההישגים הרבים בהתקנת אמצעי ספורט – מגרשים מפוארים, בריכות שחיה משוכללות וגולת הכותרת – האיצטדיון של עמק חפר. כל הנכסים האלה הם מצבה חיה לפעילותו הברוכה של יוסף ז"ל. לא לקיבוצו בלבד הקדיש את מרצו, הוא היה פעיל בכל אירוע ספורטיבי בארץ.

היה בין המארגנים הפעילים והמפעילים, במיוחד בשנה האחרונה לחייו – עם כינוס "הפועל" לציון חמישים שנות קיומו ובציון ארבעים שנה ל"הפועל" גבעת-חיים. בארגון חג הארבעים ראה שיא בעבודתו למען הספורט במקום, ויזם הוצאת החוברת על 40 שנות "הפועל" בגבעת-חיים. בשנים האחרונות היה פעיל במרכז מתאם לעניני ספורט במזכירות הקיבוץ המאוחד והיה גם חבר מזכירות מרכז "הפועל" בארץ. קיבל על עצמו הדרכה בענפי ספורט שונים בין העלייה החדשה, ובעיקר בין יוצאי רוסיה.

פעמים אחדות נסע בשליחות מוסדות הספורט לחו"ל. כהוקרה לשירותיו בשטח הספורט הוענק לו אות הזהב של "הפועל". בליל שמירה צנח לפתע.

השאיר אחריו את אשתו רות, בנותיו עדנה וחנה, נכדים, משפחה בארץ ובחו"ל.

מדברי חברים

כרעם ביום בהיר ירדה עלינו הבשורה המרה על מותו הפתאומי של יוסף, וקשה עדיין להשלים שיוסף, שרק ימים מספר לפני כן שוחחנו איתו על תוכניות לזמן הקרוב ולטווח הרחוק, כבר איננו איתנו. איש הספורט הקיבוצי נפל על משמרתו.

היה חבר מסור, נאמן ואדיב, פעיל ומפעיל, בעל חוש הומור טבעי, ידע לשמור על יחסים חמים ואנושיים עם כל מי שבא במגע איתו, היה מוכר ואהוב הרבה מעבר לגבולות המשק.

כרמון רות

27.10.1991 – 1.6.1916

רות נולדה בהנובר שבגרמניה בשנת 1916. אביה היה מנהל חשבונות ואמה היתה עקרת בית. רות היתה בת זקונים מתוך ארבעה ילדים. כאשר למדה בבית ספר התיכון נפגעה ישירות מאנטישמיות שהתפרצה. רות הוצאה מבית הספר והחליטה לעלות ארצה. זה היה בשנת 1936. שנות חייה הראשונות בקיבוץ היו קשות. היא גרה באוהל ועבדה במטבח ובמכבסה. אחרי שנה בקיבוץ הכירה באחד מערבי השירה בבית התרבות את בעלה לעתיד, יוסף. יום אחד נסע יוסף לעבודה ושבר את רגלו. היות וכולם ידעו שהם חברים הביאו את יוסף לחדרה של רות ומאז נשאר ביחד. כעבור שנתיים נולדה בתם הבכורה עדנה ושנה לאחר מכן נערכה החתונה בחדרה. חנה נולדה בשנת 1945. עם חלוף השנים עבדה רות בהנהלת חשבונות, במרפאת שיניים ובמחסן הבגדים. יוסף, בעלה, נפטר בשנת 1976 ואפשר לומר שהדרדרות במצב בריאותה התחילה כבר אז. למרות שהיתה חולה שנים רבות. עשתה מאמצים רבים כדי לקום לעבודה למחסן הבגדים ועבודה היתה בראש מעייניה.

יהי זכרה ברוך.

כרמי חוה שרצר

(ויינברג)

6.2.1991 – 12.4.1907

אביה של חוה היה סוחר. המצב הכלכלי של הוריה ושל כל היהודים בעיירה היה טוב. לחוה היתה עוד אחות. שתי הבנות קיבלו חנוך בביה"ס עממי, שם למדו 4 כיתות. בגיל 16 יצאה חוה למחנות החלוץ ועבדה בחקלאות. היא הגיעה לארץ עם עוד 10 חברים (ביניהם פאלק ורובין ז"ל) הצטרפה לקיבוץ ג' של השומר הצעיר בעפולה ועבדה שם בבניין.

בשנת 1926 התחתנה. לאחר לידת הבת הבכורה שולה, בשנת 1927 עזבה חוה עם משפחתה את הקיבוץ ועקב קשיים כלכליים חזרה המשפחה לרומניה.

במלחמת העולם גורשה המשפחה למחנה ריכוז באוקראינה. בשנת 1941 נפטר בעלה וחווה נשארה עם בתה בת ה-15. במהלך שנות המלחמה קיימה חוה את משפחתה בעבודה קשה ובתנאים קשים, עם עוד ארבע משפחות בדירה אחת. בשנת 1944 לאחר השחרור ע"י הרוסים, הופרדה חוה מבתה, לאחר נדודים הצליחה חוה למצוא את הבת.

ב-1944 עלתה חוה שוב ארצה דרך תורכיה באוניה ומשם ברכבת לחיפה בעלייה בלתי לגאלית. בבואן ארצה שוב הופרדה הבת מאמה והועברה באמצעות "עלית הנוער" לקיבוץ בית אלפא.

סוף סוף חוה הגיעה לגבעת חיים וסודרה לעבודה במטבח. אחרי זמן קצר כבר היתה מבשלת. הבת שלה הלכה ללמוד אחות בבית חולים עפולה.

לחוה נולד בן שמו צבי. צבי היה לחוה לשמחה לקראת זקנתה.

עד שנת 1961 עבדה חוה בוועדת הקליטה של הקבוץ המאוחד. אחרי סיום פעולתה בוועדת הקליטה הסכימה עד 1972 לקבל עולים וללוות אניות עם עולים. בשליחות זו המשיכה עד שחזרה באופן מוחלט הביתה. קודם עבדה בלול, ואחר מכן עברה לעבודה ב"גת".

יהי זכרה ברוך.

אנשי הבוטניה מדברים עליה בהערכה רבה. לדבריהם היתה מבצעת את העבודה 100 אחוז ובגיל למעלה מ-80 היתה באה כל יום מהבית לעבודה, בחום ובקור, ברוח ובגשם. שנים עבדה פה בכבוד! כך אמרים עליה.

כרמי צביקי

23.10.2004 – 10.05.1948

צביקי אהב אנשים, ולא רק אנשים, גם כלבים וחיות נוספות זכו ליחס מיוחד. בילדותו היה לו חמור בשותפות עם עוד שני ילדים. כשרצו לרכב, אף אחד לא ויתר וכך רכבו שלושתם ביחד. אחר הצהרים לקח צביקי את החמור הביתה, קשר אותו במרפסת ואכלו יחדיו על שולחן משותף. כל אחד את האוכל שלו. עם השנים, כשבגר, היה ביתו כמועדון לנו, ושם בילינו בנעימים עד הלילה. צביקי היה שונה מכולם אך מקורי ואמיתי. הן בזמנים שגר בקיבוץ והן בזמנים שחי מחוץ לקיבוץ, לא נותקו קשריו אתנו. כשחלה במחלה קשה, עבר לבית שקמה. שם קיבל את הטיפול המסור והחם והתהדקו קשריו עם המלווים אותו. לצביקי שני בנים אותם אהב מאד והם השיבו לו אהבה.

יהי זכרו ברוך

לב עמית

28.3.1998 – 7.11.1967

עמית, בננו הבכור, נולד באהבה גדולה כשרעמי מלחמת ששת הימים עדיין הדהדו ברקע חיינו. כתינוק וכילד קטן היה כל כך נוח שממש פינק אותנו, הוריו הצעירים והבלתי מנוסים. עמית היה נער רציני ואחראי, תמיד מעורב ופעיל בחברת הילדים. תלמיד סקרן, בעל מוטיבציה והישגים טובים בלימודים. בסיום בית הספר התנדב לשנת שרות לקומונה עירונית, והיה מרכז קן הנוער העובד בבית שמש. במהלך שנה זו נוצר הקשר עם טלי. לאחר תום השנה, בה התוודע והכיר את החיים בישראל שמחוץ לקיבוץ, התגייס לצה"ל לחיל השריון. כשהיה בטירונות פרצה האינתיפדה בשטחים. ליווינו את עמית בחרדה ובדאגה רבה בכל שנות השירות הצבאי, ובמיוחד כאשר שרת בעזה, בשטחים ובלבנון. עמית עבר את כל הקורסים, עד שנהיה קצין וסיים את השירות כעבור ארבע שנים. כשהשתחרר מצה"ל, שב לקיבוץ ועבד בפרדס, בקטיף ההדרים. לאחר שנת עבודה בקיבוץ החל את לימודיו בטכניון. לקראת שנת הלימודים השלישית בטכניון, החליטו טלי ועמית לעזוב את הקיבוץ ולחיות יחד בחיפה. עוד בהיותו סטודנט התקבל לעבודה באלביט, עבודה שאותה אהב מאוד ומצא בה עניין רב.

אנחנו, הוריו, ליווינו מקרוב את המשפחה הצעירה ההולכת ונבנית, ראינו את הבגרות, את החוזק ואת האחריות לדרך שבה בחרו ללכת יחדיו. חגגנו באושר גדול את נישואיהם בספטמבר 1993 ומאוחר יותר את הולדת יובלי, בנם ונכדנו הראשון.

בפתאומיות, לאחר חזרה מנסיעת עבודה לארה"ב, חש עמית ברע. לאחר בדיקות שגרתיות אושפז עמית בו ביום בבית החולים. בשיתוף ובעזרת המשפחה וחברים קרובים, עטפנו את עמית באותם ימים של טיפולים קשים ושל סבל נורא, בדאגה ובאהבה.

בכל התחנות בחייו, התחבב עמית על מכריו ואסף עוד ועוד חברים, החל מבית הספר, בשנת השירות, בצבא, בלימודיו בטכניון, בעבודתו באלביט וכלה בבית החולים, שם בכינו ביחד עם הרופאים והאחיות על כל הרעה במצבו ועל הסבל הנורא שעבר עליו.

עמית שלנו נולד באהבה, חי באושר ונפטר בסבל נורא.

איבדנו את בננו הבכור, אח ליעל ולגלעד, בעל לטלי ואב ליובל, חבר אהוב על רבים רבים.

עמית שלנו תהיה מנוחתך עדן.

אמא ואבא

לבל פלורה

6.5.1964 – 15.4.1883

לבל מוריץ

14.9.1952 – 1.4.1848

לבל פלורה בת לואיזה וקרל שטינר ולבל מוריץ בן קרולינה ודוד: אב ואם של חברותינו סיטה אריאלי ומרים לורנץ נולדו בקרלסבד (אוסטרו-הונגריה) ו עלו ארצה מצ'כיה ב- 1932.

מוריץ ופלורה, הורי חברותינו סיטה ומרים, נולדו וגדלו בעיר המרפא הבין-לאומית קרלסבד, בהומיה, אז בממלכה האוסטרו-הונגרית. בני סוחרים ממשפחות חצי מתבוללות, עם שארית של מסורת יהודית.

התלהבו מהתנועה הציונית הצעירה. 3 אחים, הקימו חוג רחב וגרעין ציוני פעיל בעיר ועם גמר מלחמת העולם הראשונה עלו ארצה והיו בין מייסדי קיבוץ חפצי-בה. האב, נאלץ לדחות את עלייתו ארצה, בגלל ארבעת הילדים הקטנים. הבית נשאר ציוני וארץ - ישראלי, נרקמו יחסי ידידות עמוקים בין ההורים ובין אישים מהתנועה בצ'כיה והישוב בארץ שביקרו בעיר בה התקיימו שני קונגרסים ציוניים. האב היה פעיל בתנועת "פועלי ציון" וחבר הועדה המרכזת של התנועה וגם יו"ר בארגון ויצ"ו בעיר. הילדים ספגו מילדותם את רוח ההגשמה של התנועה, חונכו בתנועות נוער חלוציות ולפי תכנית משפחתית הגיעה סיטה ב - 1930, הוריה ומשפחתה ב- 1932. האח בעודו ילד נשלח לבית-הספר - "בן-שמן" שנה קודם לכן. בארץ מצאו חוג נרחב של מכרים, ביניהם חברי קיבוצנו. למרות קשיי הקליטה ובביסוס הכלכלי כאן, לא פסקו מלהפציר בקרובי המשפחה הענפה, שנשארו בצ'כיה, לקום ולעלות, מתוך ראית הנולד - עליית היטלר לשלטון והשואה המתקרבת. הצליחו לקבץ בארץ את המשפחה. ביתם בתל-אביב הופך למרכז חברתי במיוחד לדור הצעיר.

ב-1950 הורע מצב בריאותו של האב וההורים התקבלו למשק.

מוריץ באופיו וברוחו היה הוגה דעות ובעל מחשבות פילוסופיות, העמיק בבעיות פוליטיות קיווה להתמסר לנושאים אלו בקיבוץ. נפטר לאחר מחלה קשה ב- 1952.

פלורה חייתה איתנו עוד שנים רבות, כל עוד מחלות שונות לא שיבשו את דמותה, העשירה את הסובבים אותה בהשפעתה הרוחנית והרחיבה אופקים בטבע, במוזיקה ובשירה. נפטרה לאחר מחלה קשה וממושכת ב- 1964. חייתה 32 שנה בארץ.

לבקוביץ' שמעון

18.3.1950 – 26.11.1876

בן אשר אביו של אביגדור חברינו, כעת בגבעת חיים איחוד. נולד בישצ' ורובה (גליציה, אוסטריה) עלה ארצה ב-1947. שמעון נולד ב-1876 במשפחה שומרת מצוות בגליציה. למד בבית ספר בשפה הגרמנית, בבית דיברו אידיש. ב-1902 הקים משפחה בעיר לזי, היה סוחר בדים מצליח ורכש את אמונם של האנשים הבאים איתו במגע.

במלחמת העולם הראשונה ב-1914 גויס לצבא האוסטרי, השאיר בבית אשה צעירה וארבעה ילדים קטנים. חזר לביתו רק בשנת 1919, לא מצא את רכשו, נשדד על ידי פורעים. המשפחה נאלצה לעבור לעיר המחוז מורבסקה אוסטרווה ושם התחיל לחדש את עסקיו. אמא עזרה לו בעסקי החנות והמצב הכלכלי היה טוב. ההורים דאגו לתת לילדיהם חינוך טוב, כמקובל באותם הימים.

ב-1939, עם פלישת הנאצים לצ'כיה, היו יהודי אוסטרווה מהראשונים לגירוש המפורסם "ניסקו", בין המגורשים אבי ואחי ז"ל. הצליחו לברוח משם לרוסיה וכאשר גם השטח הזה נכבש ע"י הגרמנים הועברו לטרזינשטט, עד סוף המלחמה ב-1945. חזר חולה ורצוף אחרי ששיכל את בנו ושתי בנותיו. בנובמבר 1947 עלה ארצה והגיע לקיבוצנו. למרות גילו הגבוה ובריאותו הלקויה, התחיל מיד לעבוד בבית חרושת "גת". עבר ללול והמשיך עד יומו האחרון.

עבד בנאמנות ובמסירות. ברוחו היה צעיר, ידע לקשור קשרים עם העובדים בלול והשכנים שלו. בשבת, כ"ט אדר תש"י, 18.3.1950, בדרכו לחדר האכילה לארוחת הבוקר, מת מיתת נשיקה. בן 74 במותו. חי בינינו שלוש שנים.

לדרר ארנושט

2.6.1966 – 19.3.1909

ארנושט מראשוני החלוצים של העלייה החמישית הגיע לקיבוץ ג' במסגרת קבוצת "רצון" אשר שהתה תקופת מה בפלוגת "טבעון" של הקיבוץ המאוחד. איחודה של קבוצת "רצון" עם קיבוץ ג' בחיפה קבע את היסודות לעתידה של חברתנו, רישומם האישי בפעילות בתוך החברה במשק ובכל שטחי החיים היה ניכר לאורך כל חיי הישוב שלנו. בית הוריו התנהל על פי המסורת, סבא אדוק היה ומתנגד חריף לציונות. לעומת זאת אביו של ארנושט – ציוני נלהב, תרם רבות למפעלים ציוניים – הבנים הגיעו ארצה. הוא היה בין פעילי התנועה, הצטרף לקבוצת "מורדים", הכשיר עצמו לעליה ארצה. בתנועה הוחלט אז, לרגלי קיצוץ ברישיונות עליה, לאפשר לאנשי מזרח אירופה לעלות ראשונים – ארנושט הקים קבוצת הכשרה לתפארת, והכריח את התנועה לשנות את הקו והם עלו.

עבד בסבלות בנמל חיפה, בעגלונות, חרש בשדות ובפרדסים, היה מהטרקטוריסטים הראשונים במשק – עבר לנהגות. אהב לשחק שח-מט, אהב לנגן ולשמוע מוזיקה וגם לספר אהב. חי כאיש התכנים והערכים – תכני אופי וערכי חיים. פשוט היה בהליכותיו ובנהגיו. ישר ואמיתי עם החברים וללא פניות. איש בעל הכרה קיבוצית ופוליטית שורשית, אשר לא באה אולי על ביטויה ע"י הבאת דעות בפומבי – אך היתה טבועה בהוויית חייו. לא נהג להתערב בוויכוחים – כולם העריכוהו כאיש המוסר והמצפון הקיבוצי, איש החברות הטובה. בשוכו מעבודה, כמדי יום ביומו – כרע ונפל בנתיבה של גבעת-חיים. נפטר בהתקף לב פתאומי, הניח אחריו את אשתו קטה, בנים: תמר, אהוד, ענת, רות, משפחה בקיבוץ בארץ ובגולה.

מדברי חברים

נשאר נאמן לעצמו ודמותו לא נשתנתה כל הימים שהכרתיו. מעין התגלמות היה בצו המעשה במסכת אבות של רבן שמעון בן גמליאל: "לא מצאתי לגוף טוב – משתיקה. ולא המדרש עיקר אלא המעשה וכל המרבה דברים מביא חטא". סיפר פעם על עיר מוצאן, הרגשת את סבלם של הפועלים, היה מדגיש את מוצאו הספרדי בלב בוהמיה, מסביר והכל מובן. בחורף הראשון ב משק 1932/1933 הלכנו במשך חודשיים יום יום בתור פועלים שכירים לגן שמואל. ארנושט ניהל ויכוחים סוערים בין החלוצים על דרך תנועת הפועלים. ביוזמתו הבאנו כל יום בסל האוכל שלנו תפוזים (יקר מציאות) אשר חולקו לפי תור צודק ל"נצרכים". פעמים רבות תיכננו יחד את ימי הנופש ובילו בצוותא אז בפינות חמד שונות בארצנו. אלה היו ימים מלאי נחת, והתפרקות, והתמוגגות על הטוב והיפה בחיינו. גאה היה על מעמדו בחברה, מעמד של חבר עובד, פשוט. נעים הליבות, כנה עם עצמו ועם אחרים. השכיל להבין ולכבד דעות זולתו. בדברים עקרוניים לא ידע פשרות, היה איתן בהשקפותיו והאמין בעולם טוב יותר.

לדרר חוה

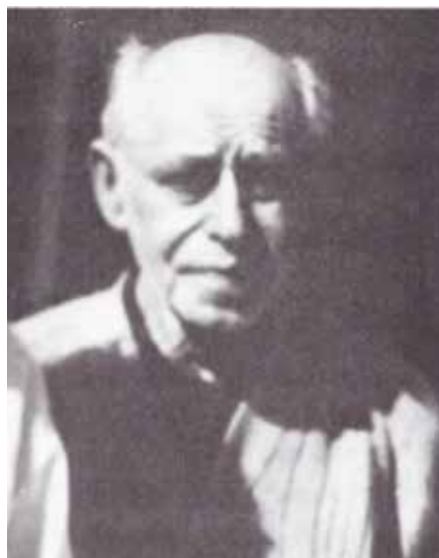
24.1.1972 – 29.10.1904

חוה נולדה בגרמניה בעיר דרזדן, להורים יוצאי צ'כיה. גדלה והתחנכה בבית שומר מסורת, אך לא קנאי. בצעירותה למדה בבית ספר למסחר ובגיל מבוגר יותר הצטרפה כחברה לתנועה הציונית – סוציאליט בצ'כיה. באה לגבעת-חיים בשנת 1936, פה הכירה את עזריאל. ב-1939 עזבו וחזרו שנית בשנת 1957. משנת 1957 עבדה בנוי ולאחר מכן תקופה קצרה בחדרי חולים. מקום עבודתה שלפני מחלתה – בבית חרושת "גת".

בחמש השנים האחרונות היתה רוב הזמן רתוקה למיטתה, אך מדי פעם, כשמצב בריאותה איפשר זאת, קמה ונסעה לבקר את בנה ונכדה ברמת יוחנן, ונהנתה מנכדתה כאן. כשנולדה הנכדה השנייה, בתם של ראובן ודורון, עשתה חוה תכנית לנסוע לבקר את דורון בבית יולדות, אך המוות השיג אותה. נפטרה מהתקף לב. הניחה אחריה את בעלה עזריאל, בנים חיזקיהו וראובן, נכדים, משפחה בארץ ובגולה.

מדברי חברים

בשנים האחרונות הכרתי אותה מקרוב – למרות מצבה היתה עליזה, חייכנית, לבבית ומלאת חיים. ביתה היה פתוח לחברים וידידים שבילו שעה קלה בשיחה נעימה. על מצבה דברה לעיתים רחוקות, התענינה בנעשה במשק ובחברה, רקמה תכניות לעתיד ולא זכתה להגשימם.

לדרר עזריאל (רודולף)

30.9.1991 – 3.2.1912

עזריאל נולד בצ'כוסלובקיה למשפחת סוחרים. לאביו הייתה חנות ומחסן לצרכי חקלאות ועבודות פיתוח עירוניות. למשפחה היו שישה ילדים.

במלחמת העולם הראשונה גויס אביו לצבא הצ'כי במסגרת האימפריה האוסטרית. בתקופת המלחמה שוכנו חיילים בחלקם בבתי התושבים ובחצר הבית של משפחתו של עזריאל שוכנו חיילים מחיל הפרשים עם סוסיהם. עזריאל, בן 10, התיידד איתם מאד, הרבה למד על הנעשה בסביבה הקרובה והרחוקה. המלחמה הסתיימה בנפילת האימפריה האוסטרית והונגרית והקמתה של הרפובליקה הצ'כוסלובקית. מצב חדש זה יצר גם תקופה חדשה בחיי הקהילה בעיר.

לאחר דיונים רבים הוקמה קבוצת נוער יהודית. זו עסקה בוויכוחים פוליטיים בקריאת ספרים יהודים ועוד. הקבוצה השתתפה בפעולות ציוניות וחבריה הכריזו על עצמם כציונים חלוצים. הקבוצה נעזרה באירגון "בלאו-וייס" ששמה מאוחר יותר הייתה "לתכלת לבן".

עזריאל גמר את בית הספר, עבר לפראג, היה פעיל ב"תכלת לבן" במשך כ-13 שנה, עד עלייתו לארץ, הספיק עוד להצטרף לאירגון "העובד" והחל ללמוד חשמלאות כמקצוע שיוכל לעסוק בו בארץ. בשנת 1936 קיבל אישור לעליה. עזריאל הצטרף לגבעת חיים בה הרבה חברים יוצאי צ'כיה וכאן פגש את חוה, אישתו העתידה.

עזריאל הצטרף להגנה, השתתף בשמירה, בסוירים ובאימונים. בשנת 1937 נולד בנו הבכור יחזקאל. מצב בריאותה של חוה היה רע לכן החליטו לעזוב את הקיבוץ, במחשבה שיהיה לחוה, קל יותר. הם עברו לנתניה ושם נולד ראובן. כשהילדים גדלו חזרה המשפחה לגבעת חיים.

עזריאל עבד במספר מקומות. תחילה עבד כחשמלאי לאחר מכן עבר ל"גת". עקב מחלתו החליט לעבוד בפרדס ובעזרת עקשנותו הצליח להתאושש כמעט לגמרי. כשהגיע לגיל 70 עבד בכל מיני עבודת חצרנות. יומיים לאחר שנכדתם חן נולדה, נפטרה חוה.

מתאריך זה התרחק עזריאל מעבודות במשק והשקיע את זמנו בתחביבים אישיים, בגינה ובאיסוף גרוטאות ובתיקונים. במשך אותן השנים המשיך עזריאל את חייו על פי דרכו. בכוח עקשנותו התגבר על מצבי חולי קשים והגיע לגיל מופלג.

לפני מספר שנים החלה להתפתח אצלו סכרת ורגלו הגיעה כמעט לקטיעתה. לאחר שעזב את בית החולים העבירו אותו לאיזולטור ובעזרת עקשנותו הצליח לחזור לדירתו ולהסתדר בכל פעילויות היום-יום בעצמו. אנו, בני המשפחה, מוכירים את אהבת האדם שהיתה בו ואת האהבה שרכש לבעלי החיים כצד מיוחד לו. כך נזכור את עזריאל.

יהי זכרו ברוך.

לדרר קטה

18.08.1989 – 13.07.1911

קטה נולדה ביולי 1911 בוינה, כבת שניה להוריה אולגה ואברהם זינגר. המשפחה היתה מתבוללת מאד ולא ציונית. אביה עבד בדואר ואמה היתה עקרת בית. חינוך הבנות בבית היה על פי מיטב המסורת והתרבות האוסטרית, ללא כל זיקה ליהדות.

קטה הלכה לבית הספר העממי הכללי ואחר כך לבית ספר למסחר. עם גמר הלימודים עבדה במשרד. קטה ניגנה היטב בפסנתר וליוותה את עצמה בשירה - חוויה שהוזכרה רבות בסיפורים על עצמה. בגיל 12 נפטרה אמה ממחלה קשה, ואז נאלצה קטה לקחת אחריות לאחזקת הבית וכלכלתו.

כנערות, הצטרפו קטה ואחותה ליזה, בניגוד לדעתו והסכמתו של אביה, לתנועת נוער "בלאו-וייס". כאן נפגשו עם הציונות. בהיותם בגדוד הבוגרים שהגדיר עצמו להגשמה חלוצית, שאפו לעליה לארץ ישראל. רוב החברים, במיוחד הבנים, שכבר החלו ללמוד לימודים אקדמיים, פרשו מהתנועה. קטה, כנערה עובדת יצאה להכשרה חקלאית לקבוצת גלומניץ אשר במורביה. שם עבדו קשה בשדה. לאחר מכן עברה לקבוצת הכשרה בברנו. בשנת 1932 עלתה לארץ לקיבוץ ג' שעדיין היה בחיפה - בת גלים. שם קיבלה הכשרה כחובשת בקופת חולים, והיתה בין החברים הראשונים שעלו ל"נקודה" בוואדי חוורית - היא גבעת חיים. בישוב, שהיה בצעדיו הראשונים, עבדה במרפאה כחובשת, בגן ירק, בכרם ובבית תינוקות. היתה פעילה בועדה הפדגוגית ובמוסדות החינוך השונים ולא פעם הרצתה על בעיות חינוך.

רבים מסיפוריה היו על תקופה קשה זו, העמוסה באידאליים ושמחת יצירה, אך גם במחלות קשות כמו טיפוס וקדחת, מגפות זיהומיות, שעלת וכו'. כל זאת כתוצאה מתנאי היגיינה גרועים ותזונה לקויה. עוד סיפרה על איזולציה והסגרים, שם דבר להפרדת הילדים מהוריהם ומחברים אחרים מאחרי הגדר למשך שבועות ארוכים, מחשש להידבקות. כן סיפרה על טיפול בפעוטים ראשונים שנולדו בישוב, על הנוקשות והספרטניות וגם על המסירות הרבה בה הם גדלו.

בשנת 1937 חזרה קטה לוינה ללימודים ועבודה. אחרי כניסתו של היטלר לאוסטריה עברה לפראג ומשם, עם כיבוש צ'כיה, ללונדון. שם עבדה במרכז קליטה לפליטים. זמן קצר לפני פרוץ המלחמה חזרה ארצה לקיבוץ. התקשרה עם ארנושט והקימה משפחה. נולדו שתי בנות - ענת ורותי. ענת ילדה לה שלושה נכדים שהיו קשורים אליה מאד.

אביה של קטה, אשר בערוב ימיו עוד חזה בכניסת היטלר לאוסטריה, הודה במכתב נרגש לבנותיו בצידקת דרכן הציונית ובטעותו הוא. הדבר גרם לקטה להרגשת ביטחון וחזק אותה בדרכה. בגיל 45 פרשה קטה מטיפול בילדים רכים ועברה לעבודה במחסן הילדים. משום שלא מצאה סיפוק בעבודה זו, עשתה צעד שגם אז היה יוצא דופן, וחזרה לעבודה בחקלאות. לכרם ולמטעים. היו אלה שנים יפות ומאושרות בעבורה.

ארנושט נפטר בשנת 1966. מאז התאלמנה נעצבה ונסגרה מאד. במשך כל שנותיה היתה מבודדת, נאחזת בעבודתה בחדר התגמיר, בעוד כוחותיה כלים עקב מחלה קשה. שנותיה האחרונות היו עצובות וקשות לה ולבנותיה, אשר עשו ככל יכולתן בטיפול ובהקלה על מצבה.

יהי זכרה ברוך.

לדרר רות

8.07.2000 – 30.01.1948

רותי לדרר נולדה ב 30.01.1948. שנות ילדותה המוקדמות עברו בחינוך המשותף, כמו כל ילדי הקיבוץ באותן השנים. בגיל ההתבגרות נתגלו קשייה. היא הסתגרה בתוך עצמה, מלאה חששות ונדחקה לשולי חברת הילדים. במשך השנים יצרה לעצמה עולם משלה.

מעולם לא רכשה מקצוע ולא הקימה משפחה משלה. חודשים אחדים לפני היותה בת 50 לקתה בסרטן השחלות. את יום הולדתה ה 50 ציינו שתינו בכאב ובדאגה

בעת שהותה בבית החולים. לאחר ייסורים רבים נפטרה ביום שבת ה- 8.07.2000.

רותי לדרר - הספד. נכתב ביום מותה 8.7.2000

רותי, אחותי.

היום נאספת את, ואני נפרדת ממך.

ידעת חיים קשים, בהם הרבה עצב, הרבה בדידות. פילסת לך את דרכך שלך בעולם קשה שבו לחלש ולשונה אין מקום. ברוב לבטים, ברוב מאמץ, בנית את עולמך הצר. לפני שנתיים וחצי חלית, כמעט שמונה שנים אחרי שאמא נפטרה, אמא שהיתה בשבילך מגן, חיץ ולו גם דל ורעוע מפני העולם הסובב.

המחלה, ובעקבותיה ההזקקות והצורך בעזרה ותמיכה פתחו את עולמך והפגישו אותך עם אנשים טובים שבחרו, שרצו לעזור לך. ההחשפות הזו לתשומת - הלב, לאמפטיה, לחום ולקירבה ולו גם בימים שהיו לך קשים כל- כך, הביאה לביטוי חלקים באישיותך שלא היכרתי טרם חלית: תשומת הלב שלך לאחרים, יכולת האבחנה בדקויות ופרטים, עושר של שפה ויכולת ביטוי. היית קוראת אותי מיד כשנכנסתי לחדר - את מצב הרוח, העייפות, ההתחמקות ממתן תשובות לשאלותיך הקשות. כמו גם את המתח והדאגה שלי ובמשפט אחד מדויק, הגדרת את המה נשמע שלי היום.

עכשיו יכולנו לדבר גם על הבית המשותף שלנו, על ההורים, על החיים, על כל מה שתמיד היה טעון וקשה לנו. שמחת יחד איתי כשיעלי התחתנה, כשנולדה עדי, על החוכמות של יובלי ועם כל דבר טוב שקרה לי והיתה בו קצת נחמה בשבילי, לאחר מותו של בני עמית.

נאבקת על חיך כמו גיבורה, כל כך רצית לחיות, כל כך רצית שיבואו לך עוד ימים טובים ויפים. דוקא עכשיו אחרי שהצלחת לפרוץ את המעגל שסגר עליך כל השנים. אבל אני, גם הפעם קצרה ידי להושיע.

בשמי אני ובשמה של רותי אני מבקשת להודות לכל אותם ידידים טובים שהעיזו והישירו מבט והושיטו לנו את ידם לעזרה, עזרה שכל כך נזקקנו לה והיא באמת היתה לנו טובה ויקרה כל כך.

ולכם העובדים בבית שקמה ובמיוחד לאלו מבינכם שליוויתם את רותי מהיום הראשון לבואה לבית הזה כמעט לפני שנה, מגיעה תודה גדולה ומיוחדת. עשיתם כל כך הרבה בשבילה, כל שיכולתם כדי להקל ולו מעט את סבלה.

ואת זהר - אשרינו שהיית איתנו בדרך הקשה והנוראה הזו, עכשיו כבר נגמרו לי המילים ואני בטוחה שנמצא עוד את הדרך שלנו.

אני אסירת תודה לכם, לכולכם לתמיד.

לובל דב

24.5.1988 – 10.05.1918

"כאשר השטח שלנו נכבש ע"י הנאצים, נלקחו כל היהודים כעשרת אלפים נפשות לגטו. הנאצים החלו "לטהר" את הגטו והוציאו את כל האוכלוסייה אל מחוץ לעיר. צונו לחפור תעלות רבות בכל השטח, וכאשר סיימנו לחפור, החזירו את כל הצעירים {שיכלו לעבוד} לגטו, ואת המבוגרים – העמידו ליד התעלות וירו בהם. האדמה רעדה מזה... שם גם נורו ההורים שלי".

"...אמרתי לאחי. בוא נברח ליער, כי אין לדעת מה עוד יעוללו ליהודים. (היער היה במרחק כ-30 ק"מ מהעיר). האנשים לא רצו לשמוע את דבריי וטענו שחורף עכשיו, וקר, וממה יחיו ביער. למרות שהניסיון הראשון לברוח נכשל, לא התייאשתי ובשני בחרתי ביום גשם וסופה. לקחתי את אחי הצעיר בן ה-13 איתי וברחנו. הפעם הצלחנו והגענו ליער. היה חושך, ולאחר שהלכנו שעות, שמענו צעקות. התקרבו וראינו שאלו היו פרטיזנים, חיילים מהצבא הרוסי. נשארנו אתם ובלילות היינו יוצאים למקש גשרים ומסילות רכבת. כשהגעתי עם הצבא הרוסי סמוך לוורשה. חנינו שם כי הפולנים מן המחתרת רצו לשחרר בעצמם את עירם ורשה. חנינו בכפר וולובי (ליד ורשה) ושם הועסקתי בשמירה. באחד הלילות בשעה חמש לפנות בוקר, ראיתי לא רחוק, אור. היה קר מאוד. דפקתי על דלת הבית וביקשתי דבר מה לשתות. הייתה שם בחורה צעירה שהכינה אוכל לפרות. התחלתי לשוחח אתה בפולנית והיא אמרה שלפי דבורי אני יהודי. אמרתי – בטח שאני יהודי. היא סיפרה שגם היא יהודייה שברחה מטרנופול שבגליציה. ואיש לא יודע שהיא יהודייה. בגלל שהיא דומה לגויה, ובגלל התעודות המזויפות שאיתן היא הצליחה לברוח לגוי שאצלו חייתה ועבדה כל שנות המלחמה. התיידדנו והחלטנו להתחתן בלי רב ובלי קידושין.

כאשר אשתי הרתה, נאלצתי להשאיר אותה אצל משפחת האיכר, כי שוב התחלנו להתקדם לעבר ורשה. המשכתי לנוע עם הצבא הרוסי עד ברלין. בגרמניה ראיתי את מחנות ההשמדה מיידנק ואושוונצ'ים. ואת השרידים שנשארו בחיים. עזרנו להביא אותם לבתי חולים, לספק להם מזון ותרופות. אחרי המלחמה שוחררתי ושבתי אל אשתי לכפר. והנה היא חובקת את בתנו הבכורה. רחל. כמוכן שהשמחה הייתה גדולה. הגוי נתן לנו בית לגור ואני התחלתי לעבוד בוורשה.

ראיתי שבפולין מסוכן ליהודים להישאר. לפני הנסיעה לגרמניה, במטרה לנסוע ממנה לארץ ישראל, חזרתי לבית שלנו וראיתי שכל רכוש המשפחה נשאר בבית, אפילו הפרה שלנו בעלת הקרן השבורה... אך בבית ישב הגוי שלפני המלחמה חי אצלנו בשכירות. וביום אחד הפך להיות בעל הבית. הוא הזמין אותי לשוב לביתי, אך אנחנו הרגשנו שאם נישאר הוא ירצח אותנו בלילה. לקחתי כמה מזכרות מבית הוריי וברחנו חזרה לוורשה, ומשם עברנו את הגבול לגרמניה".

"לאחר שהיינו אחי ואני אצל הפרטיזנים הדרכים נפרדו. ולא שמעתי דבר עליו. לאחר ששוחררתי מהצבא בארץ עבדתי בתיקון אניות ועל ארגז הכלים שלי היה כתוב שמיי: לובל. אחד שראה אמר לי שהיה לו מפקד ברוסיה שנקרא לובל. ובאמת לפי תיאוריו היה זה אחי. האיש ידע רק שהוא היה בצבא הרוסי, וידוע לו שהוא נשאר בחיים.

אצל קרוביי במגדיאל התקבלה באותה שנה גלויה מאחי משנת 1944. הכתובת הייתה צבאית. המשכתי לחפש אותו. כשסטאלין מת, כתב אחי מכתב מפורט לדודים במגדיאל מריגה שבה התגורר וסיפר ששמע

שנהרגתי. ולכן קרא לבנו הבכור על שמי. טלפנתי אליו לריגה וסיפרתי לו שאני חי והשמחה הייתה רבה. לאחר השתדלויות רבות הצלחנו להעלות אותו ואת משפחתו ארצה. אני הרי לא הכרתי אותו. אז קבענו שבפגישה, סימן ההיכר שלו יהיה שעון שנתתי לו ביער (שאם יזדקק למזון יוכל למכור אותו בתמורה). זה היה שעון מבית אבא, עוד משירותו בצבא הצאר, כביטוי הוקרה על שירותיו המסורים. לפיו זיהיתי שוב את אחי כשנפגשנו בלוד ב-1966. כיום השעון והשרשרת בידי אחי ושנינו כאן בארץ.

13.5.83

במעריב של שבת התפרסמה הידיעה הבאה:

"אתמול קיבל רפול את המתנה, אולי היפה ביותר בשבילו, מקיבוץ גבעת חיים מאוחד: שולחן גדול וחדש לנגריה כולו עשוי עץ אלון. על שולחן זה, שהוא עבודת-יד, עבד כשנה אחד מחברי המשק, דוב לובל. רפול קיבל את המתנה הזו בהתרגשות, ואמר לדוב לובל: "אני באמת לא יכולתי להכין דבר כזה".

דוב מספר שבשנת 1958 הוא עבד כנגר בחברה אמריקאית שבצעה את עבודות ייבוש החולה. רפול בא לשם עם קבוצת קצינים צעירים וראה אותו בעבודה כנגר. הוא בנה אז סירה והתלהב ושאל לשמו. כשביקר רפול בהיותו רמטכ"ל באוניברסיטת בר-אילן שם משמש בנו של דב כסגן מנהל וכעורך הרצאות לקציני צה"ל, שמע שגם שמו לובל. הוא שאל אותו (את בני) אם הוא מכיר את דוב לובל, והתשובה הייתה: כן, זה אבא שלי...

לאחר ימים קיבל דוב מכתב ובו הזמין אותו רפול בחום לנגריה שלו בתל-עדשים. לבקשתו של דוב, הגיע טנדר לקיבוץ, ועליו הועמס השולחן שעליו עבד דוב בשעות הפנאי שלו. רפול קיבל אותו בהתרגשות ונתן לו בקבוק שמן זית תוצרת בית, והזמין אותו לבחור לעצמו ספר מספרייתו, דוב בחר בספר על המרשל ז'וקוב שתחת פיקודו הוא שרת במלחמת העולם השנייה. רפול כתב לו בתודה, הקדשה נאה. זהו הסיפור שמאחורי הידיעה העיתונאית.

לובל ציפורה

29.7.1993 – 7.9.1915

ציפורה נולדה בשנת 1915 בפולין.

היא היתה עדיין פעוטה כשאביה הלך למלחמה ולא שב. בבית נשארו אמה ועוד אחות. ציפורה גדלה בבית יהודי חילוני, שדיברו בו אידיש. קצת עברית למדה בבית הספר.

כשהיתה בת 14 הצטרפה לקבוצת הכשרה, שם הכירה את זאב (ולוילה) מזורביץ ונישאה לו. בשנת 1938 עלתה המשפחה לישראל לקיבוץ עין הים ומשם עברו, בשנת 1940 לקיבוץ גבעת חיים. כאן נולדו לציפורה וזאב ארבעה ילדים.

ציפורה עבדה במשך שנים בבתי ילדים, עד שבעלה זאב נהרג בתאונת עבודה.

כשהתאלמנה נכנסה ציפורה לעבודה במטבח, בה התמידה שנים רבות, עד שמסיבות בריאות נפרדה בצער ובאהבה מחבריה לצוות העבודה במטבח ונכנסה לעבוד ב"גבורות", שם עבדה עד שמפאת מחלתה נאלצה להפסיק לעבוד.

בשנת 1972 נישאה ציפורה לדב לובל, שהצטרף לקיבוץ.

במלחמת יום הכיפורים נהרג חיים מזור, בנה הבכור. מטרגדיה נוספת זו לא התאוששה ציפורה כמו מזור הראשונה. מצבה הבריאותי התחיל להידרדר.

למרות הטרגדיות שפקדו אותה נשארה ציפורה אשה בעלת מזג חם ואוהב, בעלת חוש הומור וחכמת חיים. עד למחלתה הקשה, ממנה לא קמה, התמסרה ציפורה לכל עבודה בה עסקה ולמתן חום ואהבה לבני משפחתה, בעיקר לנכדיה.

לוי אהובה

1941 – 1904

מוצאה של אהובה מבית הורים אמידים. עזבה את ביתם בניגוד לרצונם ובלי הסכמתם. הגיעה לאחת הפלוגות של "שחריה". צעירה, מלאת מרץ נעורים, התעמקה כבר אז בספרות הסוציאליסטית. בתום נפשה רצתה בהגשמה מלאה של היושר והאמת, אשר אמונתה בהם טרם נפגמה. על אף הלבטים הרבים, העמל והקשיים החומריים, עברו עליה שנות ההכשרה בקלות, עברה מפלוגת עבודה אחת לשניה, ככל אשר תידרש. השאיפה העיקרית – עליה. אבל שערי הארץ היו סגורים. לכן התלכד גרעין חברים שהחליט על הכשרה קבועה עד העלייה ואהובה בתוכם.

בבירורים בקבוצה לא קבע הרוב את דרכו ישר לקבוץ המאוחד, אלא התארגן בתור קבוצה לעלייה ולכיבוש בלבד ואת דרכם הרעיונית החליטו לקבוע בארץ. באוניה סוניה, בין 105 החלוצים הראשונים לעליה החמישית, בלטה אהובה כדמות אנושית בעלת ערך.

בארץ רצתה מאוד לשמור על שלמות הקבוצה, יצאה למשק הפועלות, קבעה את ביתה ביבניאל, עברה עם הקבוצה למגדל כשלענינה – האמת והיושר המוחלטים. בגן-הירק, בטבע, בשדה בין הצמחים היא מוצאת סיפוק. הקבוצה מחליטה להצטרף לגורדוניה, היא לא משלימה עם צעד זה ומצטרפת למיעוט החברים שעבר עוד מקודם לגבעת-חיים. עבדה במטבח, מטבח הורים, בשירותים שונים ובענף החקלאי האהוב עליה כל כך – גן הירק. נשלחה לעזרה לרמת הכובש. חלק מחייה היו הדיונים בוועדת המשק, שאלות התרחבות, התקדמות בענפים, סיכויי התפתחות. בעיות העבודה היו קרובות לליבה. הקשבנו לה בשיחות הקבוץ בעניני קליטת עליה שהסעירו בשעתן את יישובנו. היא לחמה בדעה צרת אופק, כי מבחינה משקית "אי אפשר לקלוט". נאמנותה לחיי הגשמה דרשו ממנה כוחות נפש רבים, תמיד עמדה על משמר היושר החברתי, בלי לשנות את נתיבה. מעורבת בחברה ושואפת לשינוי ערך האדם בפשטותו.

בזמן האחרון היתה סגורה מאד בחייה, החיים הכבידו עליה מאד. היא, אשר תמיד ידעה לעזור לשני במצבו הקשה כשנמצא במבוכת נפש פנימית, לא ידעה לשלוט ביצריה, כשהדברים פגעו בה. נפגשה באי הבנה ... כרסום פנימי עמוק באין מילה משקיטה, גרם לאבדן אמונתה באדם. נעלמו מעיניה תכלית החיים וחזונום – חשך עולמה. באין רואים העמיק הייאוש פנימה וניתק את פתיל חייה. הניחה אחריה משפחה בארץ ובגולה.

קטעי מכתבים מתקופת מגדל

"כל כך טוב שיש בית. תכתבו לי מכל הנעשה והנשמע אצלכם. אני עוד הכל רוצה לדעת. לא לחינם קברתי שם מיטב זמני ומחשבותיי, שאינני יכולה להשתחרר מזה. אולי כשכבר לא יהיה שם הזכר האחרון, אהיה נאלצת להפסיק להתעניין ... תכתבו מה בנוגע לגן, האם עושים אותו ... אני עוד לא מצאתי את מקומי גם בקיבוץ; ובכלל אינני יודעת אם אנשים כמוני ימצאו את זה ומפני זה קשה עוד. כולכם יכולים לקרוא את המכתב, הלוא הוא לא מכיל ולא כלום; כמו שריק בנשמה, ככה מתבטא בכל. מתי מתכוננת הקבוצה לעזוב את מגדל, את הזכר האחרון של אנשים שחיו וקיוו לבלתי ידוע ושעוד הרבה זמן יהיה הזכר הזה חרוט בזיכרונום.

לוינגר שושה (שושנה)

16.6.1994 – 5.2.1911

שושה נולדה בשנת 1911 בעיר קושיצה, בסלובקיה. בת שניה למשפחת רוט. אביה היה בעל מאפיה ואמה היתה עקרת בית. שושה למדה בבתי ספר כלליים, עם הגויים, אך משפחתה שמרה על המסורת היהודית ועל קשרים עם היהודים בסביבתה. לאחר שמונה שנות לימוד בחרה ללמוד תפירה.

בנערותה הצטרפה לתנועת נוער יהודית ציונית ונשלחה להכשרה בפילזן. היציאה להכשרה היתה עזיבתה את הבית בפעם ראשונה ואמה קבלה זאת קשה. בפילזן נשארה חמש שנים, כי מסיבות שונות דחתה את עלייתה לישראל, למרות שהיתה לה אפשרות לעלות. בהכשרה הכירה את אבי לוינגר ויחד עלו לישראל בשנת 1939 בעלייה בלתי לגאלית.

המסע לישראל ארך חודש וחצי. ברכבות, בתנאים קשים ואחר כך באניות מעפילים רעועות וצפופות הגיעו שושה ואבי, עם קבוצה של 450 עולים, לחוף תל-אביב והוחבאו בבתי פרטיים ללינה של הלילה הראשון. לפי בקשתו של אבי הם נשלחו לקיבוץ יגור. שם הם התחתנו, אך שושה לא היתה מעוניינת להישאר שם, אלא בקשה לעבור לקיבוץ גבעת חיים, כי פה היתה לה חברת נעורים טובה.

התנאים כאן היו קשים. כמו כולם עבדה שושה קשה מאוד גם כשהיתה בהריון. בנוסף לקשיים חלתה בקדחת. התינוקת הראשונה נפטרה בלידתה.

הבן דני נולד בשנת 1944. בשנת 1949 נולדה הבת רותי והצעיר-אמנון נולד בשנת 1952. שושה עבדה מספר שנים במטבח, אחר כך במקומות שונים עד שנכנסה לעבודה ב"גת", במחסן הבגדים שבו. ב"גת" עבדה שנים רבות.

גם כאשר היתה שושה לבד, מתמודדת עם בריאותה הלקויה ועם בדידותה, טיפלה במסירות רבה בבתה רותי שחלתה קשה ואף תרמה לה כליה, להקל על סבלה. בתרומה זאת הצילה שושה את חיי בתה. בנכדיה התגאתה מאוד והיתה בקשרים טובים איתם. אחת מנכדותיה הבוגרות סעדה אותה בימי מחלתה הקשה, ממנה לא קמה עוד.

לורנץ מרים

27.2.1979 – 7.3.1910

מרים לורנץ. מגיל 9 היתה חולת לב, הרופאים לא האמינו שתגיע לגיל בגרות. אסרו עליה ללדת וביקשו להטיל עליה משטר של הגבלות. מרים סירבה לקבל גזר דינה זה לחיות חיי נכות. חייה היו מלאים ולעיתים סוערים, הם שיקפו את עוז רוחה, את אומץ ליבה הבלתי רגיל ואת צימאונה לאהבה, לפעולה ולאתגרים. היא ניחנה ביופי, במנהיגות ובכישרונות רבים. כילדה הקסימה את משפחתה וסביבתה בדקלום, בשירה בחיבור מחזות, ביומם, וכשחקנית" כשרון תיאטרלי זה עמד לה כאשר נכנסה לתנועת נוער, קודם לתכלת-לבן ואחר מכן לנוער הסוציאליסטי של המפלגה הסוציאל דמוקרטית. במהרה היא שילבה פעילות פוליטית עם ארגון מקהלות מדברות, הצגות דרמה פוליטית, דקלום ושירה. היא היתה

בת שבע עשרה כאשר נדלקה לרעיון הסוציאליזם המהפכני והחליטה להקדיש את חייה לפעולה פוליטית מהפכנית. בכך באו לביטוי חוש הצדק הנטוע בה והצימאון לחיות למען חזון כלל -אנושי/ חזון הסוציאליזם. אולם החלטה זאת הביאה אותה להתנגשות גלויה וחרیפה עם בית הוריה, בית ציוני מגשים, שראה בדרכה ופעולתה בקו ב הנוער היהודי חתירה תחת היקר להם מכל-חינוך לצינונות מגשימה. מרים עזבה את ביתה והוציאה את מלוא המסקנות מהשקפותיה. היא עברה לגור בין פועלי עיירות החרושת שבסביבת קארלסבאד, חיתה בתנאים של דלות ועוני כאשר כל מאווייה ומרצה נתונים למאמץ למען קידום תודעתם של הפועלים ואירגון מאבקם המהפכני.

היו אלה שנים של מאמץ גופני, נפשי -איטנטלקטואלי עליון; שנים בהן היא עברה ממקום למקום, מעיירה לעיירה; מארגנת סניפים, אספות, שבתות; נואמת, מתווכחת ומארגנת מופעי תרבות. לעתים נאסרה, הועמדה למשפט ונכלאה בבתי סוהר. אומץ ליבה, הופעתה הנאה והמבריקה, התלהבותה וחריופה השכלית יצרו לה מעמד מיוחד של חיבה והתפעלות הן בין אוהדיה והן בין מתנגדיה. בקרב הפועלים ומשפחותיהם הפכה מרים לדמות ידועה ומופלאה שלא במעט היתה קשורה עם מוצאה "הבורגני" והיותה יהודייה. מרים הצטרפה למפלגה הקומוניסטית עוד בטרם עליתם של הוריה ארצה ב-1932 היא עלתה בסולם התפקידים במהירות ונבחרה כנציגת ארגון הנשים למרכז המפלגה של בוהמיה. במשך אותה התקופה הלכו והחריפו ההתנגשויות עם מפלגת הגרמנים הסודטיים בהנהגת קונרד הנליין שהייתה הזרוע הנאצית בצ'כוסלובקיה. אווירת האלימות וההסתה האנטישמית הפרועה שהלכו וגברו עם גבור כוחו של היטלר מעבר לגבול היוו סכנה ישירה לחייה של מרים אולם לא הרתיעו אותה מהמשך מאבקה נגד הפשיזם ביתר שאת. החלטתה היתה נחרצת לא לנטוש את החזית, להמשיך את מאבקה יחד עם חבריה. המפנה בחייה בא עם לידתה של עליזה, בתה, באביב 1938 - עת פלישת היטלר לאוסטריה וערב המשבר הצ'כו-סלובקי. על מרים היה לבחור בין אחריותה כאם לחיי ילדתה לבין נאמנותה לעבודתה הפוליטית כשברור היה שמאבק זה נדון לכישלון וחייה בסכנה. היא הכריעה למען אמהותה וילדתה ונמלטה יחד עם עליזה בסתיו של שנה זאת דרך הגבול החתום של צ'כוסלובקיה דרך הונגריה ויוגוסלביה לטריאסט, משם הגיעה ארצה לבית הוריה ומשפחתה, כאן הגיעה לסוף דרכה ועליה היה לבנות מחדש את חייה. מרים כדרכה הוציאה את מלוא המסקנות מהכרעתה כאם. אט אט הפכה ארץ ישראל להיות ביתה ומולדתה, כאשר הדאגה והאהבה לילדיה, לבני משפחתה הפזורים על פני הארץ וההזדהות עם גורלם ועתידם בונה גשרים ומצמיחה קשרי השתייכות. הגורם המרכזי בקליטתה הפנימית, היה הקיבוץ, גבעת-חיים בפרט, והתנועה הקיבוצית בכללה. כאן חיו סיטה, ובני משפחתה בקיבוצים אחרים. היא הזדהתה עם חזונו, דרך חייו וערכיו, ובקשה להשתלב במידת יכולתה הגופנית בעבודה ובפעולה הציבורית של הקיבוץ - בחגיגות ובמסיבות. אולם עולמה הפנימי היה מרוכז בראש ובראשונה בילדיה ולהם היא ביקשה להעניק כל מה שהיה יקר וחשוב לה; טיפוח היושר וההיגנות, תחושה לצדק ונכונות להגשים את הטוב והנכון; ערנות ואהבה ליופי, לאמנות וספרות והרגשת סולידריות עם האדם. אף כי אמנותה בצדקת דרכה הקומוניסטית נהרסה נוכח ברית סטלין-היטלר, משפטי סלנסקי, גלויי משטר הטרור של סטאלין, היא נשארה נאמנה לחזון הסוציאליזם ולאמונתה באחוות העמים ושפטה את המאורעות בארץ ובעולם בהתאם לערכים אלה. מרים סירבה להתפשר עם עוול גם כאשר זה נעשה כביכול לטובת הכלל ולטובת ישראל. אף כי התנאים ובריאותה כפו עליה הינזרות מפעולה ציבורית, התעניינותה בפוליטיקה היתה נלהבת עד חודשי מחלתה האחרונים. שיפוטה העז, חריף ועצמאי. עלייתם של הלאומנות, הקלריקליזם והווצרותה של החברה קפיטליסטית בישראל מלאו את ליבה בחרדה לעתידה של ישראל וליבה יצא לקראת אלה שביקשו לעצור תהליך זה, אולם על אף כל אלה היו חייה של מרים מאושרים. גם בשנים האחרונות כאשר כוחותיה הולכים ונחלשים ומאזן התפקוד הגופני מתערער - מאנה מרים לחיות חיי נכות. ביתה היה יפה ומטופח, גינתה מלאה פרחים, היא הקפידה על הופעתה ולבושה. נימוסיה היו אדיבים, דמותה אצילית ואלגנטית ופניה שמרו על יופיים ליבה היה עם ילדיה ונכדיה, היא דאגה את דאגותיהם ושמחה את שמחותיהם. עבורם היא המשיכה להיאבק במחלתה כאשר רק אומץ לבה, רצונה ורוחה העז מדרבנים את גופה הנחלש להמשך קיום. נפשה נמשכה אל האור ונשארה נאמנה לו.

הניחה אחריה בקיבוצנו את בתה עליזה ומשפחתה, בנה איתן ומשפחתו, נכדים, ואת אחותה סיטה, אח ואחות בארץ.

ליבוביץ דוד

28.12.1948 – 18.06.1926

בן חיה בריגה ומשה, נולד בטולפיצה, רומניה. עלה ארצה ב - 1946 נפל בקרב על עירק אלמנשייה (28.12.1948).

דוד נולד בעיירה טולפיצה שבמזרח טרנסילבניה, רומניה, למשפחת עמלים ושומרי דת ומסורת לאחר שסיים בגיל 14 את בית הספר העממי, ומצבם החומרי של ההורים לא הרשה לו להמשיך את לימודיו, החל ללמוד חייטות כשוליה. כשגמר את שלוש שנות הלימוד ועמד להתחיל לעבוד בשכר, נכלא עם כל היהודים בגיטו ע"י ההונגרים ששלטו ב - 1940 על האזור ההוא, ונלקח למחנה ריכוז לעבודות כפיה. אחרי כניסת הרוסים ושחרור רומניה חזר הביתה; אך את הוריו לא מצא עוד בחיים. הצטרף לתנועת "דרור הבונים", יצא להכשרה והיה ממארגני הגרעין ופעיליו.

ב - 1946 העפיל ארצה באניה "הגנה". בגבעת - חיים הצטרף לגרעין יוצאי הונגריה ועבד במכונאות בבית חרושת "גת".

כחבר ה "הגנה" התנדב בין הראשונים לשרות המולדת כמקלען בפלוגה של אחד מגדודי חטיבת "אלכסנדרוני". השתתף בכיבוש קאקון, איגדים, עין עז'אל, קולה ועוד.

בסוף תש"ח, 1947, באחת החופשות הקצרות, נכנס לחופה עם בחירת ליבו. עבר עם חטיבתו לנגב ונפל בהסתערות על עירק אלמנשיה ב - 28.12.1948.

הניח אחריו אשה ומשפחה בארץ.

הובא למנוחת עולמים בגבעת-חיים, כ"ט כסלו תש"ט 30.12.1948.

ליבוביץ שלמה

15.12.1955 – 17.11.1911

בן מטה וצבי, נולד ברדאוץ, רומניה עלה ארצה ב - 1950.

במלחמת העולם השניה גורש עם משפחתו ועם כל יהודי העיירה לטרנסדניסטריה. עזר הרבה למגורשים. השיג עבורם מזון, סיכן את נפשו לא פעם, היה רגיל, למרות האיסור החמור, לעבור בכפרים ולאסוף דברי מזון.

בגיל 39 עלה ארצה למשפחתו - הגיע לקבוץ שלנו. התחיל בעבודה בבית חרושת "גת", התמיד, נקלט בעבודה. בחברה היה מקובל כאיש שקט, מסתפק במועט, צנוע ואחראי. חמש שנים חי בתוכנו, אהוד על משפחתו ועל ידידיו. נפטר באופן פתאומי, הניח אחריו משפחה בקבוץ, בארץ ובגולה.

ליברמן סימה

1905 – 28.07.1972

בת מניה ולייב' נולדה בכפר בבסרביה (רוסיה) בשנת (1905) עלתה ארצה מרומניה ב - 1928.

סימה נולדה בשנת 1905 בכפר קטן בחבל ארץ בסרביה שברוסיה. כילדה עברה עם הוריה לאונגני. גדלה בבית שומר מסורת והיתה פעילה מאד בתנועה הציונית. הוריה התנגדו ליציאתה להכשרה ולעליה. ב-1926 ברחו סימה מהבית בלי ידיעת ההורים ויצאה להכשרה. הכשירה עצמה לעבודת חקלאות וכעבור שנתיים ב

1928 עלתה ארצה. למדה במשק הפועלות והצטרפה בשנת 1930 לקבוץ ג' בחיפה. הקימה את אחד הענפים החקלאיים הראשונים אצלנו, המשתלה. עבדה בלי חשבון של שעות עבודה. ספקה שתילים מכל הסוגים למשקי הסביבה. מסביב למשתלה היתה הגנת רוח ממחצלות. החול חדר אז לכל מקום. בחורף אספה פרחים, פרחי בר ושלחה אותם השכם בבקר עם "אגד" לתל-אביב בכדי להעלות את יום העבודה. אחראית ומטפלת בעיגול ארלזורוב, עברה לנוי וצומח בשטח בית הספר ובמחנה. מטעם מועצת עמק חפר דאגה לאגדרטה לזכר הקרבנות שנפלו במאבק על העלייה ב - 1945. בעבודות אלו מלאה תפקידים שונים במשק, בוועדת המשק. בתור מחסנאית בגדים בימי מחסן א, ועוד.

היתה אם מסורה וסבתא מסורה ואוהבת לנכדיה. נפטרה מהתקף לב. השאירה אחריה את בנותיה: רעיה ועזה, נכדים, משפחה בארץ ובגולה.

דברים על הקבר

סימה ביקשה שלא יספידו אותה - אך קשה לתת לידיד ללכת מאתנו בלי דברי פרידה. הראשונה שלמדה אותי את העבודה החקלאית, הרכבנו שתילי הדורים בפרדסי חיבת ציון, הייתי בין הקושרות (אז ברפיה). הטיול הראשון שלי אתה ב- 1935 בעמק חפר היה לכפר חיים. בצריפון אצלה מצאתי ספר "סיפורי יעקב" של תומס מן בתרגום עברי, אהבת הצמח, אהבת הארץ ואהבת הספר - כולם בזיכרונות ראשונים אלה. סימה היתה אדם אמיץ - אמיצה במחשבה ובביצוע. היתה בה שאיפה מיוחדת במינה לעצמאות - לא להיעזר, לא ליפול למעמסה. להסתדר לבד על אף המגבלות הגופניות שהיו מנת חלקה בשנים האחרונות. נלחמה נגד ההסתגרות שכפתה עליה חוסר השמיעה, תוצאת המכה האכזרית מידי חייל בריטי - בעיגול ארלזורוב ב - 26 בנובמבר 1945. הבנות ידעו לכבד את רצונה, לא להעמיס עזרתן והקיפו אותה אהבה וכבוד.

(מדברי חברים)

כלפי חוץ, סימה לא היתה כל כך נוחה לבריות. בפנים היתה אדם עדין, טוב וישר. לא היתה מסוגלת להסתיר רגשות לטוב או לרע. אדם שאיכפת לו מה שנעשה במשק ובחברה. בקבוץ ראתה את ביתה השלם. דאגתה העיקרית בזמן האחרון היתה שתוכל לשרת את עצמה עד הסוף ואמנם הצליחה בזה... לפי תכונתה היתה שמרנית, קשה היה לה להסתגל לתופעות חדשות, השלימה ביודעה שאין מנוס מכך. נעלם מהנוף שלנו כן-אדם, חלוץ, חבר.

היוזמת והאחראית בעיגול ארלזורוב, גיוסים בלי סוף בהוצאת יבלית מהשטח, עבדה ללא לאות עם כל הקבוצות, הדריכה בעבודה, כאבה את ההזנחה במחנה. לפני 27 שנה (26.11.1945) כתוצאה מהמכה שקבלה בראש בעמידתה האיתנה נגד הבריטים, סבלה מליקויי שמיעה וגם ההליכה היתה קשה עליה. החיים היו קשורים אצלה בעיקר בעבודה. לא הככידה על אף אחד. התייחסה בכבוד לחבר, לתלמיד בעבודה.

ליגטי אלישבע

28.02.2015 – 06.01.1920

”אחרי הכל ניצחתי את היטלר” (ציטוט מתוך ספר שהוציאה על חייה)

זכיתי להקים בית בארץ ואני מאושרת על כך. שני ילדיי הם שתי העיניים שלי. אני מאחלת לכל האמהות בישראל שיהיו להן ילדים כאלה. זו הנחמה, זאת המשפחה והאהבה היא ללא גבולות. אסתי ויוסי יודעים למה אני זקוקה והם תמיד דואגים לי. הגורל לקח ממני את בני משפחתי, גדלתי במשפחה וביום אחד נשארתי לבד בעולם. כמו עץ בודד באמצע היער. אני מקווה שלא יהיה איש בעולם שיצטרך לעבור את מה שעברתי.

סבתא אלישבע שלנו

ממש לא ברור איך אפשר לסכם בכמה שורות ומספר משפטים חיים שלמים של סבתא אלישבע שלנו. המילים והתיאורים לא יכלו לה. בשביל זה הייתם צריכים להכיר אותה, לחוות אותה, לדבר איתה ולהקשיב לה... אם זכיתם בכך הבנתם שהיא היתה אחד האנשים היותר מיוחדים שהיו לנו בעולם הזה. סבתא אלישבע שלנו היתה מהזן הנדיר של הלוחמים בשם החיים. אף אחד לא יכול לה, לא היטלר, לא מנגלה, לא הזוועות ולא החורבן – היא ניצחה את כולם. גם למוות העזה ואמרה ”לא” מספר פעמים. עקשנית, אמיצה, צלולה, חריפה, חכמה עם זיכרון נדיר לאירועי החיים הרחוקים והקרובים, ברמת פרסי הפרסים, תיאורים וימי הולדת וימי נישואין של כולם. גם כשהיא נושקת לגיל 95 המשיכה לנהל דיונים חריפים על המצב המדיני והפוליטי, לתת עצות מניסיונה ולנהל שיחות מרתקות ומלאות תובנות על החיים. בשנים האחרונות התמקדה בתיעוד חייה מילדותה בהונגריה, דרך הישרדותה בשואה וכלה בניצחון החיים באמצעות הקמת משפחה יהודית בישראל. זאת עשתה באמצעות סרט עדות מצולם בוידאו וכתבת ספר – סיפור חיים. אילו היתה איתנו פה היום, היא היתה אומרת לכולכם תודה שבאתם להיפרד. היא היתה אומרת: אסתרקה ויוסיקם שלי. תזכרו את המתים ותחיו את החיים. תשמרו על עצמכם, על בריאותכם ועל המשפחה ואל תעבדו קשה מדי. סבתא אהבה את כולם ודאגה לכולם, את הקרובים ואת הרחוקים בחייה. באופן אישי אני פה עומדת ולא מאמינה, סבתא אלישבע שלי לא באמת נפטרה... אני מודה על הזכות שהיתה לי סבתא שכזאת! ואני אוהבת אותך מאוד סבתא אלישבע שלי!

ליגטי צבי (הרמן)

12.07.1981 – 1903

נולד בהונגריה (1903) עלה ארצה בשנת 1957. צבי נולד בשנת 1903 בעיירה פנלגר במרכז הונגריה. הוריו נפטרו בהיותו ילד, והוא גדל אצל סבתו, ויותר מאוחר אצל דודה אשר נישאה בתנאי שבעלה יאמץ אותו אימוץ חוקי. כך הוא הגיע לשם ליגטי. מוצאו מבית מסורתי, ואמנם בילדות. למד ב"חדר", מגיל צעיר נאלץ לעבוד לשם פרנסה, למד בערבים, חלם להיות עורך־דין... בשנת 1921 עלה ארצה עם קבוצת סטודנטים מצ'כיה היא לא אחרת אלא הקבוצה המייסדת של קיבוץ חפציבה. היה בחדרה, חלה בקדחת, הגיע לעמק – וכמו חלק ניכר באותה קבוצה, חזר אחרי תקופה קצרה חולה ומאוכזב ותשוש, ניסה להמשיך בלימודים בצ'כיה ובאמצע שנות ה-20 חזר להונגריה ונכנס לשותפות עם אביו החורג במחסן לחומרי בניה. ב-1938 נכלא ע"י ההונגרים במחנה עבודה ושהה שם רוב שנות המלחמה. בשלב מסוים ברח ליוגוסלביה, לחם בשורות הפרטיזנים, סידר לו ניירות של נוצרי, התגייס לצבא ההונגרי, נפצע.. ועבר טלטולים במלחמה הנואשת של הישרדות בחיים. תמיד היה מלא שבחים על נוצרים שעזרו לו. מעולם לא סיפר לאיש את אשר עבר עליו בשנות המלחמה, ודחה כל ניסיון לדובב אותו. את סבלו כלא בתוך עצמו. אלישבע, שבעלה נהרג במלחמה, פגשה אותו בשובה ממחנות ומעבודת כפייה בגרמניה. הקים משפחה, נולדו אסתר ויוסי. אלישבע לחצה על עליה ארצה, אבל הוא לא העז: מבוגר מדי, עם משפחה כבדה – שני תינוקות וסב עד שבאה המהפכה ב-1956 והכריעה את הכף. הם ברחו לגבול אוסטריה אך לא הצליחו לעבור, ובסוף, ב-1957 קבלו היתר לעלות, במחיר ויתור על כל רכושם. בהיותם קרובי משפחה של חברנו מוץ ז"ל הגיעו לגבעת-חיים. אחרי חיי נדודים ותלאות מצא כאן בית. צבי הסתגל לעבודה הפיסית, שלא היתה זרה לו מנעוריו, על אף גילו המבוגר יחסית. עבד במכבסה, יותר מאוחר בחצרנות של בתי הילדים, ולבסוף, עד יום מותו, בתחזוקה של בית שרת.

הניח אשה, בת בקבוץ גלאון, בן בעיר ו־5 נכדים. צבי היה אדם עם עבר עשיר מאד ומרתק, אשר מפעם לפעם זכינו לשמוע מפיו זיכרונות מעולם רחוק וזר לנו מאד, – מימי המלחמה הנוראה ותלאותיו, הנדודים, החולי, הרעב והכפייה. נראה לי שיותר מכל יוכל לבטא את הטרגיות הזאת והשיבה לחיים השיר של אבא קובנר:

אדון החלומות
אנחנו איננו שותקים
השותק הוא רק אתה
המצא מנוחה נכונה לזעקה ולתקווה,
שהרי אין לנו הרבה ברירות
אלא הסיכוי האחד להגיע ככלות הכל עד היפה
למלא מהדם כוס שמורה.

ליכטנר עדינה

21.02.2015 – 26.09.1928

אמא נולדה בברלין, בגיל שנתיים עברה לפולין, בגיל 6 הגיעה ארצה, ידעה לדבר רק פולנית. הוריה, (שהיו בני דודים) התגרשו זמן קצר לאחר הגיעם ארצה. אמא גדלה בפנימיות שונות, התגייסה לצבא והתגאתה מאד שהיתה בפלמ"ח ושימשה כקשרית ומפעילת טלפרינטר מהקורס הראשון של הצבא בחטיבת גבעתי, במלחמת השחרור. לבקשתה, שמענו בהלווייתה את השיר האהוב עליה מאותה תקופה: דודו. לאחר השחרור, בדרך להופעת מקהלה הכירה את מי שהיה בעלה ומנצח המקהלה, יעקב רבאו (אבי). ונולדה להם בת, (אני). הם גרו בתל אביב בדירת חדר ללא מקלחת ושרותים מסודרים. כשניסו לשפץ את השרותים ללא רשות, בעל הבית הגיש נגדם תביעה והשופט קנס אותם ב 10 פרוטות, (מאד סמלי, אמר בשופט). אבי היה מנצח מקהלות, נגן אקורדיון, מנהל מוזיקלי בגלי צה"ל ונמצא הרבה בדרכים, בעיקר בקיבוצי הדרום שם ניהל את הצד המוזיקלי בחגים, מה שמנע ממנו להיות בבית, וכנראה עוד הרבה דברים אחרים, לא פשוטים, היו, איפוא, הגורמים לגירושין כשהייתי בת שלוש. יש לציין שאמא מעולם לא דיברה עליו רעה בפני ולא הסיתה נגדו. עברנו לקיבוץ גזית, שם התנהלה אמי כחד הורית, ויש לאמר כי זה לא היה פשוט באותם זמנים, לילדה (חד משמעית), לא ממושמת ומרדנית כמוני. לא עשיתי חיים קלים לאמא, אך תמיד נשארה קולית ועדינה, מעולם לא הרימה קול, גם כשעמדתי בשער המשק (גזית) וזרקתי אבנים על מכוניות שנכנסו לקיבוץ, כל מה שהיה לה לאמר הוא: "אביטלי, זה לא חמוד" . ולפעמים, כשמאד הרגזתי אותה נהגה לאמר משפט שחזר על עצמו: "איזו בת נעוות המרדות! או "צוקר פושקה"... (צנצנת סוכר) בפולנית. לצד הדברים הקשים, היינו יושבות בבית והיא היתה מלמדת אותי שירים עבריים מתוך אותן חוברות שנכתבו בכתב ידה, כל מילות השירים, ישנים וחדשים. כך המשכנו לנדוד לקיבוץ מגידו ומשם לקיבוץ גבעת חיים. להגעתי לקיבוץ קדמו מבחני התאמה שעשתה לי עדה הגרי, ביודעה כי הכתה אליה אני עומדת להצטרף, איך אומר... קצת בעייתית... אך לשמחתנו, נמצאתי מתאימה. לאחר שנה בקיבוץ הכירה אמא את ראובן ליכטנר (מהאיחוד) כששניהם עבדו בגת. הם התחתנו ונולד רני, איזו שמחה! הם חיו יחדיו 24 שנים ונפרדו גם כן. אמא היתה בן אדם אינדיבידואלי, פרטי מאד, צנועה, לא משתפת, מופנמת, מאופקת (כיאה לייקית פר אקסלנס), עוטה סודיות. בקירות הבית טמונים בוודאי סודות רבים שכנראה לעולם לא אדע. אבל בעיקר היתה עצמאית ובלתי תלויה. מנצלת כל יום וכל שעה לדברים שאהבה, והם רבים, רבים מאד: קריאת ספרים, קונצרטים, הרצאות, תערוכות, מוזאוני, טיולים, חוגים, שחיה ועוד... שחס וחלילה לא תפסיד משהו מהשפע שהעולם מציע. יום אחד, (לא לפני הרבה שנים) התקשרתי אליה בערב - לא היתה תשובה. התקשרתי בלילה - ולא היתה תשובה. למחרת בבוקר שאלתי איפה היית? ותשובתה היתה: הא, נסעתי ליפו ללילה לבן לראות

את השקיעה ונהניתי מאד מהמוסיקה, הריקודים והאנשים סביבי. למה את דואגת לי? תפסיקי לדאוג! אני כשלעצמי קיבלתי "חלושס" כששמעתי מה היא מספיקה לעשות במשך היום.

ואז, כמעט בין יום, התהפכה הקערה. סימנים משונים החלו להופיע, ואמא, כיאה לייקית חסרת מנוח (ייקים לא מתלוננים ולא בוכים), התכחשת לסימנים כאילו לא האמנת שהם מסוגלים לשלוט בך. אך כשהבנת מאוחר יותר שזו מחלה בלתי הפיכה שתהפוך אותך מעצמאית מוחלטת לנתמכת ותלויה, (דבר שפחדת ממנו כל חיך) הוצפת בתחושה של חוסר תקווה. המחלה הארורה הכתה בך, הזקנה וחוסר האונים קפצו עליך פתאום, לא היו מתוכננים, הם באו בהפתעה גמורה. לעיתים היה נדמה שאת משלימה, ניסית לשדר חוזק ככל שיכולת ולא רצית לשתף אותנו בסבלך. התמיכה של המשפחה, הביקורים, העזרה והאהבה שקיבלת מאתנו לאורך זמן המחלה, הם שנתנו לך קצת תקווה. אפשר היה לראות את פנייך לפני הביקור שלנו ולאחריו. זה לא היה דומה.

ככל שחלפו הימים המחלה הכתה קשה יותר, עד שהחלטת לוותר וביקשת את נפשך למות כי לא ראית תקווה, ואת תלויה באחרים במאה אחוז. דבר יחיד שאי פעם ביקשת היה, שחיך לא יסתיימו בדרך הזו. לו רק יכולנו לעזור לך יותר.

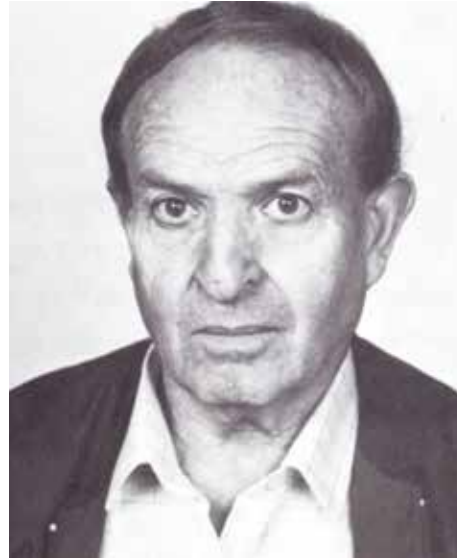
לא תמיד שידרנו באותו תדר ושפה, היתה מורכבות ביחסים שלנו. אבל מסתבר, שעמוק בתחתית, היתה גם אהבה. רק בשנים האחרונות, כשהיית חולה, התקרבו ופרקנו מקצת מהמטענים. אולי היינו צריכות עוד זמן. המתח שהיה התפוגג והיו מספיק תובנות להבין שאת עצמך עברת ילדות לא פשוטה.

סלחתי לך על הכל ואת סלחת לי. הרבה זכרונות ישארו לי ממך, דברים יפים לצד הקושי. אבל מה שבטוח, תחסרי לי מאד ולא יהיה יותר מי שיגיד לי "ליבה גוט אינהימל" או "תמיד תזכרי שאין טוב בלי רע ואין רע בלי טוב. תקחי את החיים מהבטן ומטה, אל תקחי ללב". וכך אזכור אותך.

אני יתומה באופן הכי עמוק ועצום של המילה. אבל מתנחמת שסוף סוף את נחה, רגועה ושלווה.

שתהיה מנוחתך שלמה.

אביטל

לם גדעון

26.2.1991 – 24.8.1912

בן יוסף ויוסיפה לם, נולד בברנו בצ'כוסלובקיה עלה לארץ מצ'כוסלובקיה בשנת 1932. אביו של גדעון, ד"ר פרופ' לם, לימד בגימנסיה העברית בברנו (מורביה) והיה ציוני ידוע. לגדעון היתה אחות צעירה בשם רות. בנעוריו השתייך לתנועת תכלת לבן, עבר הכשרה במכונאות, עלה לארץ בשנת 1932, הגיע ישר לגבעת חיים ועבד כמכונאי.

גבעת חיים התקשר עם פרידל והקים משפחה בה נולדו עמוס ונעמי. גדעון היה בין ראשוני המתגייסים לצבא הבריטי כמו כן השתתף במלחמת השחרור ומלחמת סיני. גדעון לא מצא את מקומו בקיבוץ ועזב לנתניה. במשך שנים רבות חילק את זמנו בין נתניה לבין משפחתו בקיבוץ. בשנת 1967 עבר לקניה ולימד שם בבית ספר אורט. לעת זקנה חזר לארץ ולקיבוץ בתור הורה. בשנים האחרונות חלה ומאז הידרדר מצבו עד שליבו נדם.

יהי זכרו ברוך.

לם פרידל

26.03.2003 – 15.10.1911

פרידל גרוסברד לם נולדה במורבסקה אוסטרווה שבצ'כוסלובקיה, למשפחה דלת אמצעים, אנשים שמחים בחלקם, עם מודעות גדולה לציונות. פרידל למדה, בין השאר בבית ספר יהודי והצטרפה לתנועת הנוער תכלת-לבן. בשנת 1933 עלתה פרידל לארץ, עם כל המשפחה – ישר לגבעת חיים. כאן קבלה את פניהם הבת הבכורה רוזל, וכך זכתה פרידל לחיות בשכנות עם הוריה בקיבוץ. בשנת 1940 התחתנה עם גדעון, אותו הכירה בתכלת לבן. בשנת 1946 נולד עמוס ובשנת 1949 נולדה נעמי. בשנותיה הראשונות בקיבוץ עבדה פרידל בחדר האוכל, ומאז הקדישה את רוב שנותיה לגידול ילדים וחינוך ילדי הקיבוץ, מהפעוטונים ועד הנעורים, ויצרה קשרים מיוחדים לאורך שנים רבות. פרידל זכתה לגדל ששה נכדים ושני נינים, שגרמו לה אושר ושמחה רבה. עד ימיה האחרונים שמרה פרידל על עצמאות וצלילות דעת, על הופעה אסתטית וחוש הומור.

יהי זכרך ברוך

האמא שלנו

האמא המושלמת. מעיין נשפך של טוב לב יושר ונעימות הליכות. אמא שהשקיעה בנו את כל כולה, באהבה אין קץ באמון ובהערכה בדאגה ללא גבול. באוזן קשבת, בעצה נבונה ברגע הנכון, בחוש הומור שופע. אמא עם אוסף בדיחות לכל עת. אלופת סיפורי האגדות והאופרות (בעל-פה) סבלנית, מעודדת, תומכת ומפרגנת. ללא טיפת לעג, ללא ציניות. נכונה בכל נפשה, למלא כל בקשה ומיד. חברה ראשונה ומוכשרת, לכל משחקי הילדות: חמש אבנים, קלאס, קפיצה על חבל, ריקודים, ידידה טובה לכל הביילויים: סרטים, מחזות, מופעי מחול, טיולים, בתי קפה ומסעדות. זאת האמא הפרטית שלנו.

אך אמא היא גם של הכלל. אוהבת את כוולם נותנת אמון מלא בבני אדם יוצרת יחסים בקלילות בעלת כושר שיחה קולחת.

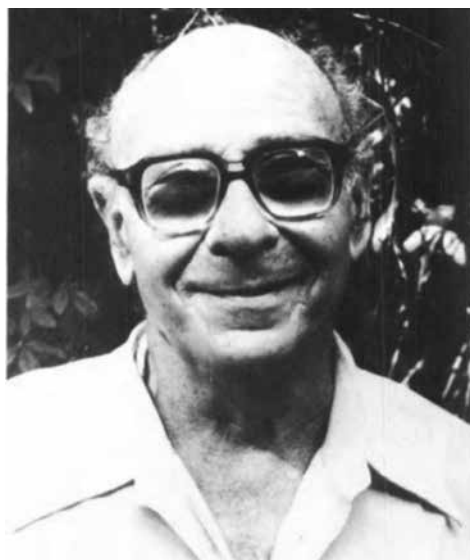
מפעוט עד לגדול בתורה. לכולם יחס שווה של כבוד האדם. לעולם לא תפנה עורף בעת צרה ולא תטה אוזן להולכי רכיל. מעמידה את הזולת בראש מעייניה, כל-כולה מתפנה להאזנה, תמיכה, עידוד ועזרה.

כואבת בכל לבה את סבלם של האחרים, מוקירה תודה והערכה על כל רצון טוב כלפיה. ...ועוד נשאר מקום גדול ורחב בלב לאהבת בעלי חיים. מהמכובדים שביניהם (במרכאות): עורבים, כלבים

וחתולים של כל השכונה, ועד ליצורים הנדכאים: את הזבובים תופסת במומחיות בשתי ידיים ומשחררת אותם בריאים ושלמים בחוץ. את הג'וקים מנווטת בזהירות בעזרת המטאטא אל מחוץ לדלת, את העכברים משחררת הרחק בשדות. כל שאריות האוכל שמרת לחתולי האשפתות.

אנשים כמוך נדירים בינינו, עם יכולת נפלאה של נתינה התייחסות והבנה.

שלך באהבה

מאיר אשר

9.1.1993 – 7.2.1919

אשר נולד בשנת 1919 בברלין, להורים שהיו מורים לילדים יהודים חרשים אילמים, אביו נפטר כשהיה אשר בן 11 אמו נספתה בשואה.

בהיותו בן 14, עם תחילת עליית הנאצים, הפסיק את לימודיו ויצא להכשרה חקלאית במטרה לעלות ארצה. בשנת 1937 עלה ארצה, באחת העליות האחרונות שהתירו הגרמנים. אשר הגיע ישירות לגבעת חיים והשתלב בעבודה ברפת, אותה למד עוד בהיותו בהכשרה. מאוחר יותר נשלח לעבודה בסדום, עם פלוגת הקיבוץ המאוחד, בה המשיך שלוש שנים. עם תחילת הפעילות של הפלמ"ח גוייס אליו, ולאחר מכן לבריגדה היהודית בצבא הבריטי. במסגרת שירותו בצבא השתתף בקרבות באיטליה ולאחר המלחמה עבד עם שארית הפליטה בברגן בלזן.

אשר השלים את השכלתו בכוחות עצמו. למרות השכלתו הלא-פורמלית מילא בקיבוץ תפקידים שונים, ביניהם מרכז עבודה, גזבר "גת", גזבר המשק ועוד.

ב-1974 יצא לשליחות מטעם חברת "כור" לגרמניה ל-3 שנים. כשחזר נכנס לעבודה ב"תלמה", כאחראי ליצוא, שם עבד עד פרישתו לגימלאות. כשחזר למשק השתלב בעבודה בהנהלת חשבונות, בה המשיך עד שחלה.

אשר הקים משפחה עם רות וטיפל במסירות ובאהבה רבה בכל בני המשפחה. הבית המה תמיד מקולותיהם של הנכדים והנינים ושימש מרכז למשפחה כולה. בימי מחלתו סעדו אותו באהבה ובחום כל בני המשפחה. כאשר התברר שמחלתו חשוכת מרפא, הביע את רצונו למות מהר ובכבוד. זאת הסיבה שבחר להיות בבית, מוקף בבני משפחתו וחבריו.

כחבר קיבוץ, כאב לאשר לראות את השינויים הגדולים בתנועה ובביתו הפרטי - הקיבוץ, אך מעולם לא התחרט על דרך החיים הקיבוצית בה בחר. בדרכו ניסה להילחם למען הדרך הקיבוצית בה האמין ועליה רצה לשמור.

יהי זכרו ברוך.

מאיר רות

12.09.2004 – 12.12.1914

אמא שלנו נולדה בווינה, בירת אוסטריה, כארבעה חודשים לאחר פרוץ מלחמת העולם הראשונה. את אביה, ששרת כקצין אפסנאות בחזית האיטלקית וכל המלחמה לא היה בבית, הכירה רק בגיל ארבע. אמא נולדה קטנה וחלושה והרופאים אמרו לאמא שלה שאין סיכוי שהיא תחזיק מעמד בתנאים הקשים ששררו אז בווינה. המשפחה עברה למורביה,

לכפר הולדתו של אביה ושם בילו את רוב זמן המלחמה, עד שהשכנים הגויים שרפו את ביתם והמשפחה חזרה לוינה.

המשפחה היתה מתבוללת ואת החגים היהודיים קיימו בדוחק.

כדי שתתחזק נשלחה הילדה הקטנה להתעמל באגודת הכוח וינה, משם היתה הדרך סלולה לאגודת מכבי הצעיר ולתנועת תכלת לבן שקבלה צביון ציוני ודגלה בהגשמה תוך עלייה לארץ והצטרפות לקיבוץ. מייד עם סיום בית הספר, ולמרות התנגדות הוריה, עלתה אמא לארץ והצטרפה לקיבוץ גבעת חיים, שהיה אז בשלבי הקמה ראשונים. בקיבוץ לא בחלה אמא בשום עבודה ותרמה את חלקה, בין היתר בעבודה בבניין, בגן הירק ובכל עבודה שהיתה נחוצה.

כמו בחורות רבות אחרות הצטרפה אמא לארגון ההגנה. היא שרתה שנים רבות כקשרית, הן על מגדל המים של הקיבוץ והן בפלוגות עבודה מחוץ למחנה, כמבשלת וכקשרית גם יחד.

בין לבין ילדה שישה ילדים ומחמישה מהם יש לה 22 נכדים ו-23 נינים, רכוש נכבד שתמיד התגאתה בו. בהמשך השנים עברה לעבוד בחינוך, כמטפלת בחברת נוער ובשכבת הנעורים בקיבוץ. באחרית ימיה עבדה במתפרה ולא ויתרה על כמה שעת עבודה כל יום למרות מחלתה.

אמא היתה מעורה כל ימיה בנעשה בקיבוץ. את השינויים שנעשו לאחרונה קבלה בתחילה קשה מאוד, אך לאחר מעשה הסכימה שהשינויים היו בעצם הכרח המציאות.

אנחנו נזכור אותה תמיד כחלוצה, ציונית אמיתית שדרשה קודם כל מעצמה ורק אחר-כך מאחרים, והיתה שלמה עם בחירתה עד יומה האחרון.

לסיום – אני רוצה לקרוא קטע שכתבה אמא לעלון הקיבוץ לכבוד 70 שנה לגבעת חיים.

”אני רוצה להודות לגבעת חיים, אשר היה לי בית למשך 70 שנה. כמו כל בית יש זמנים יותר טובים ויש יותר קשים. אבל בית הוא תמיד בית. הגעתי לגבעת חיים, למעשה למחנה בבת גלים, חודשיים לפני העלייה לקרקע, בגיל 18, ונפל בחלקי להיות שותפה למעשה בראשית – יצירת יש מאין.

הגענו לגבעה חשופה, שמצדה האחד – בינינו לבין עין החורש – ביצה.

ומצדה השני – חול. לא האמנתי שפה יצמח משהו, וטראו מה קרה פה במשך השנים!

אני חושבת שזכות גדולה ניתנה לי להיות שותפה למעשה הגדול הזה.

דרכי לא תמיד היתה קלה, היו משברים בדרך. אבל בזכות הבית הזה יכולתי להתגבר.”

מאיר שרה

16.6.1960 – 1922

שרה נולדה ברומניה, עלתה ארצה בפרוץ מלחמת העולם השנייה. היתה מורה לנוער עולה בראשון לציון, המשיכה בעבודת החינוך ולזה הקדישה את כל חייה. למדה בסמינר למורים בבית הכרם בירושלים, בתנאי כלכלה קשים, קבלה מלגה וסיימה בהצטיינות.

ב - 1946 הגיעה לגבעת - חיים, ולימדה בכתה ד, עברה אחר - כך לראשון. נישאה לבעלה משה והמשיכה בהוראה. שנים אלו, בקן המשפחה, היו היפות ביותר בחייה, אך היו אלו שנים מועטות. שם נולדה בתם עטרה. לאחר האסון שבו שכלה את בעלה, חזרה לגבעת-חיים, והפעם כמועמדת לחברות עם עטרה בת השלוש. בבית הספר המשיכה הפעם בהוראת הלשון האנגלית והתכוננה להשתלם בשפה בארה"ב. נפטרה באופן פתאומי בכ"א סיון תש"ג והיא רק בת 38. הניחה אחריה את בתה היחידה עטרה, משפחה בארץ ובגולה.

חיפשה בחברתנו שוויון, וצדק, והגנה, רצתה שנגן עליה. אישה נעימה ומשכילה, חברה טובה. היתה מאד קשורה למשפחתה, עשתה מאמצים רבים שאחותה תגיע ארצה מרוסיה, עסקה בכתיבת מכתבים לראשי השלטון בכרית המועצות לבולגין ולחרושצ'וב. מאמציה נשאו פרי, אחותה אכן באה אבל שרה לא זכתה כבר לראותה.

מדברי חברים

ב - 1946 היתה מורה בכיתה ד' (מחזור ג', בסיום בית הספר בגבעת חיים). אהבנו אותה אז מאד התקשרנו אליה ובקרנו אותה בשכונת הצריפים אחרי שעות הלמודים. בילינו אתה יחד והתפלאנו שהיא לבדה. זוכרת אותה שהכינה אתנו תמיד הצגות שהמחישו את החומר שלמדנו בסיום שנת הלימודים, הכינה אתנו הצגה "הזמיר של מלך סין", השתדלה שבהצגה תורגש הרוח והתרבות הסינית. נחמדה וסבלנית מאד בתור מורה, בלטה בגישתה המיוחדת לילד, לתלמיד. (תלמידה לשעבר).

"המוות היה אכזרי אבל גם החיים לא פנקו אותה. עבדה אצלנו בבית הספר לפני שנים, הלכה, בנתה את ביתה בראשון לציון. יום אחד הופיעה שוב אצלנו, על גבה משא כבד של אסון. לא נכנעה למכה האיומה. ניסתה לבנות מחדש את החיים סביב עבודת החינוך. רצתה לעלות ולהשתלם בחנוך. עוד בימים האחרונים רקמה תכניות... ידעה לסייע לילד הנצרך, רצתה להקדיש לזה את כל חייה. פתאום הכל נכרת, עזבה את בתה שהיתה לה למשענת היחידה, כפי שהדגישה תמיד."

מאירי אפרים

1910 – 6.9.1995

אפרים נולד בשנת 1910 בברדיטשוב, באוקראינה. הוא ואחותו התייתמו בגיל צעיר מאד, כשנערך פוגרום ביהודי העיירה. בגיל 12 עלה ארצה, לכפר הנוער בן שמן, שם עבד ולמד עברית.

בגיל 17 הצטרף להגנה ויצא לאיילת השחר ומשם לקיבוץ כנרת, כמגוייס למשטרת הישובים העבריים. בכנרת פגש את בלומה, הם התחתנו ב-1938 ועברו לעין גב, שם נולדה, בשנת 1941, הבת הבכורה ישראלה.

בשנת 1944 עברה המשפחה לגבעת חיים, כאן נולדו עוד שתי בנות לאה ועירית. בקיבוץ היה אפרים שותף פעיל בחיי החברה ונשא על שכמו הרבה תפקידים. בהיות אפרים בן 45 חלה קשה ונפגעה יכולתו לתקשר ולעבוד.

בעקשנות ובהתמדה נלחם במגבלותיו והצליח לשוב למערכת חיים עצמאית למרות המוגבלות הקשה. הוא סרב להיות נטל על סביבתו ולא נתן לנכות להשתלט עליו. כשהחלים נכנס לעבוד בגת, בהנהלת חשבונות, שם התמיד במשך שנים רבות, עד שמפאת מצבו הבריאותי יצא ממעגל העבודה, חודשים ספורים לפני שנפטר.

בשנת 1990 הגיעה מרוסיה אחותו של אפרים שייבה כץ וכך נפגשו האח ואחותו לאחר 70 שנות פרידה. הם שחזרו ביחד את עברם המשפחתי וההתרגשות היתה רבה.

בעקבות האחות עלו ארצה גם בתה ומשפחתה ושהו בקיבוץ בשנתיים הראשונות. אפרים היה מאושר ביכולתו זו לעזור בקליטת משפחתו בארץ.

בשנה האחרונה לחייו נאבק אפרים במחלתו הקשה, ממנה לא קם עוד. ראייתו הלכה ונחלשה וגם יכולתו לטפל בעצמו ירדה ודעכה.

הוא המשיך להתעקש לא להכביד ולא להיות לנטל, לכן היה קשה לשכנע אותו להיכנס ל"בית שקמה", מקום בו יקבל טיפול טוב, שיקל גם על אשתו בלומה.

לאחר תקופה של מאבק במחלתו הקשה נפטר והשאיר אחריו משפחה חמה ומלוכדת, שבה שלושה עשר נכדים ושלושה נינים.

מאירי בלומה

21.05.1999 – 02.11.1916

בלומה נולדה ב 2.11.1916 בעיר קרסלבה שבלטביה.

השם בלומה ניתן לה על שם סבתה.

היא למדה בבית ספר יהודי בקרסלבה. בבית הספר למדו 3 שפות עברית, לטבית ורוסית.

בסיום בית הספר הצטרפה לתנועת נוער נצ"ח (נוער ציוני חלוצי).

לאחר מכן בלומה היתה בהכשרה כשנה וחצי בעיר ריגה, בירת לטביה. ההכשרה התנהלה כקיבוץ עם

מדריכים מהארץ. חברי ההכשרה היו מעיירות סמוכות לריגה. בהכשרה היה סדרן עבודה, והעבודות היו

שונות. בלומה עבדה בבית חרושת לעצים, במעבדה כימית ועבודות שונות.

בלומה עלתה לארץ עם עוד כ- 80 איש מההכשרה, באוניה "הר ציון" בשנת 1935.

כל 80 העולים מוצאם מקרסלבה.

בלומה מספרת:

ישר מהאוניה היינו אמורים להגיע לגבעת חיים. בגבעת חיים היתה באותו זמן מגיפת טיפוס, לכן נשלחנו ל

"חצר כנרת". שם לא היה מקום לינה. שיכנו אותנו על אחד הגגות (והיינו מבסוטים). בהמשך חזרנו לגבעת

חיים, ואחרי תקופה קצרה חזרנו ל "חצר כנרת" כי רצינו לבנות קיבוץ חדש.

ב "חצר כנרת" היכרתי את אפריים (שהיה בקבוצת כנרת). נישאנו ברמת גן בשנת 1938. לאחר החתונה

עברנו לקבוץ עין גב. שם נולדה ביתנו הבכורה ישראלה.

בעין גב חיינו כ- 7 שנים, ועקב תנאי מזג האויר הקשים עברנו לירושליים. בירושליים עזרו לנו להסתדר

הדודים של אפריים (שהיו ותיקים יותר). אני עבדתי בתפירה ואפריים עבד בבניית ביצורים בבאר שבע.

אחרי כשנה עברנו לרחובות. ולאחר עוד שנה עברנו לגבעת חיים. לאה ועירית נולדו בגבעת חיים.

אני כל השנים עבדתי כתופרת - ומאז נהניתי מעבודתי.

החלום שלי היה להגיע לארץ ישראל (למרות ההתנגדות של הורי). הייתי עם הורי בקשר מכתבים לאורך

שנים. תמיד דיווחתי שהמצב טוב למרות שלא תמיד היה כך.

בחרתי בדרך קיבוצית לה חונכתי בהכשרה.

בלומה נפטרה ב 20.5.1999 כשהיא מוקפת במשפחה חמה ואוהבת, 3 בנות חתנים ונכדים.

יהי זכרה ברוך

מאירי דוריס

20.1.1995 – 17.7.1910

דוריס נולדה בשנת 1910 בעיר טרביץ' בצ'כיה, למשפחה בעלת בית מסחר גדול לכלי בית וזכוכית ובה עוד שלושה ילדים.

המשפחה השתייכה לקהילה היהודית והאב היה פעיל ציוני נלהב, אך הם לא שמרו על המסורת היהודית והחינוך בבית היה ליברלי, כמו אצל רוב יהודי צ'כיה. דוריס למדה בבית ספר צ'כי, במגמת חשבונאות. בביתה, שנהגו לארח בו שליחים מישראל ופעילים ציונים למדה קצת עברית.

את יושקו מאירי פגשה באתר נופש, כאשר שהה בצ'כיה לתקופת החלמה מקדחת, אותה קיבל כאן, בביצות ואדי חווארית. דוריס ויושקו נישאו והיא עלתה איתו לישראל, בשנת 1935, ישר לקיבוצו גבעת חיים. המפגש עם המציאות של הקיבוץ בישראל היה קשה לה מאוד.

דוריס הגיעה הנה ללא הכשרה וללא ידיעה מוקדמת על התנאים כאן. היו לה חלומות על חיי שיתוף מלא וחיי שיווין ומיד עם בואה לקיבוץ חילקה את כל המתנות שהזוג קיבל לנישואיו. די מהר למדה שלמרות שמדובר ב"קיבוץ" צריך "להילחם" כדי להשיג דברים והיה זה חלקה לצידו של יושקו העניו. לימים, הביעה את אכזבתה מהמציאות שפגשה, מול האידיאל בו האמינה.

דוריס התחילה לעבוד בפרדס, בעבודת טוריה, במשך שבועות קשים עד מאוד. באותה תקופה לא נמצאו מגורים לזוג הצעיר והם טולטלו כל לילה למיטה צרה בצריף אחר. גם כאשר קבלו מגורים קבועים הסתמכו על ידיו הברוכות של יושקו, כדי להשלים את הציוד ההכרחי. שנים רבות עבדה בבישול במטבח ילדים, מטבח בית ספר ומטבח חברים. מהמטבח עברה לעבודת ייצור ב"גת" וגם בעבודה תובענית זו הקדישה את מירב יכולתה בהתמדה ובמסירות שאפיינו את כל מעשיה. כאשר חלה יושקו, בעלה, טיפלה בו במשך מספר שנים.

שנות עבודתה האחרונות היו במחסן הילדים, עד שהגיעה לגיל "גבורות". בגיל 80 החליטה לפרוש ולהקדיש את זמנה למה שהיא עצמה תבחר לעשות. לדוריס נולדו שלושה ילדים – נעמי, גיורא ויגאל.

גיורא חי עם משפחתו בקיבוץ ושלושת ילדיו ראו בביתה של סבתא דוריס בית חם ומלא אהבה ונתינה. הם באו לביתה יום יום ברצון ובשמחה. כך עד ליומה האחרון.

כשם שחייתה את חייה בצניעות ובשקט, בניסיון שלא להכביד על זולתה, כך גם נפטרה – בחטף, בשקט, נשכבה למנוחת הצהריים ולא התעוררה.

מאירי יושקו

27.7.1984 – 4.1.1905

יושקו מאירי נולד בינואר 1905 בעיירה על גבול צ'כיה-אוסטריה להורים אמידים. יושקו גדל הרחק ממרכזי התנועה הציונית וכאשר החליט לצאת להכשרה ולעלות ארצה בגיל 25, היה בזה מעשה של מהפכה אישית בלתי מקובלת. בתנועה "תכלת-לבן" קראו לזה "סתם-חלוציות", אבל אלה היו החלוצים האמיתיים, בעלי נאמנות ודבקות במטרה ללא סייגים. ההורים של יושקו, כמובן, התנגדו, הוא היה מועמד לנהל את עיסקי המשפחה בעתיד. יושקו סירב ועלה ארצה עם קבוצת "רצון" בשנת 1929. עם עלייתנו על הקרקע היה יושקו מהראשונים – כשומר, בתור היחידי שעבר הכשרה צבאית בזמן שירותו הצבאי בצ'כיה.

חלומו להיות חקלאי התגשם מאוחר יותר, אחרי הכשרה חקלאית בתל-יוסף ובגניגר, אולם בשנת 1935, כרבים מאיתנו, חלה במלריה קשה ועל-פי עצת הרופא יצא לצ'כיה לתקופת החלמה באקלים ממוזג. יושקו חזר בריא ואיתו דוריס שאותה הכיר עוד לפני כן. יושקו היה איש משפחה מסור ועמד לימינה של דוריס בתקופת חבלי הקליטה שלה וכן היה אב גאה לנעמי, גיורא ויגאל, ולאחר מכן, סבא מאושר לשמונה נכדים ונכרות.

יושקו כמעט ולא התבטא בפומבי, אולם היו לו דעות ברורות וחד-משמעיות בשאלות חברה, משק ותנועה. במשך כל השנים הארוכות בחברה הזאת העמיד את עצמו לרשות המשק, שנים רבות כחקלאי שנדד במשך שבועות לנגב הרחוק לעבד את אדמתו ולקצור את יכולה, ולאחר מכן ב"גת" כעובד ייצור. נפטר אחרי מחלה קשה. השאיר את אשתו דוריס, בת ושני בנים ונכדים.

מדברי חברים

הוא בא מאותה ארץ, מאותה האווירה המשותפת לנו, אותה כמיהה לשדות קמה של נערים יהודים בארץ ניכר.

פגשתי בו כאן, בשדות הפלחה שהם אז חיתוליו של המשק. עבר בשדה לאט, כל צעד מצעדיו תואם את טעם הרגבים, מתכופף בחיוך, חופן חציר בידו, ממולל אותו להיווכח אם כבר יבש דיו לייבוש, אחר-כך מסתכל בשמיים, סוקר את העננים – כמו הפלח בארץ ילדותו כן היה לי לתמונה ההישג הנשגב: נער יהודי נעשה איכר על אדמתו.

מגל גיורא

15.10.1993 – 18.1.1941

גיורא נולד בשנת 1941 בגבעת חיים וכבני גילו בארץ, עבר תקופת ילדות סוערת של טרום המדינה וראשית הקיבוץ. בהיותו בן 7 התייתם מאביו, שנהרג במלחמת השחרור. כבר בגיל ביה"ס התבלט גיורא בשאיפתו לבצע בשלמות את המשימות שנטל על עצמו, בעיקר בתחום העבודה, בה ראה ערך מרכזי בחייו.

בשנת 1959 עם סיום בה"ס, התגייס לצבא, לסיירת הצנחנים. כשהשתחרר, לאחר שנתיים, חזר לרכז את ענף המטעים בקיבוץ. הוא הכיר את חווה, שבאה עם גרעין לקיבוץ ובנה אתה משפחה.

בשנת 1965 יצא לקורס רכזי משק ולאחריו קיבל על עצמו את תפקיד מרכז המשק, בו עסק עד שנת 1971 בה נכנס לעבודה ברפת. מאז נשאר גיורא קשור לענף הרפת ועבד בה בתקופות שלא היה בתפקיד. בשנת 1974 גוייס לוועדת משק במזכירות הקבה"מ, כאחראי על ישובים באיזור השרון.

במלחמות ישראל בהן השתתף ובתפקידים בהם מילא הושפע מאשר ראו עיניו והתגבשו דעותיו על דרכו של הקיבוץ ועל הצורך בשלום בישראל.

כהרגלו, נרתם לעשייה ולפעילות ובתקופת המהפך היה בין מקימי "מטה גרנות", שריכז פעילות פוליטית בין משקי גרנות, כדי למנוע המשך הסחף של תנועת העבודה. כבכל התפקידים אותם מילא, גם כאן התמסר גיורא בכל ליבו, זמנו ומרצו.

בשנת 1980 שוב נבחר לרכז את המשק. היתה זו תקופה של קיבוץ חזק מבחינה כלכלית ותקופה של קידום רווחת החבר. בתקופה זו נבנה חדר האוכל החדש.

בשנת 1988 לאחר עוד תקופת עבודה ברפת, יצא לקורס הדו-שנתי באפעל. לאחר הקורס נכנס לנהל את "גת".

לפני כחצי שנה התגלתה בגיורא המחלה הקשה, בה נאבק בכל כוחותיו ובמקביל המשיך בתפקידו ב"גת". גיורא נפטר בגיל 52 והשאיר אחריו את אשתו חווה, שבעה ילדים ונכדים פעוטים. רבים רבים ליווהו בדרכו האחרונה, כל אלה שאיתם יצר קשרים במסגרת תפקידיו המגוונים בקיבוץ, בתנועה, במפלגה ובצבא.

מגן יצחק (איגנץ)

26.03.2013 – 02.06.1947

איגנץ נולד בשנת 1947, בלודג' – פולין. אמו נטליה ברחה במלחמת העולם, כשבאו הגרמנים, מהצד הגרמני של פולין לצד הרוסי, והגיעה בעקבות בעלה הראשון לקזחסטן, עם האח הגדול שמוליק. הבעל נטש אותה לנפשה, ולאחר תלאות אין קץ, כשהיא בודדה עם ילד, חולה, מחוסרת כל ורעבה פגשה את האב יהודה, ונולדה רינה. לאחר המלחמה חזרה המשפחה לפולין, והתברר שלא נשארו קרובי משפחה, חוץ מכמה בני דודים רחוקים מצד האב. איגנץ נולד בפולין של אחרי המלחמה, כאשר יהודים חיו בפחד גדול, בגלל אנטישמיות ופוגרומים. המשפחה נאלצה להסתיר את יהדותה, לילדים ניתנו שמות פולניים, הם נשלחו לבתי ספר כלליים ולא ידעו דבר על יהדות. המצב בבית היה קשה ומתוח, ההורים רצו לעזוב את פולין, אבל השערים היו סגורים. בשנת 1956, נפתחו השערים ב"עליית גומולקה", רוב היהודים עזבו והמשפחה עלתה לישראל. ההורים התקשו מאוד בארץ, לא יכלו לקיים את הילדים. רינה בת 12 נשלחה לגבעת חיים עם קבוצה של ילדים פולנים באולפנה לעברית. לאחר שנה, כשהקבוצה עזבה היא נשארה בקיבוץ, צורפה לכיתה של זיוה גולן ואומצה במשפחת סגל. איגנץ בן ה-10, שכבר הסתובב בחוץ עם ילדי רחוב, הגיע לקיבוץ בעקבות אחותו – אומץ במשפחת סימה ושמעון יוגב ומאותו רגע היה כבן קיבוץ לכל דבר. גבעת חיים היתה ביתו. הוא ניתק את עצמו מעברו בפולין, שכח את השפה – ועד סוף ימיו לא רצה לנסוע לשם.

אבא

שוב צריכה לכתוב לך, הפעם זה אחרי... את מה שהיה לי חשוב שתשמע באוזניך, כבר הקראתי לך לפני שבוע. ועכשיו, זה נגמר באמת. השבועות האחרונים היו קשים מנשוא, לך ולנו. לראות אותך בסבלך, שואל מתי ההלוויה, מחכה למותך. הכל התחיל בתחילת נובמבר. בהתחלה אמרו אירוע מוחי קל. ישבנו סביב מיטתך בהלל יפה וצחקנו – האבא הגדול והחזק שלנו – בפיג'מה של בית חולים... ואתה, כהרגלך מדבר בטלפון עם כל העולם ונותן דיווח מלא... ואז הגיעה המכה הראשונה – גידול בראש. "לא נורא אבא, זה קטן ובמקום שקל להוציא, אתה תהיה בסדר" אמרתי לך, ואתה כנראה כבר ידעת בפנים שזה לא כל-כך פשוט...

ואז הגיעה המכה השנייה – זה לא רק בראש...
שמרתי על אופטימיות בכל התקופה הזאת, באמת חשבתי שתצא מזה, שאם נילחם יחד בכל הכוח – ננצח.
בנסיעות שלנו לתל השומר היו לנו כל מיני שיחות. אתה בכלל לא לקחת בחשבון את האפשרות שתחלים
– רק דאגת למה יהיה אחרי שתלך מאתנו. ואני אמרתי לך – "אבא, אתה כל הזמן מדבר על המוות, חשבת
גם אולי על האפשרות שיגידו לך שהגידולים קטנו? שיש שיפור? שאולי תבריא? חשבת מה תעשה אז?" –
"לא" ענית לי, "האמת שעל זה לא חשבתי..."
אדם יודע מה קורה לו בגוף...
אני מודה לך אבא על כל מה שהיית. מודה לך על החודשים האחרונים, בהם זכינו להיות יחד יותר מתמיד.
מודה לך על כל החברים שאספת לך כל השנים – כולם נרתמו לעזרה מתחילת המסע ההזוי הזה, והכל
באהבה ודאגה רבה כל כך – כי זה בשביל איגנץ!
זה בכלל לא מובן מאליו כמויות האהבה והדאגה שהרעיפו עליך ועלינו. כנראה שכל אלו לא ניתנים סתם כך
לכל אדם.
בתקופה הזאת גיליתי כמה כולם אוהבים אותך באמת, כמה אתה משמעותי לכל כך הרבה אנשים.
תודה שנתת לנו להיפרד ממך ולהספיק להגיד את הכל. היית כל כך גיבור ואמיץ בכל המסע הזה.
אני אוהבת אותך אבא, וכמובן שגם אבנר והילדים.
אתה יכול להיות בטוח שתמשיך ללוות אותנו בסיפורך, תמונותיך, מאכליך...
וכמובן שאבנר לקח במלוא הרצינות את תפקיד הצלם שהורשת לו... הוא ימשיך ויצלם את כל האירועים
המשפחתיים והנכדים, בדיוק כפי שרצית.

תנוח על משכבך בשלום אבא

רזית

מדיני יהושוע

8.1.1965 – 23.3.1907

יהושע נולד בהתקוממות נגד משטר העריצות ברומניה; שבו הפרעות, כתמיד כווננו נגד היהודי. את אמא המנוחה, היולדת עם הרך הנולד ועם 2 הפעוטים העבירו לביתו של הגוי השכן. אבא והדוד השחיזו סכינים גדולים ויצאו לקראת הפורעים – הגוי השכן עמד בפתח הבית עם גרזן ביד להגן עלינו, למזלנו נעצרו הפורעים לפני כניסתם לעיירה.

הלך ל"חדר" ובבית הספר העממי היה תלמיד מצטיין. סבל בילדותו כשאבא גוייס ב – 1913 למלחמה נגד בולגריה, ואח"כ ב – 1916 – רוב רכושם הוחרם עד שידעו גם חרפת רעב.

יהושע נסע לקישינוב לבחינות והנה אחרי זמן מה, קיבלנו ממנו מכתב: הוא בסניף ההכשרה והחליט לעלות ארצה ! וכך היה לחלוץ הראשון בעיירה. בהכשרה עבד ליד כבשן הזיקוק בבית החרושת לסוכר. בעבודות הסבלות שם נשא שקים של מאה ק"ג, עסק בעקירת עצים ובעיבוד כרמים. ראשית דרכו בארץ – בקבוצת "ל"ג" בכפר סבא בכיבוש העבודה. הצטרף עם קבוצת חברים לקיבוץ ג' בחיפה ונמנה על ארבעת הראשונים שהתחילו לבנות את גבעת-חיים.

במשך 32 שנה בגבעת-חיים – 36 שנה לעלייתו ארצה היה למופת במסירותו ובאחריותו (מרכז עבודה, גזבר, מרכז קניות איזורי, מרכז משק וכו') תמיד מוכן לכל עשייה ולבל תפקיד. עניו, מצניע לכת, דעותיו בבעיות משק שקולות וענייניות, ישר דרך, שמר על עקרונות הקיבוץ ונאמן לתנועה, עבד בכבישים, היה חקלאי, איש הקרקע והמים, הפעיל את הבאר הראשונה, נהג את זוג הבהמות הראשון, עבד בגן-ירק, פעל שנים רבות במועצה האיזורית של עמק-חפר. לחם בעד יותר קרקע ומים לישובים ולגבעת-חיים. כאב את הפילוג, האמין באחדות בתנועת הפועלים ובתנועה הקיבוצית. איתן עמד על דעתו שאין לפלג, לא נכנע לנימוקים שהם בבחינת גורל אישי.

נפטר מהתקף לב. הניח אחריו אשה ובנים: עמי, יאיר. בת: תמנה. משפחה בקיבוץ, בארץ ובגולה.

מדברי חברים באזכרה בישיבת המועצה

כאשר נבחרה מועצתנו מחדש, הטלנו על יהושע את ועדת המים. ראשונה בפיתוח משקנו החקלאי. בלט בפעילותו הציבורית כחבר ועדת ביקורת, הנהלה, ועדת כספים, חקלאית, מים ועוד. ידענו להעריך את אצילות נפשו, טוהר מידותיו, צלילות מחשבתו וכנותו ביחסו לזולת. היתה בו תבונת חיים, אשר אם גם היינו מחולקים בדעות, ידע יהושע בחושו הבריא להציע מוצא של פשרה ולמצוא נתיב, כדרכו משתדל להסביר ולשכנע, ידע גם לוותר לאחרים כששוכנע בצדקתם. שקד ללמוד ביסודיות כל בעיה. כל מסמך וכל תקציב שהוגש לדיון. גם כאשר גברו מכאוביו ומחלתו התישה את כוחותיו לא פסק עד הרגע האחרון מלהגות במפעלנו, מפעל יצירה ובנין. ניחן בסגולות נפש אצילות ותרם רבות להחיאת השממה, התרבות והחברה.

מדר יחיאל

19.09.1989 – 20.04.1909
סבא יחיאל

סבא נולד במושצ'יסקה, עיירה קטנה בפולין, סבא נקרא בשמו - יחיאל, על שם סבו, מנהג שהיה נהוג אצל היהודים בפולין. אביו של סבא נקרא הירש. בעברית - צבי, ואימו נקראה ברכה. סבא ואחיו יצחק, היו בניה של ברכה שנפטרה כשהיו ילדים קטנים. לאחר מותה התחתן אביהם עם אישה שנייה שילדה לו עוד שלושה בנים: אברהם, דוד

ויעקב. מכל משפחתם רק סבא ויצחק נותרו בחיים. שלושת הבנים עם אמם ואביהם. נספו בשואה. בעיירה בה התגורר סבא. היה נהר. לא היה חשמל ולא היו מים זורמים בבתים, רק בבארות. לא היו כלי רכב. פרט לעגלות עם סוסים.

בשנות נעוריו, הצטרף סבא לתנועת "השומר הצעיר". בהיותו בן חמש עשרה וחצי התחיל ללמוד חייטות, ועבר לעיר אחרת. הוא העריץ את שלום עליכם, מנדלה מוכר ספרים, ועוד סופרים יהודיים שכתבו ביידיש. סבא לא למד בבית ספר תיכון, כי היה צריך לעבוד כדי לחיות. הוא עבד כשוליה אצל חייט. סבא הגיע לעיר קרקוב עם הצבא הפולני בשנת 1934. שם פגש את סבתא רחל שעבדה בעיר. הם התחתנו בשנת 1939 ועברו לגור בטרנוב.

עם תחילת מלחמת העולם השנייה, ברחו סבא וסבתא לעיר הולדתו של סבא, מושצ'יסקה. הם חשבו שהגרמנים לא יגיעו לשם, אבל בינתיים הגיעו הרוסים, שחלקו את פולין עם הגרמנים. מיד לאחר מכן הפכו הגרמנים והרוסים לאויבים. סבא וסבתא נחשדו כמרגלים של הגרמנים. וביוני 1940 הוגלו על ידי הרוסים לסיביר.

בסיביר גרו בכפר של כורי זהב. סבא עבד ביערות, וסבתא הייתה בהריון. נולדה להם ילדה בשם - ברכה. שנפטרה בגיל שלוש ממחלת הדיפתריה. סבא חלה שם בשחפת ולכן חזר לעבוד כחייט. במשך חודשיים בכל שנה, שרר בסיביר אור יום מתמיד, והיה חם ומחניק. החורפים היו קרים וארוכים. בשנת 1944 התארגן צבא פולני בשיתוף עם הרוסים, וכל אזרחי פולין שוחררו מסיביר. רק כאשר יצאו סבא וסבתא מסיביר, נודע להם על שואת היהודים. מבני משפחתה של סבתא נותרו עוד שלושה אחים.

סבא וסבתא גרו ליד סטאלינגרד, וסבא תפר מדים לצבא. בסוף המלחמה נולד בנם צבי בקרסנואומסק. לאחר מספר חודשים חזרו לפולין, לעיר קרקוב. שם היה יצחק, אחיו של סבא. הם חיו שם בקבוצות עלייה לארץ. מקרקוב עברו לקלוצקו, וסבא נסע לבקר בטרנוב רק כדי לגלות שכל רכושם נלקח על ידי הפולנים. כל השנים רצו סבא וסבתא לעלות לארץ, ובשנת 1950 אפשרו ליהודים לעלות. לשם כך היה עליהם לוותר על האזרחות הפולנית. הם הגיעו לאיטליה ברכבת ושם עלו על אונייה להפלגה בת שבוע ימים לארץ. סבא וסבתא הגיעו למחנה עולים "שער העלייה" בחיפה. שם הם שהו מספר שבועות, עד שעברו ל"מחנה ישראל" שבו היו העולים מפולין. היה זה חורף קר במיוחד, בו כוסתה הארץ בשלג. שליח מקיבוץ גבעת חיים שהכיר את סבא וסבתא עוד מפולין, בא למחנה והזמין אותם להצטרף לקיבוץ.

בשנת 1955, נולדה לסבא וסבתא בתם השלישית, חנה. רוב שעות היום היו צבי וחנה בבית הילדים. "הם היו תלמידים טובים" - נזכרו סבא וסבתא. בקיבוץ עבד סבא כחייט עד לפני כעשר שנים. סבא וסבתא מאוד אוהבים את נכדיהם - חמשת ילדיה של הבת חנה.

מדר יצחק

10.08.2009 – 19.09.19061

יצחק מדר נולד בשנת 1906 בעירה מוסצ'יסקה שבגליציה. אביו התפרנס מחנות כל-בו זעירה. משפחתו התגוררה בתנאי עוני, בדירת חדר ששימש את שבע הנפשות (כולל אחיו יחיאל) כמטבח, חדר אכילה, חדר שינה וסלון. האב שהיה, אמנם, דתי, רכש השכלה רחבה יחסית, בלתי פורמלית ואף עודד את בנו להתעניין בהגות חוץ דתית. ואולם תנאי החיים לא אפשרו ליצחק לרכוש השכלה מסודרת (את ההשלמות עשה כל חייו כאוטודידקט). בגיל 3 החל ללמוד ב"חדר" ובגיל 7 נכנס לבי"ס ממלכתי פולני בו הספיק ללמוד רק את שנת הלימודים הראשונה (בהצטיינות רבה), אך אז פרצה מלה"ע הראשונה ועימה גם קץ לימודיו הסדירים. יהודי האזור החלו לנוס מערבה מאימת צבא הצאר והקוזקים. הנדודים נמשכו 8 חדשים עד שניתן היה לשוב הביתה, לעיירה שהייתה תחת כיבוש הרוסים, ואח"כ עברה חליפות בין שלטון הרוסים לשלטון האוסטרו-הונגרי.

עם השיבה הביתה חלתה האם ושנתיים, עד מותה, הייתה מרותקת למיטה, כך שעל יצחק, הבן הבכור, הוטל לעזור בפרנסת המשפחה ולוותר על לימודים. ידע בסיסי הוא למד מפי אביו.

בגיל 11 נתייתם יצחק מאימו (יחיאל היה בן 8) והאב נשא אישה שנייה, שתחת "מרותה" סבלו מאד שני האחים וחוו חיי עוני ומחסור. האם החורגת ילדה 3 בנים ובהעדפתה אותם על פני יצחק ויחיאל היא חסכה מפי "הגדולים" מזון למען ילדיה שלה.

בראשית נעוריו נשלח יצחק ללמוד חייטות, כשוליית חייט. כצעיר אידיאליסט הוא יצר קשר עם צעירי תנועת "פועלי ציון", השתתף בקורסי ערב שהם ארגנו ו"נדלק" על האידיאלים הציוניים-סוציאליסטיים. עד מהרה נהיה פעיל במפלגה.

בגיל 20 הוא יצא לעיר טארנוב לחפש עבודה במקצועו. הייתה זו עיירה שמחצית אוכלוסייתה יהודים ותעשיית הטכסטיל הייתה בה מפותחת. יצחק התגורר בשכירות אצל משפחה שכל דירתה חדר אחד. תקופות ארוכות היה מובטל והשתכן אצל ידיד. בכל מקום בו שהה עשה מאמצים גדולים להרחיב את השכלתו.

ב-1929 הביע בפני מנהיגי המפלגה בוארשה את רצונו לעלות לא"י, אך הם סברו שפעילותו המפלגתית חיונית ודרשו ממנו להישאר.

ב-1933 הואשם יצחק באשמת שווא של פעילות אנרכיסטית והושם בכלא בתא בודד. כעבור זמן קצר שוחרר. באותה שנה היה בין מארגני שביתה גדולה של פועלי הטכסטיל שדרשו לקצר את יום עבודתם מ-14 ל-10 שעות. השביתה נמשכה 3 חודשים ורוב השובתים רעבו ללחם. בהתארגנות כללית של מפלגות היהודים הוא נבחר כציר היחיד של "פועלי-ציון".

באותה תקופה חי יצחק עם חברתו, גולדה, בהתאם להשקפותיהם החופשיות, בלי גושפנקה דתית או אף נישואים אזרחיים. דבר זה גרם בושה גדולה למשפחה. לקראת לידת בנם, אהרון (1937) הם בכל זאת העמידו חופה והזמינו את אביו של יצחק.

עם פרוץ מלה"ע השנייה, כשהגרמנים מפציצים את עיירתם, החלה בריחה המונית מזרחה. הזוג לקח את הפעוט בן השנתיים בעגלת תינוק, ויחד עם יחיאל ורחל החלו הנדודים. המונים הלכו לצידי הכביש ועליו פקקי תנועה, בעוד מטוסי הגרמנים יורים עליהם צרורות בגיחות. כל הדרך עד לעיירה הבאה הם סבלו מצמא ושם מצאו מקלט אצל קרובת משפחה. באותו ערב שודרה ברדיו הודעת ממשלת פולין שעל כל הגברים המסוגלים לשאת נשק, להתרכז בנקודות איסוף ולהתחיל. למחרת נפרד יצחק בפעם האחרונה מאשתו ומבנו ויצא עם יחיאל ורחל מזרחה למצוא נקודת איסוף כלשהי (כנראה שלא הייתה).

בהגיעם מעבר לנהר הסן כפליטים בשטחים השייכים לברה"מ נכלא יצחק לאחר שהואשם בחברות במפלגה אנטי- מהפכנית, ואח"כ (יחד עם עוד למעלה מ-1000 אסירים בני לאומים שונים) נשלח למחנה עבודה בצפון מזרח ברה"מ, בו הועסקו כולם בכריתת עצים, כמעט ללא מזון, ובחורף בקור של קרוב למינוס 40 מעלות.

שם "בילה" יצחק למעלה משנה וחצי. ביוני 1941, ע"פ הסכם עם ממשלת פולין, החלו לשחרר את האסירים הפולניים.

עתה החלו נדודיו מעיר לעיר לחפש פרנסה ומקומות לינה. לבסוף גויס לצבא האדום ואח"כ, לבקשתו, הועבר לצבא הפולני. עם שחרורו מהצבא, כמה חדשים לאחר תום המלחמה, חזר לעיירתו ושם נודע לו גורל עמו וכן גורלותיהם של אשתו ובנו וכל שאר בני משפחתו, שנרצחו כולם, פרט ליחיאל ששהה במחנה עבודה במזרח ברה"מ.

בטארנוב הוא שב לפעילות ציבורית, ומטעם המפלגה נתבקש לעבור לקראקוב ולהקים קיבוץ הכשרה כהכנה לעליה לא"י (העלייה הייתה עדיין בלתי לגאלית). הפולנים לא אהבו את שיבת היהודים לבתיהם וארגנו פוגרומים ורציחות. חלק גדול בפוגרומים אלה היה לפרטיזנים הפולנים.

כיו"ר הועד המחוזי של היהודים עסק יצחק בהברחה בלתי לגאלית של עולים. הוא התחתן עם מלכה שניהלה את מטבח הקיבוץ, וב- 1947 נולד בנם הבכור, צבי.

בראשית 1950 הם קיבלו סוף סוף היתר עליה ובהמלצת יואל קצן (קציר), אותו הכירו כשליח הסוכנות, הצטרפו, יחד עם יחיאל, רחל ובנם צבי, לגבעת-חיים.

ב - 1951 נולדה בתם, ברכה.

יצחק ניהל תקופה ארוכה את ענף הברווזיה, כיהן כמזכיר הקיבוץ והיה אחראי על מחסני בית החרושת גת. אשתו, מלכה נפטרה מסרטן ב-1964 ויצחק עצמו, נפטר ב-2009 בהיותו בן 103.

יהי זכרו ברוך

מדר מלכה

7.4.1964 – 21.11.1916

מלכה נולדה בכפר בהנצ'ין, מחוז קרקוב בגליציה המערבית. קרוב ללידתה התייתמה מאמה יחד עם אחותה הגדולה ממנה בשנתיים. לאביה, נכה מלחמת העולם הראשונה ולאשתו השניה נולדו עוד 3 בנים. מילדותה עבדה בבית ובמשק החקלאי. בגיל צעיר עברה לקרקוב, התחתנה וניהלה בית מסורתי. בפרוץ מלחמת העולם השניה עברו עליה זועות הגיטו – מרכבת נזרק אליה פתק: "אנו נוסעים למות". בעת חיסול הגיטו התחבאה בעלית גג עם קבוצת יהודים ומשם ראתה את טבח אלפי יהודי קרקוב, ביניהם אהובי נפשה. נכלאה ונדדה במחנות, רעבה ועבדה עבודת פרך – שבעה מכות ועינויים. עם נסיגת הגרמנים הועברה לשטח הרייך, בדרך נורו ונשארו המפגרים ויוצאי הדופן. ליל גשם וסערת ברקים, הצליחה לברוח ולהסתתר בכפר בסביבת ליפציג – עד לשחרור. אחרי השחרור נדהה וחפשה שריד ממשפחתה העניפה. שכולה וגלמודה חזרה לקרקוב, התחילה לעבוד במטבח עממי, תחנת מעבר ל"בריחה" ולעליה. הרבה חברים בארץ רוחשים לה חיבה מהימים ההם. התחתנה, ועם בעלה יצחק ובנה צבי עלתה בתחילת 1950 ארצה. הצטרפה לגבעת-חיים, השתלבה יפה בעבודה, עבדה במטבח הורים ובבישול מיוחד לדיאטה. צל שחור של קורות חייה רבץ והעיק – אהבתה למשפחתה, לילדיה, לוותה בדאגה תמידית שמקורה ברישומי האימים שלא עזבוה כל ימי חייה.

הוכרעה ע"י מחלה ממארת, בפרוס יום הזיכרון לחללי השואה. השאירה את בעלה יצחק, ילדיה: צבי וברכה, משפחה בארץ. לא זכתה לראות את נכדיה בחייה.

מדברי חברים

מרילה – בישותה והופעתה סמלה את רצון העז והאופטימיות שבחיים. אשה נפלאה, מסורה, בעלת הבנה, בקול העליז שלה הרגשנו רוח חיים וחדוות חיים. תמיד אמרה לי: "את כמו אחות שלי" ואני כלפיך הרגשתי אותו דבר. בשמחה ובצער היינו יחד ולא עוד כל אחת לבדה. מלכה ידעה להתגבר על הזרות בפגישה הראשונה, לקרב זרים לחבורה עליזה של נופשים. ידעה למצוא אנשים שהיו זקוקים במיוחד לידידות ולהשפיע עליהם רוב אהבתה בסימנים קטנים של תשומת לב. היתה כה טובה עד כי מוכרחה היתה להתחלק בכל עם הקרובים לה וע"י כך העשירה אחרים ואת עצמה.

מדר רחל

27.11.1996 – 30.04.1911

אימא נולדה בפולין. מבית ילדותה מוצפים זיכרונותיה באור וחום, על אף שהחיים בקרבת אביה לא היו פשוטים. בזיכרונותיה אף הדגישה אימא את ההזדמנויות המעטות מדי, לטעמה, בהן ניתן לה לרכוש מעט השכלה ולבוא במגע עם תרבות ואמנות.

חוט של סבל שזור ברקמת חייה. כבר מגיל צעיר יצאה לעבודה קשה כדי לעזור בנטל הפרנסה, ומגיל צעיר פגשה בסבלות המלחמה.

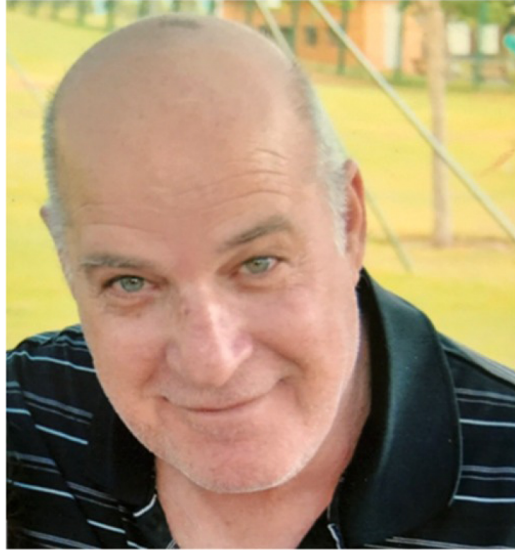
בשנת 1934 פגשה אימא את אבא, לאחר שכבר הספיקה לשבת בבית סוהר באשמת תמיכה בקומוניזם. עם אבא ידעה פרידות שנכפו עליהם על-ידי מאורעות עולמיים ומפגשים מחודשים שהיו כרוכים במאבק. כשפרצה מלחמת העולם השנייה, ברחו מעירם ונקלעו לזרועות הרוסים ששלחו אותם לסיביר. בסיביר איבדו אימא ואבא את בתם הבכורה, אותה נשאה אימא בקרבה כבר בדרכם לשם.

עם תום המלחמה ושחרורם, עלו בשנת 1950 לארץ במסע שאף הוא כולו היה רצוף תלאות. במרץ של שנה זו, הגיעו לגבעת חיים עם בנם צבי. אימא השתלבה בחיי העבודה בקיבוץ במקומות שונים. היה לה חשוב לדעת כי בעבודתה היא "מרוויחה את לחמה". בקיבוץ ילדה אותי, בת הזקונים. כל השנים רדפו אותה הזיכרונות מחייה באירופה וזכר בני משפחתה שאיבדה שם. נחמת מה מצאה כשעלו שתיים מאחיותיה עם משפחותיהן, וכן עם הולדת הנכדים.

אימא יצאה ממעגל העבודה רק לאחר שעברה מספר תאונות ואף חלתה במחלות פנימיות שונות. שוב היה הסבל הגופני לגורם מרכזי בחייה. המעבר שנכפה עליה עקב מחלותיה, לבית שקמה, היה לה קשה ביותר, אל אף היחס החם שזכתה בו.

אנחנו, בני משפחתה הקטנה, ילדיה ונכדיה, נפרדים היום ממנה באהבה ובהכרת תודה על כל שהעניקה לנו.

הבת, חנה בן - שלום

מזור גדי

1.06.1951–8.11.2018

בערב יום הזכרון השנה אמרת לי בואי תרגישי מה גדל אצלי. נחרדתי, למחרת כל המשפחה היתה אצלי ואמרתי בליבי "בתיה, בואי תצטלמי עם האחים שלך שיהיה".

לא תארתי לעצמי שתמונות אלה יהפכו לזכרון בפלאפון שלי.

גדלנו ארבעה אחים, שלושה אחים ואחות, והיינו מאוד חרדים האחד לשני. מאוד דואגים עד עצם היום הזה.

כשאבא נהרג אתה היית בן כמעט 5 (הרבה לא זכרת) וכך גדלנו בצל האובדן הזה.

חוש ההומור שאפיין אותך נעם לכל אלה שסבכו אותך.

לאחר שנהרג חיים במלחמת יום כיפור התקרבונו מאוד האחד לשניה.

ארוחות הערב המשותפות, שיחות וצחוקים. תמיד התחרתי במשחקי הכדורגל בטלויזיה. היית אומר "בתיה עכשיו יש משחק אז אין דיבורים" הקשבתי ולא דיברתי.

הכדורגל תפס אצלך מקום מאוד חשוב בחיים. בימי שבת אהבת לשמוע את שירי שנות ה-60. היינו מדברים על האהבה המשותפת הזו שלנו.

גיא קנה לך פטיפון כדי שתוכל לשמוע תקליטים של קליף ואלביס בזמן המחלה, שינעימו לך את הזמן בבית.

חיך היו מאושרים.

אהבת את ילדיך מאוד אפילו שלא תמיד ידעת להביע אהבה זו, היינו משוחחים רבות על הקשרים המשפחתיים.

אח יקר שלי - המחלה הארורה תפסה אותנו ואותך לא מוכנים.

המסירות שאין לה גבולות של שרונה שסעדה אותך בכל רגע נתון והילדים שלך שלא עזבו אותך בימים הרעים והנוראים האלה.

תודה לכם משפחה יקרה, תודה שאני חלק מכם ותודה על אח שכמוך.

אח יקר שלי.

היינו ארבעה ונשארנו שניים.

אלוהים בבקשה אל תיקח מאיתנו יותר, לקחת הרבה מעבר למותר.

אוהבת אותך בכל ליבי אחותך לנצח.

בתיה.

מזור חיים

13.10.1973 – 2.2.1943

חיים נולד בגבעת-חיים ב-2 בפברואר 1943 לצפורה וזאב מזורביץ. זאב נהרג בתאונת עבודה וחיים אז רק בן 14, האח הגדול לשני אחים ואחות קטנים. חיים, ככל ילדי המשק, גדל והתחנך בגן ובבית הספר וסיים את לימודיו בשנת 1961. התקבל לחברות במשק ויחד עם בני כתתו יצא לשנה שלישית מוקדמת ביד-חנה. בשנת 1962 התגייס חיים לצה"ל ושרת בשריון בשירות סדיר וגם במילואים. רחל וחיים נשאו ב-1967 והקימו את ביתם במשקנו. נולדו להם שני ילדים – גלית וליאור. בשנות עבודתו במשק השתלב חיים בעבודה בקואופרטיב עמק-חפר. נקרא עם הראשונים בפרוץ הקרבות בסיני. חיים נפצע אנושות במלחמה ונפטר בבית החולים הדסה בירושלים בשבת, יד תשרי תשל"ד, 13 באוקטובר 1973. בצער וביגון עמוק מרכינים אנו ראשינו על אבדן חיים צעירים אלה.

זכרונו שמור אתנו לעד.

בני המחזור

בכתה שלנו היה חיים הילד החזק, הספורטאי, ועיניהם של כל הבנים היו נשואות אליו. זריז כמו שד. במשחק ההקפות היה הניצחון תמיד בידי הקבוצה של חיים. הוא היה הילד שרצו ביקרו. זוכרים כמה רחוק ידע לזרוק כדור הוקי? אלה היו השנים של המשחק והספורט. מהיר תנועה ומהיר חימה. בשנים שאחר – כך גבר בו חוש ההומור. מין חוש הומור שובבני. הספורט תפס מקום חשוב וחיים שיחק תמיד כדורגל מגיל צעיר. כשהיינו בכתה ג' אמר לו פעם המורה: "נראה אם תוכל להתחרות אתי בריצה בתוך שדה קוצים". כולנו עמדנו וציפינו בתחרות והם זינקו שניהם בשעטה קדימה. חיים הגיע ראשון, כולו דקור ושרוט. עכשיו היתה הערכתנו שלמה. הוא ניצח!

בשבת לקח אותנו אבא של חיים לטיולים. הוא זכור לנו מאד, אבא נהג. כל ילד רצה שיהיה לו אבא נהג והידיעה על מותו של אביו היתה לנו מהלומה אכזרית. זה היה טבעי שחיים בחר לו מקצוע הנהגות כאביו. עברו שנים. כולנו חזרנו מהצבא. הקמנו משפחות ובאו ילדים לעולם. גם חיים נעשה בעל משפחה ואב לילדים. הילד הספורטאי והשובבני היה לבעל ואב מסור ואוהב.

מה קשה להספיד בן מחזור ואין בפינו מילות תנחומים לצפורה ולרחל ולכל המשפחה, יחד עמהם בוכים אנו על חיים, בן מחזורנו, כי איננו,

הייתי נמצאת במחיצתו הרבה מאד שעות ותמיד שאלו אותי – מה חיים בשבילך. קשה לענות זאת במילים, לפעמים דאגתו היתה כאב דואג, ולפעמים כאח בוגר. גם במחיצת משפחתו הייתי מבלה שעות רבות, כי נעים היה להיות ולראות כיצד חיים ורחל מנהלים את חיי משפחתם, באהבה, שמחה שתמיד אתה רצוי בתוכם.

מדברי חברים

זכורים ילי ימים שלא נשאר כיסא לשבת בביתם, החבר'ה היו נאלצים לשבת על הרצפה כי לכולם היתה הרגשה טובה להיות במחיצת חיים ורחל, תמיד היתה שמחת חיים שרוייה בביתם. חיים איננו עוד, כן, קשה להאמין, כי בתוכנו חיים עוד קיים וישאר לעולם.

מזורביץ' זאב

19.12.1956 – 25.11.1916

זאב היה השני בין הבנים במשפחה, הם היו 6 אחים. גדל בבית מסורתי, אבא סופר סת"ם (כותב בקולמוס ספרי תורה, תפילין, מזוזות), אמא היתה תופרת וכל הבנים עזרו בפרנסת המשפחה. למד בחדר, המשיך בבית ספר כללי, למד מקצוע צבע ועבד עד ליציאתו להכשרה. צעיר מאוד לימים, בילה בהכשרה קרוב ל - 6 שנים, שם הכיר את ציפורה, בחירת-לבו וביחד עלו ארצה בעליה ב' (עליה בלתי לגלית). הצליחו לרדת לחוף מבלי להתגלות לשלטונות - הגיעו לעין-הים (היום קיבוץ עין-הכרמל). עבד בעבודות קשות, במפעלי המלח בעתלית.

ב - 1940 עברו לגבעת-חיים, עבד בבניין, במוסך והמשיך בנהגות, אחד הנהגים המוכשרים בקואופרטיב "עמק-חפר", עבד במשאית, היה מסור מאוד לעבודה, אהב את הפינה המשפחתית שלו - והקדיש לכך את כל זמנו החופשי, טייל עם ילדיו במשק, אבא מסור מאוד, בעל למופת, במשפחה קראו לו בשם חיבה: "ולולה"

בחדרו אהבנו לבקר, מצאנו שם תמיד עיתון ערב שהביא מהעיר או ספר מעניין שיצא מבית הדפוס זה עתה. איש רעים, אוהב את הבריות.

בבוקר השכם יצא בתור נהג משאית ובתאונת עבודה מצא את מותו. הניח אשה, בנים: חיים, יוסי, גדי ובת: בתיה. משפחה בקיבוץ ובארץ. לא זכה לראות את נכדיו בחייו.

מטיאס ליזל

6.10.1992 – 21.11.1911

ליזל נולדה בשנת 1911 בעיר פירט, בגרמניה, מספר שנים לפני פרוץ מלחמת העולם הראשונה, כשהאינפלציה באירופה הרקיעה שחקים. הוריה עבדו קשה לפרנסתם והיא גדלה אצל סבה וסבתה. ליזל נחשבה לתלמידה מצטיינת. למדה 4 שנים בבית ספר עממי והוקפצה לתיכון לשנה וחצי ומשם לאוניברסיטת נירנברג, שם למדה עד שהיטלר עלה לשלטון. בשנת 1938 עלתה לישראל ברישיון מזויף שהושג ע"י בעלי הון. רוב משפחתה העניפה נספתה בשואה. בגבעת חיים הכירה את קורט מטיאס וכאן הקימו את ביתם. ליזל עבדה בגן ירק, במטבח ולבסוף בהנהלת חשבונות, במשך שנים רבות. בשנים האחרונות עבדה ליזל ב"גבורות" – מרכז תעסוקה-מוגנת, היא היתה אחת ממייסדי המקום והיתה מעורבת מאוד בכל הנעשה בו. כמעט עד יומה האחרון הגיעה לעבודתה באריגת שטיחים. בתקופה האחרונה קשו עליה החיים והיא נשארה יותר בביתה. יומיים לפני מותה ביקשה לעבור לחדרי חולים, כי לא יכלה יותר לשאת את הבדידות. יומיים לאחר שעברה לשם, בחצות ליל כיפורים, נפטרה בשנתה.

יהי זכרה ברוך.

מטיאס קורט

19.10.1967 – 18.10.1907

קורט נולד בגרמניה, בעיירה קטנה במדינה הסן, בתוך יהדות שורשית ועממית, שומרי מצוות על פי דרכם – בעלי מלאכה, סוחרי בהמות, בעלי משקים.

עם עלות היטלר לשלטון, ברח קורט מגרמניה, קיבל אזהרה שרוצים להתנקם בו על פעילותו הסוציאליסטית. הגיע לפראג באישון לילה, הצטרף ל"החלוץ" ויצא להכשרה. עלה ארצה יחד עם ישראל כץ ורפאל פרנק לגבעת – חיים.

קורט עבד בעבודות חוץ בחיפה, בתחנת החשמל ובמחצבת נשר. תקופה ארוכה בסלילת כבישים, חפירת יסודות לקו מתח גבוה מנהריים – במושגים של הימים ההם (1934) בתנאים קשים ומפרכים. במשק עבד בחקלאות, היה הרבה זמן עגלון, נוטר בימי המאורעות, שומר שדות רכוב על סוס ומלווה בכלבים. הנוטרות והעיסוק בענייני בטחון היו לו מקור לסיפוק ולהרגשת שליחות. לאחר מכן עבד ברפת, עבר ל"גת" וכשנתגלתה מחלתו, עבר להנהלת החשבונות, מחזיק בקופת הבית, דואג לבדיקת חשבונות ותעודות משלוח, מופיע בחדר-האוכל ערב ערב ע"מ לפגוש איש ענף ולקבל את האישור או ההסבר הדרוש. היתה בו נכונות תמידית לשרת את הכל מבלי לאבד אמונו אף של חבר אחד.

לא הפסיד אף תורנות בחדר-האכילה ואף גיוס במטע. נהנה מכל פעולה ספורטיבית, מכל ניצחון של קבוצת הכדור-סל, ועודד את השחקנים בעת הפסד ובעיקר כאשר מצב הרוח היה ירוד. ואמנם במופע ספורטיבי השיגה אותו יד הגורל. "המשחק אינו מעניין" אמר כשחש ברע, לקח את הכיסא והלך... יום לפני כן חגג את יום הולדתו ה-60.

נפטר מהתקף לב. הניח אחריו את אשתו ליזל, ילדים בלהה, עופר ואורי, נכדים ומשפחה בקיבוץ, בארץ ובגולה.

מדברי חברים:

...יחד רקדנו את "השערעלה" במסיבת החתונה של עופר ושל שאול – קורט נהנה מהחזרות, צחק כל כך הרבה, עד כי הפחד פן זה יזיק לו, נדחק מלבנו. בימים יפים של אביב, ששיחי פרחים בשדות, נהננו בהיותנו לבדנו בסיור השומרים. שמר מאוד על הופעה חיצונית.

בגבעת-חיים של אותם הימים, היו כמעט כל הגברים "מושבעים" – קשה היה למצוא חברים שהיו מוכנים להתגייס לשרות קבע. צריך היה ללחוץ חזק עד שחבר הסכים להתגייס. בין המועמדים ללחץ היה הוא. אהבנו אותו בגלל השקט שלו – אף פעם לא עשה בעיות. תמיד התנדב לכל תפקיד ויהא זה הקשה ואף המסוכן ביותר.

בתוקף אישיותו הרים את רמת התפקיד שהוא מלא. אהד ואהב ספורט בכל נפשו – הוא לא החסיר אף התמודדות ספורטיבית, תהיה חשיבותה אשר תהיה. קשה היה לקבוע גבולות בין חייו הפרטיים והציבוריים. בעבודה ובתפקיד התגלמו בו יושר, נאמנות ומסירות.

מטס ציפורה

21.9.1967 – 25.3.1911

צפורה עברה אלינו מעין-הים (היום עין-הכרמל), מילאה תפקיד שם בהדרכת אמהות צעירות, היתה מהמטפלות הראשונות. היא שאבה מקרבה שלוה ובטחון, מסורה מאוד בלי סייגים, שעות עבודה לא נחשבו בעיניה, היא עשתה הכל בשקט ובצנעה.

כאשר עזבה את עין-הים ועברה לגבעת-חיים, הורגש זמן רב העדרה. בכח ערכיה ודרכי עבודתה, שהנחילה לעובדות התגברו על חסרונה והמשיכו לבנות את בית הילדים בעין-הכרמל. 25 שנה הכרנו אותה בגבעת חיים כמטפלת בגיל הרך, למדה את הבעיות ביסודיות והיתה אחת המומחיות בשטח של טיפול בתינוקות. ימים ולילות היו קודש לחינוך, לליבון בעיות, לישיבות של מועצת החינוך שבה היתה פעילה כל השנים. קבעה אצלה תמיד האישיות של המחנכת: הגישה שלה לילד ותכונותיה הנפשיות. אלינו היא באה עם בנה יחידה, ולו היו מוקדשים כל חייה, לגדלו ולתת לו בית. היתה ערה לשאלות פוליטיות, תנועת הפועלים, עניינים סוציאליים ובעיות הקיבוץ היו מהנושאים שהעסיקו אותה במחשבה ובוויכוח. התעמקה בספרי אבות התנועה הסוציאליסטית. השתתפה בקורס רעיוני קצר ב"אפעל". חזרה משם מלאת רעיונות - היתה מאושרת שניתן לה לחדש ידיעות. היתה מאוד "פדנטית" - סוג מיוחד של דייקנות ודקדקנות מופלגת שלפעמים נראתה מופרזת מעיקרה. ידעה לעמוד על דברים קטנים שאיפנו אותה במיוחד. כך גם לא יכלה לעבוד 1/2 יום בשרות בשבת, מוכרחה היתה לעבוד יום מלא, להיות שלמה וכך גם בדברים אחרים. בחדר של סבתא פינה גדולה למשחק ואוהד בחר לו שם את הצעצועים והיה חפשי בהתעסקות. עדינת נפש היתה. נעים היה להיפגש איתה, לשוחח עמה, לברר איתה עניינים, היא התבלטה בחברתנו בשקט שלה ובטקט, בגישה ובהבנה לזולת, הרגשת שלפניך ידידה ויכול איתה לגלות לפנייה ממסתורי החיים - הפתרון מצידה היה עניני. בגאווה נשאה כל סבל - בימי מלחמת "ששת הימים" בצפייה לשמוע ידיעה מאורי - עזרה לרחל בטיפול בילדיה - תוך התגברות עילאית והבלגה על דאגתה היא. בזמן האחרון לא הטרידה אף אחד מאתנו - במצבה הקשה נמנעה מלראות אנשים. נפטרה אחרי סבל רב ממחלה ממארת, הניחה אחריה בן אורי, נכדים, משפחה בקיבוץ ובארץ.

מדברי חברים

ראיתי בה תמיד סמל של חברת קיבוץ מושלמת. אילו היו רבים כאלה, הקיבוץ היה ברמה גבוהה הן חברתית והן מקצועית. כשנהייתי למטפלת מצאתי בה משענת, התייעצתי איתה רבות. לו הייתי באה אליה באמצע הלילה לשאול בעצתה ולבקש את עזרתה, היתה מאושרת להיענות לי. השקט הזה, הביטחון הזה - זה החזיר לי את היציבות ושנינו נרגענו - אני והילד. צפורה מבאי ביתנו. לא כל כך קל היה לה להתיידד עם אגשים. היא היתה אדם סגור ומסוגר בתוך עצמה - כשבחרה לעצמה ידידים, כשהיו לה קשרים אז במלואם.

מילר גרדה

02.10.2004 – 10.03.1916

גרדה נולדה ב 10 למרץ 1916 בהמבורג שבגרמניה להוריה ארנה וקורט שולצה. היתה לה כבר אחות בוגרת בשם אליזבת. בהיותה בת חצי שנה נהרג אביה במלחמת העולם הראשונה והמשפחה עברה לליפציג.

גרדה גדלה ללא אבא, אך היתה ברוכת כשרונות. בנעוריה ידעה להחליק על הקרח, לגלוש בסקי, סייף, חץ וקשת, שחיה, רכיבה על אופניים, נגינה בפסנתר ובמנדולינה ואף רקדה בלט באופרה של לייפציג. ב- 1937 הכירה את רודולף מילר, מהנדס צעיר ויחדיו יצאו לטיולים. ב - 1 לאוגוסט 1938 הם התחתנו ברישום בעיריה ונולדו להם שני בנים - בנימין ויוחנן.

אחרי הפטירה של רודולף בעלה ושל אמה ארנה, יצרה גרדה ב 1947 קשר עם אחותה אליזבת-עליזה שבפלסטינה ובמאי 1949 עלתה המשפחה לארץ לבית אחותה שברמת השרון. גרדה, בנימין ויוחנן חיו ברמת השרון, איילת השחר ושוב ברמת השרון. ובמרץ 1953 הגיעו בזמן הפילוג לגבעת חיים מאוחד.

גרדה קיבלה חדר בצריף בשיכון הצפון (צריפים), והילדים, בנימין ויוחנן השתלבו בחברת הילדים. עבדה בברווזיה, איזולטור, מטבח ומטבח דיאטה, בהמשך במחסן בגדים, במתפרה ועזרה בכלבו. גרדה עבדה כל חייה ותמיד אמרה: "אני צריכה להתפרנס".

בסוף שנות ה-50 התחברה לחבר הקיבוץ שלמה דש וחיו יחדיו תקופה קצרה עד לפטירתו בדצמבר 1958. ב-1961 מיסדה גרדה את הקשר עם ישראל כץ, שהתאלמן מאשתו, ועברו לגור ביחד בשיכון ותיקים. לישראל היו 3 ילדים ויחד עם שני בניה שלה נוצרה משפחה גדולה והיא דאגה לטפל בכולם. הילדים התחתנו ונולדו נכדים ונינים. גרדה שמרה על קשר עם כולם, אם בטלפון ואם במכתבים. היא ידעה גם לסרוג, לתפור במכונת תפירה, לבשל, לאפות ולפתור תשבצים. גרדה שרדה בחייה את מותם של 12 בני משפחה קרובים ועברה שישה ניתוחים. גרדה היתה אישה חזקה, אמיצה ושורדת.

נזכור אותך לעד

בן בנימין

מינקובסקי

כוכבה

(לבית שאולי)

27.08.2003 – 03.03.1923

מיתקי עדה

20.12.2012 – 19.05.1923

אמא, סבתא עדה שלנו נולדה בבוקרשט באביב שנת 1923 וגדלה כבת יחידה בבית ציוני ליברלי וחם. כמה סמלי שמשפחתה עלתה לארץ ב-1934, בתאריך שהוא יום מותו של הרצל (שאגב היה גם יום קבורתו של ביאליק). בתל-אביב הקטנה והחולית של אז, אמא למדה בבית הספר היסודי "כרמל" ואחר-כך בבית הספר התיכון היוקרתי "תיכון חדש" ששכן בסמוך לרחוב הירקון של ימנו. אביה של עדה, שהיה מהנדס וארכיטקט, קיבל עבודה בירושלים וכך עברה המשפחה להתגורר בעיר שלימים הפכה לבירת מדינתנו.

מערכת היחסים הממושכת שלה עם הפסנתר החלה כבר בגיל 8, בהיותה בבוקרשט, ונמשכה לאורך יובל. בירושלים התקבלה וסיימה בהצלחה את האקדמיה למוסיקה. שם, כפסנתרנית בדרך, הכירה כנר ממושקף ומשופם, אהרון מיתקי, לימים בעלה ואבינו-סבנו. שני בניה, יורם ואורן נולדו בירושלים. יורם בתקופת מצור שהטילו הבריטים לפני קום המדינה ואורן בתקופת הצנע שלאחר קום המדינה. בהיות אהרון איש צבא בצבא הבריטי ואחר-כך בהגנה ובצה"ל, הוא נעדר רבות מהבית ועיקר עול גידול הבנים נפל על כתפי אמא. כ-50 שנים גרו הורינו, עדה ואהרון מיתקי בשכונת צהלה שהם נמנו על מייסדיה. אמא קנתה לעצמה שם של מורה לפסנתר איכותית ומבוקשת והעמידה עשרות, אם לא מאות, תלמידים שאחדים מהם אף פיתחו קריירה מוסיקלית משלהם.

לפני קרוב ל-11 שנים, בהתקרבה לגיל 80, כחמש שנים לאחר שהתאלמנה, הצלחנו לשכנע אותה לעשות מפנה בחייה ולעבור לחיות אתנו ולידנו בקיבוץ. המעבר של העירונית המושרשת לחיי הקהילה השיתופית לא היה מובן מאליו ולא היה קל. אבל לאחר שקיבלה את ההחלטה הלכה אתה עד הסוף. היא הפכה להיות חלק מהנוף הגבעת-חיימי, קשורה, מתעניינת, מעורבת ובעלת דעה לגבי כל מה שמתרחש כאן. הייתה מאד נוכחת בקיבוץ.

אמא, סבתא, סבתא'ה (כפי שאהבת שקראנו לך), אשה דעתנית, חכמה, סקרנית וחקרנית. מעורבת בכל כך הרבה תחומים, שוחרת יופי מושבעת. מחפשת ומוצאת אסתטיקה באמנות פלסטית, באדריכלות, בטבע וכמובן במוסיקה. אוהבת גיאוגרפיה ואת נפלאות העולם הגדול שהספקת לטייל בו ולהרחיק לכת (עוד לפני עידן התרמילאות). יצירתית ופעלתנית עד הרגע האחרון ממש. וההומור, איך שכחנו את ההומור? ההומור הדק והציני, כולל, אגב בדיחות גסות, שהורשתם את ואבא לכל צאצאייך, מעין קוד מיתקי שממשיך להישמע ולהדהד. אשה כל כך חכמה, אשה כל כך קטנה בגוף, וכל כך גדולה ונוכחת בנשמה.

השנה האחרונה בבית שקמה הייתה לנו ולך אמא סוג של מתנה. המשפחה עטפה אותך באהבה וזכית לביקורים מבנייך וכלותייך, נכדייך ונינייך. בבית שקמה יכולת להוריד מעצמך את נטל הדאגות מבלי לוותר על עצמאותך האישית. את מרצך הבלתי נלאה הפנית ליצירות אומנות שכה אהבת.

אנחנו, בני משפחתך: שני בנייך וכלותיהם, שמונת נכדייך ובני/בנות הזוג ותשעת נינייך נפרדים ממך בידיעה ובהרגשה שהגעת למנוחה הנכונה, בזמן הנכון ובדרך שרצית. תישארי עמנו ובזיכרונותינו כי אהבה איננה מסתיימת עם המוות.

בן יורם

סבתא יקרה

היית אישה מורכבת. מורכבת מכל-כך הרבה פיסות של אופי, שלא תמיד היה לי ברור איך אחת מסתדרת עם חברתה.

למרות שלא תמיד היה לי קל להבין ולהכיל את המורכבות הזאת, תמיד אהבתי אותך סבתא, וניסיתי להתמקד בחיובי שבך, והיה המון.

בתור ילד צעיר אהבתי מאוד את שעורי הגיאוגרפיה וההיסטוריה שהיית מעבירה לי, ובעיקר את הבחנים שהיית עושה לי כדי לבדוק את מידת הערנות וההקשבה שלי. כן, סבתא, בזכותך לא אשכח לעולם מה זה ה"פופוקטפטל", מה שמות חמשת האיים שמרכיבים את יפן, וכדומה. אני זוקף לזכותך חלק גדול מאהבתי הרבה עד היום לנושאים הללו.

אל חוש ההומור שלך, סבתא, תמיד התחברתי. היה לך הומור עצמי וגם הומור שחור ומעט בוטה לפעמים, ותמיד הרגשתי שגם את מבינה את ההומור, המשונה לעיתים, שלי, ואהבתי את החיבור הזה בינינו. אני יכול רק להודות לך סבתא על 30 שנים בהם זכיתי להיות חלק מחייך, ובעיקר שהיית לי חלק מרכזי בחיי.

אוהב אותך תמיד.

דורי

ממלוק חיים

18.1.1958 – 29.9.1915

חיים נולד בעיר שרודה, מחוז פוזן, כשהשטח סופח לפולין עברה משפחתו לגור בברסלאו. למד בבית ספר תיכון והתעתד ללמוד הנדסת חשמל. עם עליית הנאצים לשלטון עזב את גרמניה ויצא להכשרה בממל אשר בליטה, ב - 1936 עלה ארצה והצטרף לקיבוצנו.

הימים, ימי מאורעות דמים בארץ וזמן קצר לאחר בואו אלינו נשלח לתפקידי הגנה בחניתה. מאז עמד במערכות ההגנה בגדר הצפון, בנוטרות, בהדרכה הגנתית במשק ובאיזור ובמערכות צה"ל במלחמת השחרור. סגן מפקד גדוד בצה"ל. ואעפ"כ לא היה איש צבא. ברוב עותותיו עבד בענפי משק שונים ובתשע השנים האחרונות היה אחד מהאנשים המרכזיים בפיתוח ביה"ח "גת" ובהנהלתו. היה פעיל בחיי חברה ונבחר לתפקידים שונים. בכל מקום שפעל - בהגנה, בצבא ובחברה היה נערץ ואהוב על כולם. 22 שנה חי בתוכנו - ספג ערכים וגילם אותם באישיותו, בשלמות מיוחדת במינה. בשיקול דעתו ובאומץ לבו קנה את לבות החברים. מורה דרך בטיולים במרחבי הארץ, הבחין בכל שביל וגבעה בלילות. איש למופת, איש ההגנה, ההדרכה, העזרה, העבודה והמחשבה. כמפקד - מוכן תמיד להבין את חייליו. במשק החקלאי - חיפש דרכים ואפשרויות חדשות בניגוד לשיגרה.

בחדשים האחרונים לחייו, התייסר במכאוביו. נפטר ממחלה ממארת. הניח אחריו את אשתו נאוה, בנים: עמית, אהוד ובת: חנה. משפחה בארץ ובגולה. לא זכה לראות את נכדיו בחייו. על חיים אפשר לומר שכשמו כן הוא. אדם זה ידע ליצור חיים ולמלאם בתוכן עשיר ויפה. דמותו המופלאה תמיד תקרין אור על חיי משפחתו ותדריך את ילדיו כדרך חייהם.

ממלוק נאווה

25.03.2007 – 05.11.1910

נאווה מספרת:

נולדתי בשנת 1910 – ברוסיה בעיירה ברסטצ'קה, שהייתה מוקפת בהרבה כפרים רוסיים ואוקראיניים הידועים באנטישמיות הגדולה שלהם. בית הורי היה בית דו קומתי, מתחתיו היו חנויות. למשפחה הייתה חנות לבדים ששימשה את כל כפרי הסביבה. היינו שבעה ילדים במשפחה. אבא, חיים כהן, ירא שמים, חייו ערוכים ומסודרים בהקפדה חמורה במצוות הדת. בבוקר היה משכים לעבודת הבורא, ואף יום אחד לא עבר ללא לימודי דת בתלמוד. אחד הזיכרונות הראשונים שלי, שבשבת בבוקר היה אבא מקים את אחי ממיטותיהם שיצטרפו ללימודו. אמא, חנה כהן, הייתה אישה יהודית פשוטה וטובת לב. כל יום הייתה שולחת אותי עם תבשיל חם או בגד לסמטאות הנידחות של העיירה לבתי נצרכים. ואם התעצלתי פעם ללכת כרצונה, הייתה מטיפה לי מוסר. על קדושת השבת שמר אבא בקפדנות רבה. זכורים לי לילות השבת כשהכל מצוחצח ומבריק בכל פינותיו ועל השולחן פמוטי כסף. בשוב אבא מבית הכנסת היה מביא איתו לרוב אורח לשבת. זמירות השבת של אבא מצלצלות עד עתה באוזני בחשבי על בית הורי.

הבית כמו בתים רבים בעיירה היה בית ציוני והרגשנו כאילו אנו פרוזדור לארץ ישראל. רוב בני הנוער והמורים היו בתנועות נוער. דיברנו רק עברית וכבר בכיתות הנמוכות היה בתוכנו גדוד מגני השפה שתפקידו היה לשמור שלא ידברו בשפה אחרת. אני הייתי בתנועת החלוץ. להורים היה קשה להשלים עם רצוננו לעלות לארץ. אבא אומנם העדיף עלייה לארץ הקדושה על שרות אחי בצבא הפולני אבל כאשר בא אחי להיפרד ממנו התעלף אבא ואחי יצא לבדו מבלי שמישהו ילווה אותו. חודשים אחדים לאחר מכן עלתה אחותי לארץ וכך נסללה דרך לעליית כולנו. ההורים ידעו שלא יעצרו בעדנו עוד, ובהגיע יום הבחירות לקונגרס הציוני הדהים אבא את מקורביו מהחוגים הדתיים בלכתו להצביע ובעד ארץ ישראל העובדת, "חייב אני לתמוך בילדי" אמר. קיווינו כי יבוא יום וכל בני משפחתנו יעלו אך לא זכינו. אבא מת בשנת 1941. אמא, אחותי ומשפחתה ואחי נספו עם כל קדושי ברסטצ'קה. בשנת 1933 עליתי אני ארצה בסיוע אחי שהיה בארץ – בדגניה ושלח לי סרטיפיקט והגעתי ישירות לבה"ס החקלאי עיינות שם למדתי חקלאות ושם גם קיבלתי את שמי העברי, נאווה, מעדה פישמן מנהלת עיינות. הייתי "הנאווה", הראשונה בארץ. לעיינות הגיעו גם בנות מגבעת חיים ובהשפעתן ובעידודן הגעתי לגבעת חיים. כשירדתי מהרכבת בחדרה להתעניין איך מגיעים לגבעת חיים נדהמתי שפתאום ניגש אלי בחור עם כרכרה ואמר לי – בואי נאווה.

חברותי בקיבוץ ידעו שאני צריכה להגיע ושלחו את החבר כצ'לה עם הכרכרה להביא אותי. הלוואי והיו עכשיו מקבלים ככה חברים חדשים. המעבר לגבעת חיים היה נעים והרגשתי רצויה. חסרו מאוד בעובדים עם ניסיון בחקלאות והשתלבתי מיד בעבודה – עבדתי כחקלאית בעבודות חוץ והרכבתי יחד עם בחורים מכפר הרווא"ה את כל הפרדסים בחיבת ציון. יותר מאוחר התחלתי לעבוד במשתלה בגבעת חיים ובזמן מלחמת העצמאות נאלצנו לחסל אותה כי הרבה חברים הלכו למלחמה ולא היה מי שיעבוד. ואז עברתי

לעבוד במטע ונשארתי בו עד היותי בת 85.

בהמשך לימדתי בערבים עברית את העולים החדשים שהגיעו מגרמניה וחיים היה אחד מהם. תלמיד מצטיין שמיד משך את תשומת ליבי. מהר מאוד מצאנו שפה משותפת, גרנו ביחד עם "פרימוס", המשמעות הייתה שלא הייתה לנו פרטיות כזוג. להתחתן לא היה מקובל אז למעשה רק כשהייתי בחודש השביעי עם עמית נסענו להתחתן בכפר הרא"ה, עשינו זאת בהפסקה שהייתה לנו מהעבודה. בשנות ה-50 ביקשה התנועה מגבעת חיים שתתן עזרה של כ"א לקיבוץ לוחמי הגטאות, ואני, למרות שחיים היה הרבה בצבא באותה התקופה, התגייסתי לעזרה. מזל שהייתה לינה משותפת וצרכי התנועה היו מעל הכל. רק בסופי שבוע הגעתי הביתה למשפחה. היום סיפור כזה נראה כלא מתקבל על הדעת אך באותה תקופה זה היה מקובל למדי.

נאווה נפטרה בשיבה טובה, מוקפת בילדיה, נכדיה וניניה.

יהי זכרה ברוך.

ממלוק עמית

02.10.2012 – 12.03.1940

עמית אבא שלנו נפטר וזה מרגיש לא הוגן ועצוב מאוד. זה מייאש לאמא שלנו נועה, וזה עצוב עצוב לכל המשפחה – לנו הילדים שלו ולמשפחות שלנו ולנכדים שלו ולאחים שלו אהוד וחנה ולמשפחות שלהם. ולכל משפחתנו הרחבה, הענפה והאבלה עכשיו.

אבל זה גם חבל להמון אחרים שאבא נגע בהם לאורך השנים. לא מתאים לעמית למות מהתקף לב. הוא היה כל כך ספורטאי ובריא שזה פשוט לא מתאים. מה אומרים על הקבר של איש כמו אבא שלי, שלנו? הרי הוא לא אהב לוויית, לא ראה בזה טעם ולא חשב כי נחוץ. הוא בחיים לא היה רוצה שידברו בשבחו או שיספידו אותו. ולכן היום אגיד רק קצת ממה שנראה לי חשוב שיישאר אחריו בכלנו, מדרך חייו.

אבא עמית עם אמא נועה חיו חיים נהדרים. אבא היה אדם אופטימי ושמח, היה ישר (כמו סרגל) וחרוץ ותמיד תמיד מוכן לעזור ומאמין בלתי נלאה בטוב ובאדם.

היה לו ברור שהוא בר מזל, שהצליח לו בגדול. כלנו גדלנו עם תחושה ברורה ששחק לנו מזלנו ויצא לנו טוב. לאבא גם היה ברור שיש לו כל כך הרבה ושעזרה לאחרים סביבו היא חלק ממה שמי ששפר עליו מזלו, עושה.

לאבא היה ברור מה נכון ומה לא נכון והוא עשה רק מה שנכון בעיניו לעשות. לא עיגל פינות ולא כופף את המצפון לרגע. וככל שגדלתי למדתי שזו איכות נדירה.

אבא תמיד אמר כי כל אחד חייב לחיות במצפון נקי – כל בוקר לקום, להסתכל לעצמו בעיניים ולהרגיש טוב עם מה עשה.

לא ללכת בתלם בהכרח, אבל להישאר נאמנים לאמת הפנימית שלך כאדם חיובי, תורם ומיטיב. לעולם לא לעשות עוול, לא לחמוס, לא לקחת פשוט כי אפשר, לא להתחזר, להיות ישר עם עצמך.

אבא שלנו היה איש יפה – חתיך הורס מבחוץ וצדיק אמיתי מבפנים. אבא – עשית המון טוב בעולם, אם היו יותר אנשים כמוך, העולם היה מקום טוב יותר לחיות בו.

חבל שלא תהיה אתנו יותר, חיינו השתנו לתמיד.

רוני

אבא

כבר שנתיים שלוש שיש לנו משפחה גרעינית של חמישה, חיים את החיים ביחד – אתה, אמא, אני, אפרת ומיקה.

חיים שלפי דעתי, וגם לדעתך, הם כמעט מושלמים.

עכשיו פתאום אתה עוזב. מיקה לא מסכימה לזה, ולי נורא נורא עצוב.

אבל ככה זה כנראה – ביטאת את זה טוב בתנועה קטנה שעשית לאמא ולי. בהתחלה בהלל יפה, ולפני הסוף בבלינסון, שאף פעם לא נשכח. תנועה כל כך אופיינית לך, של הרמה גבות, ומשיכת כתפיים קטנה. משהו כמו: "בסדר, ככה זה, לא נורא".

אני עדיין מנסה לקחת את זה איתי.

ביי אבא.

אורי

עמית אחינו

בלכתך אתה משאיר את חנה ואותי יתומים בפעם שניה. אבא נפטר בגיל צעיר ואתה, שלא מבחירתך, הפכת לאב הבית עבור חנה ועבורי. היית בשבילי דמות האב החסרה ולמעשה נשאת כזה לאורך כל שנות חיינו המשותפות.

מאז היית לי מצפן ומורה דרך. עקבתי אחרי מהלכיך בכל התחנות בחיי וכך עזרת לי מאוד גם בהחלטות לגבי המשך דרכי.

זכיתי לעבוד איתך מדי פעם בפרוייקטים מסויימים – גם במוסך, גם בייטב כאשר היית שם מרכז משק ובתחום המשפחה, בבניית הסירה, בספורט הגלישה בים ובפעילויות משותפות נוספות לאורך השנים. אי אפשר שלא להתפעל ממך בכל הקשור לתובנת הראש והכפיים והיכולת לשלב אותם עם הידע שצברת לאורך השנים בלימודים. בכל תחום בו עסקת נכנסת לעומקם של דברים.

ולא רק היכולות, גם האופי המדהים שלך שהתבטא ברצון לעזור בכל מצב, מתוך תחושה שמה שאתה עושה בשבילנו הוא הכי חשוב לך. הפכת להיות מומחה רב תחומי ובכך הפכת למפעל המספק פתרונות כוללים בתחומי האחזקה השונים בהם עסקת, וכל זה בצניעות וענווה שכל כך הקלו על מי שביקש ממך עזרה. וכמו בכל הדברים, גם ניהול התא נמשפחתי שלך ביחד עם נועה, היווה עבורנו דוגמא מרתקת. גידלתם חמישה ילדים מדהימים תוך הרמוניה מלאה, תוך הנחלת ערכים אשר היו כל כך חשובים לכם; החברה הקיבוצית ואזרחות טובה. הדוגמה הטובה ביותר לכך היתה השותפות הפעילה שלכם בהסעת פלשתינאים חולים חסרי אמצעים, ממעברי הגבול אל בתי החולים בארץ.

עמית, נשאת קיבוצניק של פעם עם כל היפה והקשה בלהיות כזה. אובדן התמימות הקיבוצית והמעבר לקיבוץ פחות סוציאליסטי גרם לך מפח נפש, אך למדת לחיות עם השונה ולהמשיך הלאה... במשך כל השנים בהן חיינו יחד, כל שלוש המשפחות, למדנו הרבה בזכות היופי והעצמה הפנימית שלך, לשמור על יחסי קירבה הדוקים מאוד, וגם אם ניסינו, לא הצלחנו לריב ממש אפילו פעם אחת. אני מבטיח לך שנמשיך בדרך זו עם כל השבט הגדול והמתרחב. נשמר את הכיוון בו הובלתם, נועה ואתה, את כולנו.

אהוד

מנבר אהרון

19.06.2008 – 01.02.1913

אבא נולד בפולין – בעיירה ליזנסק. בגיל צעיר עברה המשפחה לוינה, בה עשה אבא את כל שנות ילדותו ונעוריו. בגיל הנעורים הצטרף לתנועת בלאו-וויס. היה ספורטאי ושיחק כדורגל ב"כוח וינה". בקיבוץ שיחק כדורגל וכדורעף והשתייך למבוגרים ששיחקו טניס. אבא עלה ארצה בשנת 1934 והגיע לגבעת חיים. בקיבוץ הכיר את אמא. הם הקימו משפחה ונולדו צבי ונחום.

אבא עבד בקבוצת הבנייה של הקיבוץ והשתתף בהקמת מגדל המים העומד עד היום. עם הקמת בית החרושת לחביות עץ, הצטרף אבא לצוות ויחד עם חברו ליוכה ניהלו את החבתנייה, שהיה מפעל ייחודי בארץ. העבודה בחבתנייה היתה קשה. לימים, נסגר המפעל ואבא חיפש את דרכו, והגיע לעבודה בכל-בו הקיבוצי. עם השנים התחלפו שותפיו לעבודה, אך אבא התמיד בעבודתו עד גיל תשעים ושלוש וחצי, כולל עבודה במרכול של היום. עבודתו התאפיינה ביחס אנושי ועזרה לכל חבר וחברה. לפני שנתיים עבר לבית הסיעוד. עד אז היה אבא בריא ועצמאי לכל דבר. בבית הסיעוד הרגיש טוב ונראה מרוצה. עם הזמן נפגע הזיכרון אך הוא המשיך להיות עצמאי. בחודשיים האחרונים היתה ירידה בתפקודו והוא הרגיש חולשה רבה. אבא נפטר ב־19 ביוני 2008, בשעות אחר הצהריים במיטתו בלא שסבל מכאבים. מנעוריי אני זוכר את בית ההורים כבית קיבוצי. ספגתי שם את האמונה בדרך בה בחרו הוריי לחיות. אבא ואמא היו עבורי דוגמא אישית בחייהם. אבא ראה בהגשמה האישית ערך חשוב. הרגשתי שיש לו סיפוק רב בחיי היום יום. אבא היה בעל מסור לאמא, שותף מלא בעבודות הבית ובדאגה לילדים. זכורה לי תקופת הפילוג בקיבוץ. אבא היה איש מפא"י ואני הייתי בטוח שאני עובר לאיחוד, אך הוא כדרכו ויתר לאמא, וכך נשארתי במאוחד. חמש-עשרה שנים אבא חי לאחר מותה של אמא. הוא המשיך לתפקד כאילו אמא איתו. הוא שמח מאוד שהנכדים וילדיהם הגיעו לביקור.

אבא, הלכת לעולמך שבע ימים. נוח על משכבך בשלום.

מבנך צבי

סבא שלי

יושבת וחושבת מה אפשר לספר על סבא שלי, והמילים בקושי יוצאות. הלב לא רוצה להאמין שאתה כבר לא איתנו. זיכרונות רבים מילדותי קשורים בך ובסבתא חנה ז"ל. לכם היה חלק גדול בגידולנו-אנו הנכדים. זכורות לי פעמים רבות שהייתי באה לבקרך במקום עבודתך בכל-בו. תמיד זכיתי לאיזה ממתק מיוחד ממך. זיכרון נוסף הוא בקיץ אחד, ואני בת 5 או 6 צועדת אתך לבריכה בקיבוץ, יחפה. המדרכה חמה מאוד ואני מדלגת לי מצל לצל, ואנו צוחקים יחד ואומרים שהצעדים שלך כל-כך גדולים – כל צעד שלך הוא שניים שלושה צעדים שלי.. ועוד זיכרון, ימי שישי אחר הצהריים, כאשר היינו מתכנסים כל המשפחה בבית שלך

ושל סבתא ואתם הייתם מכינים "ארוחת ארבע" לכולנו, בניצוחה של סבתא. אתה עשית כל מה שהיא ביקשה – היית כנוע וצנוע, סבא שלי, לא חושב על עצמו, רק על האחרים. הפעם הראשונה שטסתי לחו"ל היתה אתכם, עם סבא וסבתא, אני בת שבע עשרה וחצי, אחרי סיום בית הספר ולפני הצבא, נוסעת אתכם לאנגליה לבקר את דוד נחום. ועוד רבים הם זיכרונות ילדותי אתכם. סבא, למרות גילך המתקדם חששתי ופחדתי ממותך. בתקופה האחרונה הייתי אומרת להורים: "רק שסבא לא ימות". הכי רציתי שתזכה לראות את נחום חופשי... רציתי לראותך מאושר ושמח, אבל לא... כל שבת כשהייתי באה לקיבוץ היינו אני וילדיי באים לבקרך. בשבת לפני שבועיים ישבנו אתך, ואני אמרתי לך כמה אני אוהבת אותך ורוצה שתרגיש יותר טוב (אולי לא אמרתי מספיק). כשנפרדנו, אמרתי לנועה ויונתן שייתנו חיבוק ונשיקה לסבא, ואחר-כך גם אני עשיתי כך, והלכנו. לא האמנתי שזו תהיה פגישתנו האחרונה – הרי כל-כך רציתי אותך, לעוד הרבה שנים – מין מחשבה לא מציאותית כזו, אפילו ילדותית, כי הרי איתך הרגשתי תמיד כמו הנכדה הקטנה של סבא.

סבא, סבא שלי.

נוח על משכבך בשלום.

אוהבת - אילה

מנבר חנה

3.2.1992 – 13.2.1913

חנה נולדה בשנת 1913 בעיירה סקידל, בפולין. במשפחתה היו ארבעה בנים ושתי בנות. המשפחה שמרה על מסורת יהודית וחנה למדה בבית ספר יהודי במקום. בגיל 15 הצטרפה חנה לתנועת הנוער "דרור" ומשם עברה לתנועת "החלוץ", שעם חבריה יצאה להכשרה. בשנת 1935 עלתה ארצה, ישר לקיבוץ גבעת חיים. בקיבוץ עבדה בהתחלה בחקלאות, אחר כך ניהלה מכבסת-חוץ בחדרה, עבדה בטיפול בילדים ובפרדסי כפר ויתקין. בתקופה זו חלתה בקדחת ונתגלתה אצלה מחלת לב. עם גילוי המחלה נכנסה לעבוד במחסן הילדים בתוך הקיבוץ.

חנה נישאה לאהרון מנבר ובשנת 1941 נולד בנם הבכור צבי. בשנת 1946 נולד נחום, בנם השני. חנה ניהלה את מחסן הילדים בקיבוץ עד שנת 1959, כאשר גויסה למזכירות הקבה"מ, למדור הלבשה. היא היתה אחראית לאיחוד המחסנים של התנועות הקיבוציות ועם איחודם חזרה לעבודה בקיבוץ והשתלבה בתפירת בגדי ילדים מטריקו. בעבודה זו המשיכה עד שחלתה. על עבודתה בתנועה אמרה: "עבדתי הרבה והיה לי סיפוק בעבודה".

נזכור אותה כרעה, אמא וסבתא אוהבת, חרוצה ולוחמת, כפי שהיתה כל חייה. יהיה זכרה ברוך.

מנבר עופרה

07.01.2002 – 18.06.1973

עם לידתה של עופרה נתגלה פגם, שלא היה ידוע לרופאים. התרוצצנו ברוב בתי החולים בארץ, ללא מציאת פתרון. כיום, בעזרת העמותה שהקימו הורים לילדים הלוקים באותה תסמונת ("פרדר-ווילי") בהנהלתה של אורית בודינגר, ניתן לאבחן את התסמונת מיד עם הלידה וגם לפני כן. עפרה היתה מהבוגרים בארץ, ולכן לא היה ממי ללמוד. רק בהיותה בגיל 23 אובחנה התסמונת.

גידולה של עפרה היה שונה וקשה. התנהגותה ביום ובלילות היתה אחרת, ומכאן גם התייחסותם של הילדים אליה. עם השנים למדו הילדים לקבל אותה. השיא היה במופע הסיום של כיתה י"ב, כאשר הילדים העלו אותה לבמה ושילבו אותה בקטע קטן בהופעה.

בעזרת הקיבוץ, ובמיוחד בעזרתם של מספר חברות, הגענו לכיתה ד' עם כל הילדים. לאחר מכן עברה עפרה ללמוד בכיתות המקדמות בגבעת חיים איחוד. גם שם לא הכירו את תסמונת ה"פרדר-ווילי" ולכן התקשו להתמודד עם הבעיות שנתגלו. לא פעם היו לעפרה תחושות אשמה. חוסר הידע הגיע לכך, שהמנהל שחרר אותה בסיום י"א, בגלל התנהגותה, והשאיר אותנו עם הבעיה. כיום אנו יודעים שהתנהגותה של עפרה היתה אופיינית לאנשים הלוקים בתסמונת הפרדר-ווילי. אני זוכר איך כילדה, בכיתות ה' ו' ז' חצתה לבדה את הכביש הסואן בין שני הקיבוצים, כאשר היא מתקשה בהליכה. היה עליה להגיע אל בית הספר, שנמצא בקצה השני של הקיבוץ, וגם לחזור, רגלית. כיום אני רואה זאת כהחלטה בלתי אחראית שלנו. לא פעם סיפרו לי חברים מגבעת חיים איחוד כיצד הם עזרו לה בחציית הכביש.

התנהגותנו הבלתי אחראית חזרה על עצמה גם כאשר כהורים נמנענו מלבקש בקשה מיוחדת מהקיבוץ. כנראה שאנו בנויים עם נכונות לתרום, אך עם קושי לבקש. במשפחה התלבטנו שנים בקשר למסלול חיה של עפרה: האם נכון יהיה להוציא אותה לדיר מוגן מחוץ לקיבוץ, או להשאיר אותה בבית. החלטנו להעניק לה את הבית החם אתנו, וזאת, למרות הקשיים הבלתי רגילים שעלו כתוצאה מכך. עפרה חלתה במחלת הסוכרת, תופעת לוואי אופיינית לתסמונת פרדר-ווילי. עם השנים גברו הקשיים בהתנהגותה, הנובעים מהתסמונת ומהחמרת הסוכרת. השקענו מאמצים רבים בטיפול, במיוחד מאמצים נפשיים. בקיבוץ היה קושי למצוא תעסוקה, והמעט שנמצא היה פרי עזרתם של אנשים טובים שרצו לעזור לנו. מצאנו לעפרה תעסוקה חלקית במפעל מוגן בחדרה, וכן מצאנו מסגרת חברתית במועדון אק"ם בחדרה. למקומות אלה נסעה עפרה ברצון רב ואהבה לשהות בהם. היא זכתה ליחס חם וטוב מכל הצוותים. בשנה האחרונה היתה עפרה נתונה בקשיים פיזיים רבים. נזקקנו לעזרתה של רוזה הפיליפינית, שליוותה את עפרה בנאמנות רבה. עפרה, השתדלנו לתת לה את המיטב שניתן לתת בתנאים אלה. בימיך האחרונים הרגשתי לאן זה מוביל וביקשתי שלא נעזוב אותך לעולמים. ביקשתי שנביא לך פרחים לבית הקברות, אמרת לנו שאין לך יותר כוח להמשיך ובדקת אם אנו אוהבים אותך כפי שאת, והוספת, בבכי, שאת אוהבת אותנו מאוד מאוד. היה בכי כעין התנצלות מצדך, על כך שאת גורמת לנו לטפל בך ללא הפסק. היית צלולה וחכמה, עד הרגע האחרון. התמצאת בנעשה בארץ ובקיבוץ וכך נזכור אותך.

עופרי

בשבת האחרונה, כך בלי תכנון מוקדם, באתי עם משפחתי לקיבוץ. ידעתי שאת לא מרגישה טוב והיה חשוב לי לראותך. את שמחת לבואנו ובמיוחד נהנית כשהושבתי את יונתן על ברכיך. זו היא דרכך להיות מעורבת בענייני המשפחה. זמן רב התנועה קשה לך. את יושבת על הכורסא וענייני המשפחה סובבים אותך. ההורים דואגים ומטפלים בך, האחים מתעניינים ובאים לבקר, לשחרר מדי פעם את ההורים, וגם סבא קופץ לראות מה שלומך. עופרי אחותי הקטנה. זיכרונותיי הראשונים קשורים בך. ההורים שאומרים כי עופרי היא ילדה מיוחדת שיש לשמור עליה. אני ילדה קטנה באה אל בית הילדים לקחת אותך בשעה ארבע, הילדים מציקים וצריך לגונן עליך.

ידעתי כי אסור לך לאכול הרבה, זה עלול להזיק לבריאותך. כמה פעמים הייתי רבה אתך? הייתי מנסה בכך למנע את רוע הגזרה. רק לימים באה ההשלמה, להציל אותך לא ניתן, אך לחיות ברוגע ובשלוה ניתן וחשוב. המחלה עשתה אותך תובענית ומרוכזת בעצמך, אך תמיד הגבת לחיוך ולליטוף והשבת אהבה, המון אהבה. עופרי, בעצם היותך מי שאת אפשרת לבית שלנו להיות בית של מסירת, דאגה, אכפתיות. כל זאת השגנו בזכותך, בזכות ההורים שדאגו וטיפלו בך, אשה בת 28 ועדיין ילדה. בזכותך, עופרי, עוצבתי להיות מי שאני ואפילו לבחור את דרכי בחיים כאחות. אולי זה יישמע מוזר, אבל אני חייבת לך תודה. תודה על שאפשרת לי לגלות בי את הרגישות, ראיית האחר וההתמודדות במצבים שאין בהם הרבה תקווה. כאחות במקצוע ראיתי בשבת סימנים שאינם מבשרים טוב והיתה לי הרגשה של פרידה. אולי בחוש, ביקשת ממני שנביא לך הרבה פרחים. כאחות לחיים אני בוכה, כבר מתגעגעת ואחסר אותך תמיד. אני מבטיחה שנניח על קברך הרבה פרחים.

אילה

מנדל צבי

12.07.1990 – 7.2.1922

צבי נולד בכפר קטן (טוג'ר) הנמצא בהונגריה לא הרחק מהגבול הצ'כי. אביו היה סוכן תוצרת חקלאית, אם כי היה חייט במקצועו. עם בואם של הגרמנים להונגריה ניטלה ממנו האפשרות למכור תוצרת חקלאית ונהייה חייט כדי לפרנס את המשפחה. היינו עשר משפחות יהודיות בכפר והיחסים עם השכנים הגויים היו טובים.

בשנים 1943 החמיר מצב יהודי הונגריה עקב לחץ המפלגה הפשיסטית ההונגרית, הם באו לביתנו וגרשו אותנו מתוכו. עברתי לגור אצל דודה זקנה שגרה באותו הכפר, מספר צבי. וצבי ממשיך לספר על אותה תקופה: "הייתי נאלץ צאת למחנה

עבודת כפיה, במקום לשרת בצבא, מאחר שהייתי יהודי וכיהודי כידוע לא הרשו לי לשרת בצבא ההונגרי, במקום זאת העסיקו אותי בעבודת כפיה. לי אישית היה קל יותר מאחר והייתי נגר ועסקתי בבנייה מעץ עבור הצבא ההונגרי והגרמני. באותה תקופה ראינו רכבות המובילות יהודים לאי שם. שמענו שהיהודים מושמדים".

באוקטובר 1944 רצו הנאצים לקחת אותי לגרמניה. התחלנו ללכת דרך צ'כיה בכיוון הגבול הפולני. בכל לילה ברחו כמה מאיתנו. באחד הערבים הגענו לכפר אחד ללון. בסביבתו היו גבעות. יצאתי והסתובבתי מעט בשטח. פתאום קרא לי רב-טוראי וחקר אותי. הוא טען שעשיתי סימונים לפרטיזנים שבסביבה. האמת שחיפשתי הזדמנות לברוח. אך לא באותו לילה. לאחר כמה לילות הצטרפתי לבורחים. החיילים ההונגרים החלו בחיפושים ואף ירו לכיווני, אך אנחנו נמלטנו לשדה התירס. ההונגרים לא חיפשו משום שהרוסים היו קרובים מאד. ההונגרים אף פתחו בנסיגה מהירה. לאחר שהסתלקו יצאנו מערימות התבן, פתאום הופיע חייל רוסי ושלף את הנשק שלו בכיווני. חשבנו שזה הסוף, אך כמה מאיתנו שידעו רוסיית צעקו לעברו שאנחנו יהודים והוא הניח לנו.

התחלנו ללכת לכיוון הכפר שלי. כשחזרתי נודע לי מפי השכנים, מה עלה בגורלם של בני משפחתי. ההורים ואחיותיי נלקחו על ידי הנאצים עם שאר יהודי הכפר והוכנסו לבית הכנסת. משם נלקחו כולם לאושוויץ. את הורי שלחו לגזים בו בזמן אחותי הגדולה שמרה על הצעירה במשך כל הזמן. בשנת 1945 פגשתי אצל קרובי בבודאפסט את שרה. התיידדנו ולאחר מספר חדשים התארסנו והיא באה עמי לכפרי. גרנו יחד בבית. בינתיים חזרו לכפר יהודים שנשארו בחיים מהמלחמה. נערכה לנו חתונה ואפילו תזמורת של צוענים נגנה בה.

התחלנו להיפגש עם חברים יהודיים והצטרפנו להכשרה. שרה כבר הרתה מבתנו הבכורה רחל לכן עלינו לישראל עוד לפני כל הקבוצה. הגענו באניה "הגנה" לחיפה ביוני 1946 והובאנו למחנה המעצר בעתלית. לאחר שחרורנו נפגשנו עם יוסף רייף וכך הגענו לגבעת חיים. בקיבוץ קיבלו אותנו יפה, בעיקר דאג לנו מוץ ז"ל.

נדמה שלא היה בצבי יותר מאהבה אחת בחייו, וזו נשארה שמורה לשרה ז"ל. כאשר היו עוד צעירים וגרו בשכונת "קורוריקו" היתה לי הזדמנות להתבונן מקרוב בחייהם של הזוג מנדל. היא היתה תוססת עירנית עם עיניים נוצצות והוא אחריה בכל אשר תלך. מעולם לא ציפה הרבה מאחרים וגם לא תבע לעצמו מאחרים. עניינו ושאיפותיו נתמצו במקצועו הנגרות, שהיה על רמה גבוהה. הוא היה צופה נלהב בספורט בג"ח וזה לא במעט הודות לבת הראשונה שהיתה והינה ספורטאית עד היום.

במרוצת השנים המשפחה התרחבה והתברכה בבנות ונכדים אשר מבקשים יותר ויותר תשומת לבו וזמנו הפנוי. בשנה האחרונה כאשר בדידותו העיקה והאפילה עליו, נפתח יותר ונעשה איש שיחה וסיפורים ליד שלחן בחדר האוכל. גם במותו נשאר נאמן לעצמו, מבחינת מסתלק בשקט מבלי להטריד אחרים יתר על המידה.

יהי זכרו ברוך.

מנדל שרה

22.7.1970 – 6.5.1928

שרה – ילדותה בבית מסורתי – דתי – אביה שימש כאחד מכלי הקודש בקהילה – נעוריה ברדיפות, נגישות, מחנות השמדה

במלחמת העולם השנייה.

בת 18 היתה בבואה לגבעת-חיים, יחידה כמעט (מחוץ לדוד אחד) מכל המשפחה חזרה ממחנות המוות בהם אבדו הוריה ו-4 אחים ואחיות צעירים ממנה. בהכשרה בהונגריה הכירה את צבי, התקשרה אתו, וכזוג עלו ארצה. פה בגבעת-חיים בנו את ביתם החדש, בית נעים וחם.

הרגשת בדידות, זכר מהמחנות, ליוותה את שרה בקיבוץ. לבדה פילסה לה דרכה בינינו, בעקשנות ובעקביות. היתה נאמנה לערך העבודה. שנים עבדה כמבשלת, השקיעה בכך יחס ומחשבה, לאחר שנות עבודה במטבח והיא אז כבר אם לשתי בנות, התחילה להתעניין בחינוך. השתלבה בצוות המטפלות והתחילה לעבוד כמטפלת בביה"ס, 11 שנים עבדה בחינוך. בעקשנות רצתה להתקדם במקצועה, היתה נהנית מסיוור טבע, משיחה בכתה, מטיול שנתי, ממחנה וקייטנה, ניסתה בדרכה שלה, לפי הבנתה, ליצור בית שלא יחסר בו מאומה לילדים. בעבודתה בלטו אהבה ומסירות, אך גם לבטים קשים לא חסרו. היא ידעה שחסרים לה הידע וההשכלה ועז היה רצונה להשיגם.

היתה מאושרת שהמשק איפשר לה שנת לימודים באורנים. "לא ניתן לנו ללמוד כשהיינו ילדים, זה חסר לי, אולי אוכל למלא עוד את החסר", היתה רגילה להגיד. אחרי זה הטילו עליה קליטת האולפן הראשון ואת הטיפול בו.

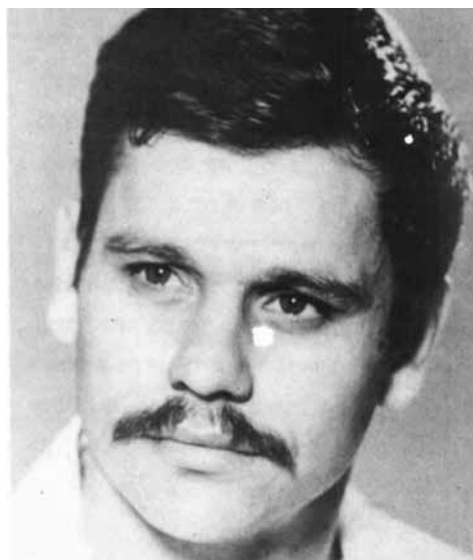
השתתפה עוד בסיום מחזור י"ח. כמטפלת עבדה אתם מכתב ב' עד כתיב י'. חניכיה התקבלו במשק כחברים – אלו היו רגעי נחת עבורה.

חלתה במחלה ממארת, הניחה אחריה את בעלה צבי, בנות: רחל, רות וסיגל, נכדות, משפחה בארץ ובחו"ל. תמיד איתנה על הרגליים ואיתנה בדעתך. בכח הרצון שהיה חזק במיוחד אצלך הגעת למטרה למרות הקשיים שהיו לך איתנו. לבסוף הגענו להבנה שלמה. עברנו לשכבת הנעורים, נפרדנו ממך, זמן מה לאחר מכן חלית, היינו באים אליך, יושבים ומשוחחים. היה לנו תמיד נעים להימצא בחברתך ולדון בנושאים שונים. התיישבתי לידך ושוחחתי אתך על העתיד. יעצת לי מה לעשות וכיצד לנהוג ואני הקשבתי – פתאום אמרת לי שהיד כואבת לך מאוד ושאינך מרגישה בטוב...

...תמיד יש בפיך עצה ומילה מעודדת, תמיד יש לך זמן לשוחח עם כל בת ובן והפונה אליך עם איזה בעיה. דואגת, נלחמת, דורשת לטובתנו, נתת כל מה שהיה לך לתת – דאגה, אהבה, חום. ידעת גם לנזוף וגם לשבח הכל לפי הצורך (חניכות)

לשרה ביום פרידה 1958

אנחנו לכיתה ד' נכנסים ואותך אנו מברכים/שעבדת אצלנו 3 שנים והיינו יחד ביחסים טובים/ועתה אנו ממך נפרדים, אבל את היחסים שומרים/ומסיבה לך נעשה, מתנה לך נקנה – ספר עם תמונות, יפה/תסתכלי פעם בתמונה – תזכרי שוב בכיתה/ועכשיו בהיפרדך מעל כיתתך – ברכות רבות והצליחי בכיתות אחרות.

מנור יוחנן

18.10.1973 – 13.12.1941

בתום מלחמת העולם השנייה, עם הכרזת המדינה, עלתה גרדה אמו עם שני בניה לארץ. בראשונה הם גרו ברמת השרון ובאילת השחר, ובשנת 1953 עברו אלינו. מאז גדל והתחנך יוחנן בגבעת חיים. בשנת 1960 התקבל לחברות במשק ויחד עם בני המחזור יצא ליד-חנה לשנה שלישית מוקדמת. שם הוא ריכז את ענף הבנות. שרת בצה"ל בשנים 1961 – 1964 וסיים כקצין בצנחנים. השתתף במלחמת ששת הימים בקרבות הקשים בגבעת התחמושת שבירושלים. ולאחר מכן סיים קורס מ"פ.

יוחנן עבד בבית חרושת "גת" עוד כנער בביה"ס והשתלב מחדש במפעל בתום שירותו בצבא. יצא ללמודים במדרשת רופין והכשיר עצמו כמהנדס מכונות. סיים את לימודיו ב-1971 ומאז היה אחראי על אחזקת המכונות ועל המחלקה הטכנית ב"גת". לפני שיצא ללמודים מלא במשך שנה תפקיד של מרכז עבודה במשק, ותמיד היה פעיל בוועדות שונות.

רעיה ויוחנן נישאו ב-1963 ונולדו להם ארבעה ילדים: דרור, סמדר, זמיר ודורון. יוחנן נפל בקרב העקוב מדם שהתנהל בצד המערבי של תעלת סואץ. המשפחה שכלה אב ובעל, בן ואח, ואנו שכלנו חבר צעיר, יקר ואהוב.

בני המחזור כותבים

לאחר שהקימו רעיה ויוחנן את ביתם המשפחתי, היה חדרם מרכז לבני הכתה. התאספנו אצלם מידי ערב שבת למפגש רעים ומצאנו בחדרם בית. יחסי הרעות היפים בין רעיה ויוחנן בלטו כבר מראשית חברותם בבית הספר ובכל שנות חייהם המשותפים. יוחנן היה סגור מטבעו, אך יחד עם זאת אהב להתבדח ולפזר עקיצות ובדיחות. חוש הצדק היה הקו המנחה בחייו. בחוג המצומצם ובקרב משפחתו בא לגילוי חוש ההומור שבו שלא פעם גבל במעשי שובבות וקונדס. הקדיש הרבה למשפחה והיה אב אהוב ומחנך לילדיו, בעל נערץ וכן מסור ביותר לאמו, גם לסימה, אמה של רעיה, דאג ועזר ומצא אתה שפה משותפת. בטוילים ובמחנות בשנות ביה"ס המאוחרות היה יוחנן תמיד ראש קבוצה, מארגן ומסדר הכל בדיוקנות ובצורה מושלמת. עם כניסתו לבית החרושת "גת" בא הדבר לידי ביטוי בצורת העבודה ובנכונות לקבלת אחריות על עצמו. כאחראי לציוד המכני ואחזקתו הקדיש שעות מעל ומעבר למקובל והיה מגיע ל"גת" בכל שעות היום והלילה כשנקרא. לנו, בני המחזור, קשה עדין להספיד את יוחנן ואין בנו הכח להעלות בכתב עתה את אשר אנו מרגישים.

ידידים כותבים

בהלם מוחלט קבלתי את הידיעה האיומה על נפילתו של יוחנן. אולי קשה להאמין, אך מותו של יוחנן פגע בי אישית ללא שעור, יותר מאשר נפילתם של קרובי משפחה שלי. לעתים מתקשרים לאדם שפוגשים אותו בעניני עבודה יותר מאשר קשרי עבודה דורשים. חברי לעבודה ואני נקשרנו ליוחנן בקשר ידידותי עמוק, הדבר לא היה מפתיע – יוחנן היה תמיד מחייך, תמיד רגוע ותמיד היה לו זמן לכל בעיה אינני חושב שמשהו שפגש את יוחנן יכול לשכוח אותו.

מנור רותי

14.07.1976 – 29.12.1943

רותי נולדה כבת בכורה להוריה, חנה ואהרון בן יוסף בעפולה.
ב 1946 אביה אהרון עזב את הארץ וחזר לפולין לחפש את משפחתו, ומאז, נעלם.

רותי גדלה ללא אבא אלא רק עם אמה חנה ואחיה גידי. לגבעת חיים הגיעה בגיל 12 למשפחת דודה שמעון יוגב ששימשה לה בית הורים נאמן. נקלטה בחברת הילדים והיתה כאחת מהם. התחנכה בגבעת חיים עד לבגרותה. בעת שרותה הצבאי נישאה לבנימין, השתחררה מהצבא וילדה את ילדיה – אייל ומיכל. שנות האושר של המשפחה נקטעו על ידי המחלה האכזרית. בימי מחלתה השתדלה בכל כוחותיה לשמור על צלילות דעתה, וליוותה בערנות את חיי המשפחה ואת כל הנעשה בסביבתה, בעבודה ובחברה. נשאה באומץ את כאביה ואת חוסר יכולתה להיות שותפה מקרוב לחוויותיהם של ילדיה ועל כך שאינה יכולה לקחת חלק פעיל בגידולם. גם בימיה האחרונים שמרה על סדר יום קפדני ותיכננה לאן לצעוד מחר, מחרתיים ואולי בשבוע הבא....
אך עיניה נעצמו והיא באמצע הצעד.
הניחה אחריה את בעלה, חברנו בנימין, ואת ילדיהם אייל ומיכל וכן אם בקיבוץ ואח בארץ. שנים לאחר מותם של רותי, אמה חנה ואביה אהרון, התגלה הסוד על אהרון אביה.

מדברי חברים:

קשה לבטא את הכאב ואת אזלת היד כאשר מלווים אשה צעירה, אם ורעה בדרך הייסורים, החרדה והכאב, כאשר הכל זועק: מדוע?
הרי הכל בשיא הפריחה, יש עוד תכניות למכביר, יש עוד המון אהבה, להרגיש, לבטא!
רותי,
ילדה מקורזלת שיער, בעלת עיניים ירוקות, תמירה, עדינת גוף ושברירית, ואצילות יופיה כחצב. אהבתה לילדים קטנים שופעת רגש. מגיל צעיר הכריזה: "אני אטפל בילדים", ואמנם כך היה. והפרק האחרון שסתם את הגולל על חיים כה צעירים וקטע באכזריות תכניות של אם צעירה שלא הגיעה אף למחצית חייה.
קינאתי בכושר הביטוי של רותי, בפשטות, בדיוקנות, בשקט שבו ידעה לנסח את שרצתה להביע. ועד הימים האחרונים צלולה היתה בדעתה.
בדמי ימיה.....

משי איציק

17.07.2007 – 01.08.1932

איציק נולד ב - 1932 באורוגוואי. הוריו חיה ומרדכי ידובניק היגרו מפולין לאורוגוואי בתחילת המאה שעברה. בגיל 14 הצטרף לתנועת השומר הצעיר, בהמשך עבר הכשרה חקלאית במשך שנתיים, כהכנה לעליה לארץ ישראל.

ב- 1953, בעת עלייתו עם הגרעין ליד מרדכי, החליף את שם משפחתו למשי. לאחר זמן קצר הוצע לו ע"י הקיבוץ לצאת ללימודי חינוך גופני בסמינר הקיבוצים בתל אביב.

ב- 1955 נולד בנו הבכור, אורי, מנישואיו הראשונים. לאחר גירושיו הכיר את נעמי בסמינר ובתום הלימודים הגיע איתה לגבעת חיים, בה נישאו. לזוג ארבעה ילדים: זמיר, דורון, יובל ושולמית, 18 נכדים ו6 נינים.

ב- 1959 הגיעו הוריו של איציק לגבעת חיים והשתלבו במשפחה ובקיבוץ וחיו בו עד סוף ימיהם.

עם הגיעו לגבעת חיים החל לעבוד כמורה לחינוך גופני, אחר"כ עבד בחבתניה, מסגריה, בבניין ובריכוז הבניין ב"גת". כמו כן היה פעיל בתרבות, שיחק בבימת הקיבוץ וליווה את חבורת ייט"ב.

בחמש השנים האחרונות לקחו על עצמם נעמי ואיציק את אירגון החגים והתרבות בגבעת חיים ושיא הפעילות שלהם היתה בשנה זו, בחגיגות ה - 75 לגבעת חיים.

עיסוקיו הנוספים של איציק ותחביביו היו - מלאכות יד ואמנות, יינן, בשלן, חייט של כל המשפחה, טיולים בארץ ובעולם. הוא הקדיש את זמנו למשפחה ולנכדים, לריקודים, הצגות ועוד.... תקצר היריעה מלספר בכמה שורות חיים רבי מעש.

היו לו מגירות מלאות בתכניות, חלקן מומשו, אבל רבות נשארו... במהלך ערב שירה במסגרת אירועי חג ה - 75 סיים את חייו, בריקוד.

יהי זכרו ברוך.

משי חיה (ידובניק)

28.8.1966 – 9.8.1901

אביה יחזקאל דוד מלוצקר ואמה בת פוחודן הקימו משפחה מרובת ילדים, 2 בנים ו-5 בנות. חיה היתה הצעירה ביניהם, אולם הראשונה לצאת את פולין ואת אירופה בכלל. היה לה חוש מעשי בקידום החיים, רכשה מקצוע תפירה בגיל צעיר מאד ועבדה בבית הוריה במסירות למופת, עזרה רבות לאחיה ואחיותיה. התחתנה בגיל צעיר וע"י כך ביססה את יציאתה מפולין. בשנת 1929 הגיעה לדרום אמריקה תחנה ראשונה – ברזיל ואחר זמן קצר אורוגואי.

בתה שרה היתה אז בת 3, בנה יצחק נולד כמה שנים מאוחר יותר ב-1932. חיה היתה אשה רגישה וטובת לב, חייה היו מלווים בקשיים ובתלות משפחתית. הציונות היוותה אלמנט זר ודוחה בביתה, השמאל היהודי היה גורם לכך. עם לכתו של יצחק להכשרה ולאחר מכן עלייתו ארצה, חל שנוי ראדיקאלי אשר בסיומו בחרה חיה לעלות ארצה, לחיות בקבוץ וע"י כך להגיע לעצמאות יתר. בשנת 1959 עלתה ארצה ישר לקיבוץ, השאירה באורוגואי את בתה שרה ו-2 נכדים. פה סיגלה לעצמה הרגלי חיים מחודשים, והתאימה עצמה בקלות. עבדה כתופרת עם כל המסירות האופיינית לה. אהבה מאד את נכדיה, את נעמי ובני משפחתה וכן שמרה על קשר הדוק עם קרוביה המעטים בארץ.

משי מרדכי

1901 – 15.12.1976

מרדכי משי נולד בפרושניץ, פולין בשנת 1901.

כבר בגיל צעיר למד את מקצוע הסנדלרות. הקים משפחה, ונולדה הבת הבכורה. התגייס כחייל לצבא הפולני ונלחם עד נפילתו בשבי.

עם סיומה של מלחמת העולם הראשונה, מצא את עצמו מנותק משאר האחים וההורים אשר לא יכלו להמתין והיגרו לאמריקה הצפונית.

כמוצא יחיד, יצא לדרך לבדו אל חופי אמריקה הדרומית. לאחר מאמץ גדול, שלח את הכסף הדרוש להבאת האישה והילדה, לאחר מכן באה רווחה כלכלית, המשפחה גדלה וראתה שנים יפות. עם גידול הבנים מתגלים בבית הקשיים הראשונים. דרך הבנים לא נראתה לו והוא הביא הביתה מורה והחדיר בבנים את היהדות החילונית, תוך כדי התנגשות עם הרחוב היהודי הדתי.

נשואי הבת ולאחר מכן עזיבתו של יצחק את הבית לקראת הכשרה ועליה, הביאו למשברים משפחתיים ואישיים קשים ביותר.

הזמן עשה את שלו, וקיום מדינת היהודים – ישראל, גרם אצלו לשינוי מהותי עד להסכמתו וחתימתו על האישור, שאפשר ליצחק לעלות ארצה בסוף 1952.

בשנת 1959 עלו ההורים ארצה והצטרפו לקיבוץ. נפתחה דרך חדשה של מאבקי הסתגלות, אשר לא תמיד הסתיימו בטוב.

למרות היותו מטבעו איש טוב לב ודואג לזולת, התקשה מאוד להסתגל לשפה הזרה ולשינויים שחלו עם הזמן.

בשנים האחרונות התרופפה בריאותו ולאחרונה כמעט פסק מלטייל בשבילי המשק, כפי שהיו רגילים לראותו.